

Pedoseksuele delinquentie

220

Onderzoek en beleid

Pedoseksuele delinquentie

Een onderzoek naar prevalentie, toedracht en strafrechtelijke interventies

E. Leuw

R.V. Bijl

A. Daalder

Onderzoek en beleid

De reeks Onderzoek en beleid omvat de rapporten van onderzoek dat door en in opdracht van het WODC is verricht.

Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Justitie weergeeft.

Exemplaren van dit rapport kunnen worden besteld bij het distributiecentrum van Boom Juridische uitgevers:

Boom distributiecentrum te Meppel

Tel. 0522-23 75 55

Fax 0522-25 38 64

E-mail bdc@bdc.boom.nl

Voor ambtenaren van het Ministerie van Justitie is een beperkt aantal gratis exemplaren beschikbaar.

Deze kunnen worden besteld bij:

Bibliotheek WODC, kamer KO 14

Postbus 20301, 2500 EH Den Haag

Deze gratis levering geldt echter slechts zolang de voorraad strekt.

De integrale tekst van de WODC-rapporten is gratis te downloaden van www.wodc.nl.

Op www.wodc.nl is ook nadere informatie te vinden over andere WODC-publicaties.

© 2004 WODC

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorzover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 jo. het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471, en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van een gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN 90-5454-482-1

NUR 824

Inhoud

Samenvatting	9
1 Inleiding	
1.1 Rol en betekenis van justitiële instellingen ten aanzien van pedoseksuele delinquentie	21
1.2 De strafwetgeving met betrekking tot pedoseksuele delinquentie	23
1.3 Doel van het onderzoek	25
1.4 Onderzoeksvragen	25
1.5 Methoden van onderzoek	25
1.6 Indeling van het rapport	29
2 Strafwetgeving en justitieel beleid ten aanzien van seksuele misdrijven tegen minderjarigen	31
2.1 Ontwikkelingen rond de thema's van seksuele vrijheid, seksuele moraal en bescherming	31
3 Pedoseksuele delicten: verschijningsvormen, kenmerken, risico's	37
3.1 (Seksuele) motivatie en de persoon van de dader	38
3.2 Typologieën van pedoseksuele delinquentie	39
3.3 De betekenis van geweld binnen de typologie van pedoseksuele delinquentie	42
3.4 Typologieën van seksuele geweldpleging	44
4 Prevalentie van pedoseksuele delinquentie	49
4.1 Dark number van pedoseksuele delinquentie en de relatie tussen dader en slachtoffer	49
4.2 Het justitiële selectieproces	51
4.3 Prevalentie van geregistreerde pedoseksuele delicten in Nederland	52
4.3.1 Prevalentie op grond van het HKS-bestand	53
5 Justitiële reacties op pedoseksuele delinquentie	55
5.1 Inschrijvingen en dagvaardingen	55
5.2 Vonnissen	57
5.2.1 Relatieve zwaarte van sanctionering van typen pedoseksuele delinquentie	58
5.2.2 Straftoemeting door OM en ZM bij pedoseksuele delinquentie	59
5.3 Justitiële reactie op pedoseksuele delinquentie vergeleken met andere typen delicten	61
5.4 Samenvatting van de onderzoeksresultaten	63
6 Recidive bij pedoseksuele delinquentie	65
6.1 Seksuele interesse, gewelddadigheid en criminele habitus als componenten van pedoseksuele delinquentie	65
6.1.1 Criminaliteitsprofielen van plegers van pedoseksuele delicten, de literatuur	66

6.2	Criminaliteitsprofielen van plegers van pedoseksuele delicten, de justitiële data	69
6.2.1	Criminaliteitsprofielen nader bezien	72
6.3	Samenvatting van de onderzoeksresultaten	73
7	Daders en slachtoffers van pedoseksuele delicten	75
7.1	Kenmerken van daders, het onderzoeksmateriaal	77
7.1.1	Persoons- en sociale kenmerken van daders van zwaar bestrafte pedoseksuele delicten	78
7.2	Enkele milieu- en persoonskenmerken van het slachtoffer	82
7.3	Samenvatting van de onderzoeksresultaten	83
8	De toedracht van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie	85
8.1	Enkele theoretische noties	85
8.2	De belangrijkste toedrachtskenmerken van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie	87
8.2.1	Duur van de delictperiode en aard van de pedoseksuele delinquentie	88
8.2.2	Gehanteerde machtsmiddelen	90
8.2.3	Het toeschrijven van schuld aan het slachtoffer	91
8.2.4	Rol van de moeder	92
8.3	Samenvatting van de onderzoeksresultaten	94
9	Patronen van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie	97
9.1	Patronen van pedoseksuele delinquentie binnen de context van familie en gezin	98
9.1.1	De dominante (antisociale) vaderfiguur	98
9.1.2	De psychisch labiele, zwakke en afhankelijke vaderfiguur	100
9.1.3	De exploiterende 'indringer'	100
9.1.4	Het moreel deviante familiale en extrafamiliaire netwerk	102
9.2	Patronen van homoseksuele pedoseksuele delinquentie buiten de context van familie en gezin	103
9.2.1	Vrienden en vriendjes in het jongensparadijs	104
9.2.2	Het (semi-)commerciële netwerk	105
9.3	Overige patronen van pedoseksuele delinquentie buiten de context van familie en gezin	106
9.3.1	De manipulerende netwerker	106
9.3.2	De (gemankeerde) meisjesversierder	107
9.3.3	De opportunistische jager	108
9.4	Pedoseksuele delicten met dodelijke afloop	110
9.4.1	Onderscheidende kenmerken van pedoseksuele delinquentie met fatale afloop	110
9.4.2	De toedracht van de doding	112

10	Conclusies en aanbevelingen	115
10.1	Reikwijdte van het onderzoek	115
10.2	Conclusies	116
10.2.1	Het vóórkomen van pedoseksuele delinquentie	116
10.2.2	Vervolging en berechting	116
10.2.3	Criminaliteitspatronen van plegers van pedoseksuele delicten	116
10.2.4	Sociale en persoonskenmerken van de dader	118
10.2.5	Dader-slachtofferrelaties	119
10.2.6	De toedracht van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie	119
10.2.7	Configuraties van kenmerken	119
10.2.8	Fatale pedoseksuele delinquentie	120
10.3	Risico's en mogelijkheden van (justitiële) interventie	121
10.4	Aanbevelingen voor een gedifferentieerde aanpak	122
	Summary	125
	Literatuur	135
	Met dank aan	141

Samenvatting

Achtergrond, vraagstelling en methoden van onderzoek

Bescherming van kwetsbare personen tegen aantasting van hun lichamelijke en geestelijke integriteit is een thema dat in de laatste decennia veel aandacht heeft gekregen. Dit geldt met name voor (seksueel) geweld tegen kinderen en jeugdigen. Preventie en sanctionering hiervan is een verantwoordelijkheid van velerlei maatschappelijke instituties, waaronder die op het terrein van justitie. Zeker bij het terugdringen van recidive bij personen die eerder wegens het plegen van pedoseksuele delicten bekend zijn geworden, is een belangrijke taak weggelegd voor de strafrechtelijke instellingen. De volgende vragen worden in dit rapport beantwoord:

- Wat is de omvang en aard van pedoseksuele delinquentie zoals bekend bij de politie?
- Welke justitiële interventies hebben plaatsgevonden ten aanzien van deze delinquenten?
- Hoe zien de justitiële carrières (recidivepatronen) van deze delinquenten eruit?
- Wat zijn relevante sociale en persoonskenmerken en de relatiepatronen van daders en slachtoffers van pedoseksuele delinquentie?
- Welke toedracht van pedoseksuele delicten is te onderkennen in termen van de duur van de delictperiode, de aard van het seksuele misbruik, de wijzen van machtsuitoefening zoals gehanteerd door de dader, en de rol van de moeder van het slachtoffer in het proces van seksueel misbruik?
- Zijn er patronen van pedoseksueel misbruik te onderkennen?

Empirische gegevens zijn uit de volgende informatiebronnen afkomstig: de politieregistratie van bekend geworden verdachten in het HKS (Herkenningsdienst Systeem); de registratie van delicten en de justitiële afdoening daarvan in het registratiesysteem van het Openbaar Ministerie (OM-data); de justitiële carrière van plegers van pedoseksuele delicten, gebaseerd op het Justitiële Documentatiesysteem (OBJD: Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie); een steekproef van toedracht en justitiële afhandeling van bij het OM aangebrachte pedoseksuele delicten (SRM: Strafrechtmonitor van het WODC); en een steekproef van strafdossiers van 'ernstige' (zwaar bestrafte) pedoseksuele delicten. Deze laatste informatiebron is gebruikt voor een analyse van de toedrachts- en persoonskenmerken van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquenten.

De selectie van de voor onderzoek in aanmerking komende gevallen is primair gebaseerd op de strafwetsartikelen. Alleen zaken waarbij de artikelen 244, 245, 247 of 249 van het Wetboek van Strafrecht (Sr) van toepassing waren, kwamen voor selectie ten behoeve van dit onderzoek in aanmerking. Bij deze strafwetsartikelen is sprake van een ten aanzien van kinderen of jeugdigen gepleegd seksueel geweldsdelict in de strikte zin van het woord, dat wil zeggen een delict waarbij de verdachte daadwerkelijk fysiek contact met het slachtoffer heeft gehad. Deze wijze van selecteren van het onder-

zoeksmateriaal impliceert een zekere *onderschatting* van de ‘werkelijk’ gepleegde pedoseksuele delicten. Het komt namelijk ook voor dat seksuele geweldsdelicten ten aanzien van jeugdigen justitieel zijn geregistreerd onder de artikelen 242 (‘verkrachting’) of 246 (‘aanranding’) van het Wetboek van Strafrecht. In de praktijk is het niet goed mogelijk om deze gevallen in de geregistreerde justitiële registratiesystemen op te sporen. Tweeëntwintig procent van de door justitie behandelde pedoseksuele delicten is *niet* gekwalificeerd als een van de bovengenoemde *pedoseksuele* misdrijven. Ten slotte moest voor de selectie van misdrijven nog een beslissing worden genomen met betrekking tot het leeftijdsverschil tussen dader en slachtoffer. In formeel juridische zin kan een seksuele relatie tussen een 18-jarige jongen en een 15-jarig meisje als ‘pedoseksueel delict’ worden gekwalificeerd. Inhoudelijk zal dit doorgaans weinig zinvol zijn. Om deze reden is het in de psychologische/psychiatrische literatuur gangbaar om het begrip *pedoseksueel* alleen te hanteren bij een minimaal leeftijdsverschil van vijf jaar tussen dader en slachtoffer. Ook in dit onderzoek is voorzover mogelijk aangesloten bij dit criterium (dit was niet mogelijk voor HKS, OBJD en OM-data). Alleen wanneer het slachtoffer jonger is dan 12 jaar is hierop een uitzondering gemaakt. In deze gevallen konden ook zaken in het onderzoeksmateriaal worden opgenomen bij een leeftijdsverschil kleiner dan vijf jaar. In de praktijk zijn deze zaken echter niet of nauwelijks in het onderzoeksmateriaal vertegenwoordigd.

De ontwikkeling van het justitiële beleid ten aanzien van pedoseksuele delicten

Bij de strafwetgeving met betrekking tot seksuele verhoudingen spelen verschillende, deels tegenstrijdige waarden een rol. Vanaf medio jaren zestig ontwikkelde zich de zogeheten ‘seksuele revolutie’, waarbij in toenemende mate belang werd gehecht aan individuele vrijheid tot seksuele expressie. Meer traditionele, restrictieve zedelijkheidswaarden verloren daarbij aan betekenis. Zo werd bijvoorbeeld het strafrechtelijke verbod op pornografie (vrijwel) opgeheven en kwam een discriminerende leeftijdsbepaling met betrekking tot homoseksuele relaties te vervallen. Strafrechtelijke instellingen toonden een toenemende reserve om zich te bemoeien met seksuele verhoudingen. In deze periode werd in maatschappelijke discussies ook het belang van bescherming van jeugdigen tegen seksuele betrekkingen met volwassenen gerelativeerd.

Vanaf medio jaren tachtig kwam er een omslag in de maatschappelijke en strafrechtelijke benadering van seksuele verhoudingen. Sterker dan in de voorafgaande periode kwam de nadruk te liggen op de noodzaak om kwetsbaren te beschermen tegen het slachtoffer worden van seksueel geweld. In het kader van dit veranderende denken over seksuele vrijheid en bescherming tegen seksueel geweld werden (opnieuw) meer restrictieve wettelijke

bepalingen ingevoerd. Deel van deze nieuwe oriëntatie op bescherming (van kinderen en jeugdigen) tegen seksueel geweld was een politieel en justitieel beleid om actiever en met minder reserve op te treden tegen problematische seksuele verhoudingen in de beslotenheid van gezin en familie. Het strafrecht kreeg om deze redenen meer bemoeienis en daarmee meer verantwoordelijkheid voor de bescherming van kinderen en jeugdigen tegen seksueel misbruik binnen dit private domein.

Literatuuroverzicht: verschijningsvormen, kenmerken, risico's van pedoseksuele delicten

Pedoseksuele delinquentie kan worden beschreven in termen van de aard en de toedracht van het verschijnsel, aan de hand van kenmerken van de persoon van de dader en op grond van kenmerken van de sociale context en gevolgen voor het slachtoffer van dergelijke delinquentie. Al deze aspecten vormen veelal een samenhangend patroon, dat bepaalt welke sociale en justitiële interventies relevant en mogelijk zijn.

Seksuele motivatie en de geneigdheid tot gewelddadig gedrag zijn belangrijke determinanten van pedoseksuele delinquentie. Uit onderzoek is bekend dat lang niet alle pedoseksuele delicten worden gepleegd door personen met een specifieke *pedoseksuele* voorkeur. Op grond van psychometrisch onderzoek is een typologie van pedoseksuele delinquentie ontwikkeld die wordt bepaald door de mate van *pedoseksuele* voorkeur en de mate van contact die de pleger van pedoseksuele delinquentie met het kind onderhoudt. Daarnaast is de sociale competentie van de dader een belangrijk gegeven om te kunnen verklaren welke strategieën plegers van pedoseksuele delicten hanteren bij het contact leggen met slachtoffers en bij het vervolgens continueren van de beschikbaarheid van de slachtoffers.

Klinisch onderzoek heeft een andere typologie van plegers van pedoseksuele delinquentie opgeleverd, waarbij wordt onderscheiden tussen 'het pedofiele type' (bijvoorbeeld de homoseksuele knapenminnaar), 'het situationele type' (bijvoorbeeld de incestpleger) en 'het antisociale type' (bijvoorbeeld de 'aanrander uit de bosjes').

Uit onderzoek blijkt dat bij langdurige seksuele relaties tussen volwassenen en kinderen doorgaans weinig gevaar bestaat voor het optreden van *fysiek* letsel. Groter gevaar van fysiek letsel bestaat vooral bij incidentele delicten met onbekende daders bij wie sterke agressiemotieven een rol spelen. Bij klinisch onderzoek van plegers van seksueel geweld wordt nog een onderscheid gemaakt tussen 'antisociale' en 'wraakzuchtige' daders. De eersten worden gekenmerkt door een gewelddadige en manipulatieve stijl van sociaal gedrag, die veelal het gevolg is van een inconsistente, gewelddadige en gevoelsarme opvoeding. Bij de 'wraakzuchtigen' speelt vaak een sterke narcistische kwetsing en langdurig onderdrukte agressie een rol. Belangrijk bij deze typologische kenmerken is het onderscheid tussen instrumentele

agressie die wordt gebruikt om de seksuele beschikbaarheid van het slachtoffer te realiseren, en expressieve agressie die deel uitmaakt van de lustbeleving van de dader.

Prevalentie van pedoseksuele delinquentie

Het aantal pedoseksuele delicten dat officieel geregistreerd is in het strafrecht, is een onbekende proportie van de in werkelijkheid voorkomende gevallen van seksueel kindermisbruik.

Het al dan niet justitieel bekend zijn van pedoseksuele delinquentie hangt samen met de relationele context van het delict. Delicten binnen de privé-sfeer van daders en slachtoffers worden in mindere mate bij politie en justitie bekend dan delicten die zich in het (semi-)publieke domein en tussen onbekenden afspeelen. Wel zijn er goede redenen om aan te nemen dat zowel de aangiftebereidheid van (relaties van) slachtoffers als de bereidheid van politie en justitie om zich te bemoeien met wat zich afspeelt 'achter de voordeur' de laatste decennia sterk is toegenomen.

Opvallend is de gestage daling van het aantal door de politie geregistreerde verdachten van pedoseksuele delicten. In 1996 werden bijna 1800 verdachten van pedoseksuele delicten bij de politie geregistreerd, dit aantal nam af tot bijna 1400 in het jaar 2002. De verdeling over diverse wetsartikelen is in de periode 1996-2002 als volgt: 30% betrof artikel 247 Sr, 14% betrof artikel 245 Sr (met uitsluiting van art. 244 en 249 Sr), 33% betrof artikel 249 Sr (met uitsluiting van art. 244 Sr), en 22% betrof artikel 244 Sr.

Justitiële reacties op pedoseksuele delinquentie

Sinds 1994 worden jaarlijks bijna duizend verdachten van pedoseksuele delinquentie door het Openbaar Ministerie gedagvaard. Pedoseksuele delinquentie wordt door de officier van justitie (OvJ) relatief vaker voor de rechter gebracht dan enig ander type delict. In een derde van deze gevallen gaat het om pedoseksuele 'ontucht' (art. 247 Sr). Meer dan de helft van de door de OvJ vervolgte zaken betreft zwaardere pedoseksuele delicten, zoals seksuele penetratie van kinderen jonger dan 12 jaar (art. 244 Sr) en 'misbruik gezag en incest' (art. 249 Sr). Penetratie van jeugdigen tussen 12 en 16 jaar (art. 245 Sr) wordt relatief weinig (13% van de gevallen) ten laste gelegd; dit wordt waarschijnlijk deels veroorzaakt doordat penetratiedelicten met jongeren tussen 12 en 16 jaar eerder onder artikel 242 Sr ('verkrachting') zullen vallen, dat een zwaardere strafdreiging kent. Overtreding van artikel 244 Sr wordt veel zwaarder bestraft dan overtreding van de andere betrokken wetsartikelen. Ruim de helft van de (mede) voor artikel 244 Sr gedagvaarde personen wordt bestraft met een vrijheidsstraf. Voor de overige genoemde artikelen geldt dit voor minder dan de helft van de gevallen.

Dat de rechtbank bij pedoseksuele delinquentie vooral de nadruk legt op de waarschuwendende en preventiegerichte functie van de sanctie, blijkt ook uit de gegevens van de Justitiële Documentatie (OBJD). Personen die in de jaren 1999 of 2000 bekend zijn geworden met enig pedoseksueel delict, krijgen in vergelijkbare mate als bij andere typen delinquentie onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd voor ooit gepleegde pedoseksuele delinquentie. Daarnaast worden echter voor (pedo)seksuele delicten meer voorwaardelijke vrijheidsstraffen (namelijk in 34% van de gevallen) opgelegd dan voor niet-seksuele geweldscriminaliteit (in 27% van de gevallen) of vermogenscriminaliteit (in 18% van de gevallen).

Recidive

De seksuele drijfveer, gewelddadigheid en de geneigdheid tot het plegen van criminaliteit zijn de belangrijkste determinanten van pedoseksuele delinquentie. Afhankelijk van de aard en omstandigheden van het delict en de persoon van de dader is pedoseksuele delinquentie in meerdere of mindere mate een uiting van een criminele habitus en/of een deviante seksuele voorkeur. De vraag is dan in hoeverre plegers van verschillende typen pedoseksuele delicten ook bekend zijn als plegers van andere vormen van criminaliteit. Daarnaast is de vraag naar de mate van specifieke recidive (het opnieuw plegen van pedoseksuele delicten) van groot praktisch belang. In het beschikbare onderzoeksmateriaal is nagegaan in hoeverre pedoseksuele delinquentie past in een meer divers patroon van delinquentie. Uit de HKS-(politie)gegevens blijkt dat bijna twee derde van de verdachten op het moment van bekend worden van het pedoseksuele delict *first offender* is. Onder degenen die wel eerder criminaliteit pleegden (een derde deel dus), komt bij 67% andersoortige criminaliteit voor. Anders dan wellicht mocht worden verwacht, worden geen aanwijzingen gevonden dat bijvoorbeeld 'incestplegers' zich sterker beperken tot pedoseksuele delicten dan plegers van andere typen pedoseksuele delinquentie. Er blijken geen grote verschillen te zijn in recidivepatroon tussen de plegers van de verschillende typen pedoseksuele delicten.

Met behulp van de OBJD-gegevens is het criminaliteitspatroon geanalyseerd van de 1839 personen die in de jaren 1999 en 2000 bij het Openbaar Ministerie bekend zijn geworden ter zake van een pedoseksueel delict. Van deze personen konden 4267 zaken op grond van de in de Justitiële Documentatie genoemde wetsartikelen worden getypeerd als pedoseksueel delict (50%), seksueel geweldsdelict (4%), niet-seksueel geweldsdelict (9%) of 'overige delicten' (37%). De gegevens bevestigen het beeld dat ook op basis van het HKS-materiaal kon worden geschetst. Ook hier blijkt een gevarieerd criminaliteitspatroon in de groep van plegers van pedoseksuele delicten. In geval van recidive zijn plegers van pedoseksuele delicten in doorsnee ook geneigd tot andersoortige delinquentie. De helft van alle door

de 1839 'pedoseksuele delinquenten' gepleegde delicten bestaat uit anderzootige delicten. Hierbij komen vooral commune vermogensdelicten (vormen van diefstal) en verkeersdelicten voor. Op zichzelf vormen deze gegevens een aanwijzing dat pedoseksuele delinquentie een element is binnen een meer algemene criminele leefstijl.

Met behulp van de OBJD-gegevens is ook nagegaan in hoeverre er aanwijzingen zijn van een specifiek criminaliteitspatroon bij plegers van een specifiek type pedoseksuele delinquentie, in het bijzonder bij de daders van artikel 249 Sr ('misbruik gezag en incest'). In de literatuur wordt wel verondersteld dat juist bij dit type pedoseksuele delinquentie relatief veel specialisatie bestaat. Op grond van de OBJD-gegevens blijkt dit maar zeer ten dele te worden bevestigd. Van de 1839 in de OBJD ter zake van een in 1999 of 2000 pedoseksueel delict ingeschreven personen waren er 478 (26%) (mede) verdacht vanwege artikel 249 Sr. Gerekend over alle bekende delicten is er geen verschil in gemiddeld aantal gepleegde delicten tussen deze plegers van 'misbruik gezag en incest' en andere pedoseksuele delinquenten. Wel blijken de eersten gemiddeld iets minder (pedo)seksuele en geweldsdelicten te plegen. Van de artikel 249-plegers was gemiddeld 1,30 van dergelijke delicten bekend, terwijl van de overige plegers van pedoseksuele delicten gemiddeld 1,51 van dergelijke delicten bekend was. Dit resultaat suggereert dat de artikel 249-plegers zich niet onderscheiden in algemene criminele habitus, maar wel minder zijn geneigd tot extrafamiliaal (seksueel) geweld.

Een belangrijke conclusie op basis van het onderzoeksmateriaal is dat pedoseksuele delinquentie veelal deel uitmaakt van een meer algemeen delinquent gedragspatroon.

Deze conclusie geldt zeker voor plegers van 'ernstige', zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie. Binnen deze groep heeft meer dan 60% eerder ook anderszootige criminaliteit gepleegd. Bovendien blijkt ruim een kwart van deze groep in de betrekkelijk korte periode na het bestudeerde pedoseksuele delict te recidiveren met een anderszootig delict. Zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie blijkt veelal te worden gepleegd door sterk tot veelzootige criminaliteit geneigde personen.

Sociale en persoonskenmerken en relatiepatronen van daders en slachtoffers

De beschrijving van de kenmerken van daders en slachtoffers van pedoseksuele delinquentie is gebaseerd op kwalitatieve dossierinformatie. De politie- en justitieregistraties zijn op dit vlak erg beperkt.

Nog sterker dan bij anderszootige delicten zijn plegers van pedoseksuele delicten vrijwel uitsluitend mannen. Gemiddeld zijn plegers van pedoseksuele delinquentie ouder dan plegers van anderszootige delinquentie.

Dit is waarschijnlijk vooral het gevolg van het relatief grote aantal 'incestachtige' gevallen bij eerstgenoemd type delinquentie. Op basis van de beschikbare (beperkte) dossiergegevens is geen eenduidige uitspraak te doen over de vraag of seksueel misbruik van kinderen meer voorkomt bij mensen met een sociaal-economisch zwakkere positie. Er is immers ook onderzoek dat tot een meer genuanceerde conclusie zou kunnen leiden. Bijvoorbeeld onderzoeksbevindingen over slachtofferschap van huiselijk (ook seksueel) geweld dat zich in alle lagen van de bevolking voordoet. De hypothese dat sociaal-economische status relevant is ter verklaring van pedoseksuele delinquentie, verdient beslist nader onderzoek. De vraag welke factoren samenhangen met pedoseksueel gedrag, of welke causale mechanismen pedoseksueel gedrag kunnen verklaren, en daarbinnen de vraag in hoeverre iemands sociaal-economische positie daarbij relevant is, vereist andersoortig en uitgebreider onderzoek dan in het kader van dit rapport mogelijk was. Slachtoffers van pedoseksuele delicten zijn in meerderheid van zeer jeugdige leeftijd (jonger dan 12 jaar). Van betekenis is de bevinding dat bijna 80% van de daders afkomstig is uit de dagelijkse omgeving van het slachtoffer. Slechts in 10% van de gevallen zijn dader en slachtoffer onbekenden van elkaar. In ruim een derde van de gevallen is een ouder (veelal de vader of de vaderfiguur) de dader.

Toedracht van (zwaar bestrafte) pedoseksuele delinquentie

Uit de wetenschappelijke literatuur komt naar voren dat kernthema's bij de toedracht van pedoseksuele delicten de toegankelijkheid van het slachtoffer en de kwetsbaarheid van de dader zijn. Bij elke pedoseksuele interactie moet de dader een 'oplossingsstrategie' ontwikkelen voor de volgende typen 'problemen':

- realiseren van de fysieke beschikbaarheid van het kind;
- realiseren van de 'bereidheid' van het kind om bepaalde seksuele handelingen te verrichten;
- bescherming tegen openbaring door het kind van het pedoseksuele gedrag;
- bescherming tegen morele afkeuring en bestraffing door de naaste omgeving en de samenleving.

Bij incidentele pedoseksuele delicten met onbekende daders zijn misleiding, fysieke dwang of geweld voor de hand liggende opties. Bij bekende daders in de eigen dagelijkse omgeving van het slachtoffer hanteert de dader eerder middelen als manipulatie, omkoping en chantage. Deze toedrachtspatronen kunnen tot uiteenlopende mate van fysieke en/of psychische schade bij het slachtoffer leiden.

Uit onze gegevens komt naar voren dat bij de gevallen van zwaar bestrafte

pedoseksuele delinquentie ruim 50% langdurig van aard was, met een delictperiode van meer dan één jaar. Met name gevallen van incest hebben meestal een zeer langdurig verloop van meerdere jaren. De langdurigheid van de delictperiode blijkt ook samen te hangen met de aard van de gepleegde seksuele handelingen. Vaak is in dit opzicht sprake van een escalatieproces. In bijna twee derde van de gevallen behoorde seksuele penetratie tot de gepleegde handelingen.

Fysiek geweld bij pedoseksuele delinquentie blijft meestal beperkt tot de fysieke dwang die 'noodzakelijk' is om het slachtoffer te controleren. Uit de SRM blijkt dat in 20% van de gevallen fysiek geweld is gebruikt of ermee is gedreigd, bij de zware zaken was dat circa 30%. Manipulatie en misleiding zijn de meest gangbare machtsmiddelen van daders uit de eigen omgeving van het slachtoffer, zo blijkt uit de dossieranalyse van zware zaken.

Bij veelvoorkomende langdurige pedoseksuele delicten binnen de gezinscontext is vrijwel altijd sprake van gecompliceerde interactieprocessen tussen de gezinsleden. De rol van de moeder, de bescherming van gezinsintegriteit, de (seksuele) relatie tussen de ouders en de relaties tussen de kinderen in het gezin spelen hierbij een rol. In strafrechtelijke zin is in het bijzonder de betrokkenheid van de moeder van het slachtoffer van veel belang. In betrekkelijk veel gevallen van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie zijn er aanwijzingen dat de moeder op de hoogte was van de seksuele handelingen van de vader(figuur) met het slachtoffer. Dit gold voor meer dan een derde van deze gevallen. In ongeveer 20% van de gevallen waarin de vader(figuur) de dader was, zijn er aanwijzingen in de dossiers dat de moeder meer of minder expliciet 'toestemming' gaf tot het seksuele misbruik.

Patronen van pedoseksueel misbruik

Uit de strafdossiers van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquenten zijn enkele consistente patronen van pedoseksueel misbruik te onderscheiden. Het gaat om veelvoorkomende configuraties van kenmerken (de aard van de relatie van dader en slachtoffer, de betrekkingen van de dader met de ouder(s) van het slachtoffer, de gehanteerde methoden van contactlegging en het verkrijgen van 'medewerking', de aard en de intensiteit van het seksuele misbruik) die samenhang vertonen. De drie patronen waren: *seksueel misbruik binnen het gezin*, *pedoseksuele delinquentie buiten de gezinscontext*, en *gevallen met een homoseksueel karakter*. Binnen laatstgenoemd patroon is veelal sprake van oudere en vaak seksueel min of meer 'bereidwillige' slachtoffers. Alleen binnen dit kader van pedoseksuele delicten van mannen met jongens zijn duidelijke gevallen van prostitutie gevonden.

Bij pedoseksuele delinquentie binnen de gezinscontext kan een onderscheid worden gemaakt op basis van de persoonlijkheidskenmerken van de dader. In veel gevallen ging het om dominante en intimiderende mannen die als partner en vader de gang van zaken in het gezin naar hun hand zetten. In minder gevallen was juist sprake van een labiele, zwakke en afhankelijke vaderfiguur die eerder heimelijke seksuele relaties met over het algemeen jongere dochters binnen het gezin aangaat.

Vooraf in het geval van alleenstaande moeders was sprake van een 'indringer' die soms met de vooropgezette bedoeling van seksueel misbruik zich een plaats binnen het gezin verschaft. In veel van deze gevallen maakt deze dader gebruik van problematische omstandigheden van de moeder.

Hij treedt op als weldoener voor de moeder en het gezin.

Een soortgelijke strategie zien we ook bij de 'netwerkers', daders die een vertrouwensrelatie met de ouders en het slachtoffer opbouwen, maar die de pedoseksuele delicten binnen het eigen domein (buiten het gezin van het slachtoffer) plegen. Over het algemeen betreft het sociaal vaardige personen die in staat zijn zowel de ouders als de slachtoffers gedurende langere tijd te manipuleren. Gestoordheid en juist een evidente afwezigheid van sociale vaardigheden werden vaak aangetroffen bij plegers van pedoseksuele delicten die zich onverhoeds en incidenteel vergrijpen aan voor hen geheel onbekende kinderen. Dit zijn de relatief weinig voorkomende gevallen van 'uit de bosjes' opduikende aanranders. Hoewel weinig voorkomend, is het risico van (ernstig) fysiek geweld juist in deze gevallen relatief groot.

Ten slotte troffen we bij de dossiers een aantal gevallen aan waarbij oudere meisjes het slachtoffer waren. De daders hebben een evidente voorkeur voor geslachtsrijpe partners. Dit patroon van delinquentie vertoont de elementen van dwang en misverstand die ook bij problematische seksuele interacties tussen volwassenen een rol spelen.

Fatale pedoseksuele delinquentie

In een weinig voorkomend aantal gevallen is sprake van ernstig levensgevaar voor of de daadwerkelijke doding van het slachtoffer. Het betrof in alle gevallen slachtoffers die voorafgaand aan het delict geheel onbekend waren aan de dader. De meeste daders in dit soort gevallen waren al lang eerder bij Justitie bekend als (gestoorde) plegers van (pedo)seksuele geweldsdelicten. In twee van de vijf hier onderzochte zaken lijkt de doding direct in het verlengde te liggen van de paniek van het slachtoffer. Zowel in de psychiatrische rapportage als in het relaas van de daders wordt de doding beschreven als een door het gillen van het slachtoffer *getriggerde* paniecreactie van de dader. In één enkel geval was sprake van een dader bij wie de doding van de slachtoffers uit berekening voortkwam.

De mogelijke rol van Justitie

De mate van gevaar voor het slachtoffer bij recidive van pedoseksuele delinquentie is uiteraard een cruciaal gegeven in verband met preventie.

Een onderscheid dient te worden gemaakt tussen soorten van gevaar die bij pedoseksuele delinquentie aan de orde zijn. In de publieke opinie en bij justitiële beleidsverantwoordelijken ontstaat periodiek, vrijwel altijd onder invloed van ernstige incidenten, enige paniek over de 'veiligheid van onze kinderen'. Er wordt dan gedoeld op het gevaar van ernstig of fataal fysiek letsel van kinderen die het slachtoffer worden van seksuele geweldplegers. Uit zowel de literatuur als de empirische onderzoeksbevinding komt consistent naar voren dat er slechts een zeer geringe kans bestaat op het grote gevaar dat kinderen of jeugdigen (ernstig) fysiek letsel wordt aangedaan als zij slachtoffer worden van pedoseksuele delinquentie.

Slechts een kleine fractie van pedoseksuele delinquentie wordt gepleegd door aan het slachtoffer onbekende daders. De meeste pedoseksuele delinquentie wordt gepleegd door daders die binnen de kring van gezin en familie in de dagelijkse omgeving van het slachtoffer verkeren. In relatief veel gevallen is sprake van een gecompliceerde gezinssituatie waarbij het kind slachtoffer is van de vaderfiguur. Ernstige psychische schade voor het slachtoffer ten gevolge van pedoseksuele delicten is wel waarschijnlijk, zeker bij de veelvoorkomende langdurige episodes binnen de gezins- of familiecontext.

Gezien het vóórkomen van de meeste pedoseksuele delinquentie binnen de sterk private gezins- en familiecontext is de positie van Justitie bij preventie en repressie zeer gecompliceerd. De mogelijkheden van Justitie worden beperkt door de geringe bereidheid om Justitie toe te laten binnen het milieu waar zich het seksuele kindermisbruik afspeelt. Binnen dergelijke sociale contexten zijn vrijwel altijd de 'eigen' informele interventiemethoden en -strategieën van belang. Justitie kan in dit proces een medespeler zijn, maar is lang niet altijd de belangrijkste medespeler.

De preventie van pedoseksuele delinquentie die is ingebed binnen het primaire milieu (gezin en familie) en het secundaire milieu (school, vereniging, buurt etc.), is een gedeelde verantwoordelijkheid voor zowel de individuele betrokken burgers binnen deze contexten als de maatschappelijke instituties die een taak hebben bij de bescherming van kinderen en jeugdigen. Instellingen voor (geestelijke) gezondheidszorg, sociale hulpverlening, onderwijs en vrijetijdsbesteding dienen bij voorkeur gezamenlijk en gecoördineerd actie te ondernemen bij evidente signalen van (seksueel) geweld ten aanzien van kinderen. Politie en Justitie hebben als gemachtigden voor de aanwending van dwangmiddelen hierbij, al dan niet als 'stok achter de deur', een unieke en onmisbare rol te vervullen.

In tegenstelling tot een *dadergerichte* aanpak van de bekende 'gevaarlijke plegers van pedoseksuele delicten' zal bij de grote meerderheid van gevallen van pedoseksuele delinquentie eerder een *systeemgerichte* preventieve aanpak voor de hand liggen. Effectief ketenmanagement naar aanleiding

van signalen is derhalve noodzakelijk. Waar in het recente verleden op andere velden van maatschappelijke zorg gebrekkig ketenmanagement een belangrijke oorzaak is geweest van problemen (denk aan het gezinsdrama met dodelijke afloop in Roermond), is door instanties als de Inspectie Jeugdhulpverlening en Jeugdbescherming, de Inspectie van de Gezondheidszorg, de Onderwijsinspectie en de Inspectie Openbare Orde en Veiligheid thans een aanpak in uitwerking die juist ketenregie hoge prioriteit geeft (Inspectie, 2003). Het verdient aanbeveling te bezien in hoeverre een dergelijke aanpak ook voor 'early warnings' rondom (vermoedens van) pedoseksueel misbruik relevant kan worden gemaakt.

1 Inleiding

In Nederland is de laatste decennia meer aandacht ontstaan voor het slachtofferschap van seksueel geweld tegen kinderen en jeugdigen. Het onderwerp is binnen meerdere sectoren van de maatschappij hoger op de agenda gekomen. Dit geldt bijvoorbeeld voor instellingen als onderwijs, gezinszorg en jeugdhulpverlening. Enkele jaren geleden ontstond bovendien een sterke verontrusting over enkele zeer ernstige pedoseksuele delicten waarbij het slachtoffer werd gedood (Brants en Koenraadt, 1998; Leuw, 2000). Op grond van deze nationale, maar ook internationale ontwikkelingen¹ werd in 1999 het 'Nationale actieplan aanpak seksueel misbruik kinderen' (NAPS) gelanceerd (Ministerie van Justitie, 2000). In dit door de overheid en maatschappelijke instellingen gedragen actieplan worden de volgende doelen gesteld:

- vroegtijdig signaleren, interveniëren en hulp bieden aan slachtoffers;
- kinderen weerbaar maken;
- politie en Openbaar Ministerie op basis van goede wetgeving kunnen laten optreden;
- effectieve behandelmogelijkheden scheppen voor zedendelinquenten en deze bij terugkeer in de samenleving goed begeleiden.

In de eindrapportage van het Nationale actieplan wordt het terugdringen van recidive door plegers van pedoseksuele delicten door middel van justitiële interventie als belangrijke prioriteit gesteld.

Tot dusver is er geen systematisch onderzoek verricht naar de bemoeienis van Justitie met het brede scala van pedoseksuele delinquentie. Hiertoe geeft dit onderzoek een eerste aanzet.

1.1 Rol en betekenis van justitiële instellingen ten aanzien van pedoseksuele delinquentie

Maatschappelijke reacties op pedoseksueel geweld tegen kinderen en jeugdigen zijn slechts voor een beperkt deel afkomstig van Justitie. Het probleem wordt voor een belangrijk deel gesteld en oplossingen worden voor een belangrijk deel gezocht binnen de domeinen van de opvoeding in gezin, school of zorginstellingen. Bij vertrouwensartsen en jeugdhulpverlening is seksueel misbruik binnen dergelijke kaders een belangrijk punt van aandacht geworden. Bij institutionele zorg, opvoeding en onderwijs en het verenigingsleven zijn recent veelal gedragsregels ontwikkeld voor de preventie van dit probleem en voor de reactie erop als het zich desondanks voordoet.

¹ Internationale afspraken op het 'Wereldcongres tegen commerciële seksuele exploitatie van kinderen' in Stockholm (1996) hebben hierbij een belangrijke rol gespeeld.

Justitie grijpt dus slechts partieel aan op het probleem, maar tegelijkertijd geldt ook dat Justitie een bijzondere verantwoordelijkheid heeft ten aanzien van de bescherming van kwetsbare groepen in de samenleving. De bescherming van jeugdigen tegen seksueel geweld van volwassen daders neemt hierbij vanouds een prominente plaats in. Het mogelijke, al dan niet terecht zo waargenomen, tekortschieten in de vervulling van deze taak heeft belangrijke onwenselijke consequenties. Deze gelden uiteraard in de eerste plaats voor de slachtoffers en hun directe sociale omgeving. Maar daarnaast is ook de geloofwaardigheid en de maatschappelijke positie van Justitie als institutie in het geding. Waar lokaal of nationaal het idee leeft dat Justitie onvoldoende bescherming biedt tegen seksueel geweld tegen kinderen en jeugdigen, ontstaat vrijwel onveranderlijk maatschappelijke onrust. Er ontstaan informele maatschappelijke reacties, waarbij Justitie ter verantwoording wordt geroepen. De legitimiteit van Justitie wordt ter discussie gesteld en het gevaar van onwenselijke en probleemvergrotende eigenrichting door burgers neemt toe (Brants, 2000).

Het is aannemelijk dat slechts een fractie van de gevallen binnen de context van het primaire (bijvoorbeeld het gezin) of het secundaire milieu (bijvoorbeeld de school) uiteindelijk onder de aandacht van Justitie komt. 'Incest' in het gezin of misbruik door onderwijzers, professionele opvoeders, hulpverleners, pastorale werkers en jeugdbegeleiders zal in veel gevallen binnen de eigen kring blijven en aldaar worden afgedaan of mogelijk toegedekt. Justitie is dus slechts een van de spelers bij maatschappelijke reacties op seksueel geweld tegen kinderen en jeugdigen. Dit betekent in elk geval dat het beeld van vóórkomen van dergelijke delinquentie en slachtofferschap slechts ten dele kan worden gebaseerd op bij Justitie bekend geworden feiten.

Door individualisering, toenemende openheid over seksualiteit en gezinsverhoudingen is anderzijds met name het seksuele misbruik binnen het gezin in de laatste decennia in toenemende mate een zaak voor Justitie geworden. De drempel voor aangifte bij Justitie van ernstige onwelgevalligheden binnen de familiekring is lager geworden en er is ook een grotere bereidheid bij Justitie ontstaan om zich te bemoeien met seksueel slachtofferschap binnen het gezin. Tot op zekere hoogte geldt hetzelfde voor dergelijke gebeurtenissen die zich binnen het schoolmilieu afspelen.

De rol van Justitie is ongetwijfeld groter naarmate het seksuele geweld tegen kinderen en jeugdigen minder is ingebed binnen een primair of secundair relatiedomein en daarmee dus minder door informele sociale controle kan worden beperkt. Praktisch zal dit betekenen dat Justitie de grootste betrokkenheid heeft als de seksuele geweldsdelinquentie zich voordoet in het publieke domein en tussen daders en slachtoffers die, voorafgaand aan het delict of de reeks delicten, vreemden waren. Voor het geval van de spreekwoordelijke dader uit de bosjes bestaat weinig alternatief voor politieke opsporing en justitiële afdoening. Bovendien mag worden aangenomen dat er veel minder beletsels voor justitiële kennisname van dergelijke delicten zullen zijn indien die zich afspelen binnen het publieke domein en/of

tussen daders en slachtoffers die onbekenden van elkaar waren. Niet alleen is de zichtbaarheid van dergelijke delicten groter, er zal ook minder reserve bestaan om er aangifte van te doen.

Justitie draagt een bijzondere verantwoordelijkheid als het gaat om *bekende* plegers van (seksueel) geweld. Zoals bij elk delict en zeker bij gevaarlijke delicten heeft Justitie een verantwoordelijkheid voor de oplossing en de bestrafing van het delict. Daarnaast geldt een bijzondere verantwoordelijkheid om te zorgen voor vermindering van de kansen op (specifieke) recidive bij plegers van (seksueel) geweld die reeds in het justitieel systeem bekend zijn. Justitie heeft in deze gevallen de informatie en beschikt tot op zekere hoogte ook over de instrumenten om ten aanzien van de haar bekende 'cliënten' preventieve maatregelen te treffen. Om deze reden kunnen de sterkste maatschappelijke repercussies worden verwacht bij het opnieuw plegen van een (ernstig) pedoseksueel geweldsdelict door een reeds bij Justitie bekende plegger van dergelijke delicten.

1.2 De strafwetgeving met betrekking tot pedoseksuele delinquentie

De veronderstelde toenemende betrokkenheid van Justitie is in de laatste decennia ook tot uiting gekomen in een enigszins aangescherpte 'zedelijkheidswetgeving' op dit gebied. Na de liberaliserende wetswijzigingen van de jaren zeventig (zie hoofdstuk 2) zijn in de jaren negentig weer meer verbodsbepalingen van kracht geworden, bijvoorbeeld met betrekking tot het vervaardigen en het in bezit hebben van 'kinderporno' en de seksuele omgang met jeugdigen tussen de 12 en 16 jaar.

In de strafwet gelden drie leeftijdsgrenzen die van belang zijn voor seksuele omgang tussen volwassenen en niet-volwassenen. De eerste grens wordt getrokken bij de leeftijd van 12 jaar. Er bestaat een absoluut verbod op elke seksuele handeling met kinderen tot en met 11 jaar. In artikel 244 Sr wordt dit verbod gekwalificeerd als 'het bestaan of mede bestaan uit seksueel binnendringen van het lichaam' ten aanzien van personen onder de 12 jaar. De maximale strafbedreiging in dit geval is 12 jaar. Het (volgens het kind of de volwassene) mogelijk 'vrijwillig' zijn van het seksuele contact is niet relevant. De juridische leeftijdsgrens van 12 jaar is uiteraard niet willekeurig. Onder die leeftijd zijn kinderen doorgaans niet geslachtsrijp. Bovendien bestaat een brede consensus met betrekking tot de opvatting dat jonge kinderen niet in staat zijn vrij hun wil te bepalen ten aanzien van seksuele handelingen met volwassenen.

De tweede leeftijdsgrens wordt getrokken bij 16 jaar. Verbodsbepalingen voor seksuele handelingen met personen van 12 tot en met 15 jaar zijn geformuleerd in artikel 245 Sr. In dit artikel is 'seksueel binnendringen' het onderscheidende element.

Tot voor kort gold dat voor personen in de leeftijdscategorie tussen de 12 en 15 jaar vervolging alleen plaats kon vinden op klacht van het slachtoffer of een wettelijke vertegenwoordiger van het slachtoffer. Sinds 1 oktober 2002 is dit wettelijke klachtvereiste vervallen. De maximale strafbedreiging behorend bij artikel 245 Sr is 8 jaar. Het artikel 247 Sr verbiedt 'ontuchtige handelingen' met personen onder de 16 jaar en met wilsonbekwamen. Bij dit artikel bestaat een maximale strafbedreiging van 6 jaar.

De derde leeftijdsgrens die in de strafwet is geformuleerd, valt samen met het begrip minderjarigheid. Deze eindigt doorgaans op 18-jarige leeftijd. Van nog recente datum is de wetwijziging vastgelegd in artikel 248b Sr, waarbij *betaalde* seks met personen van 16 en 17 jaar strafbaar is gesteld.

In artikel 249 Sr lid 1 gaat het om ontucht met minderjarige personen die aan de zorg van de overtreder zijn toevertrouwd. Het betreft een breed scala van permanente of tijdelijke zorgsituaties. Op grond van dit artikel kunnen seksuele relaties tussen bijvoorbeeld vaderfiguren en hun 16- of 17-jarige dochter strafbaar zijn. In lid 2 van hetzelfde artikel wordt bovendien gesproken van andere afhankelijkheidsrelaties (bijvoorbeeld politie-arrestant, onderwijzer-leerling of behandelaar-patiënt). Bij dit lid van het wetsartikel is geen leeftijdsgrens genoemd. Artikel 249 Sr noemt voor alle gevallen een maximale strafbedreiging van 6 jaar.

Alle tot dusver genoemde verbodsbepalingen hebben betrekking op een verdachte die seksuele handelingen pleegt met het jeugdige slachtoffer, het gaat om zogenaamde *hands-on* delicten. Daarnaast bevat de strafwet nog een aantal artikelen die betrekking hebben op relaties tussen volwassenen en kinderen/jeugdigen op het gebied van seksualiteit, maar die geen (gedwongen) fysiek contact tussen verdachte en slachtoffer impliceren. Om deze reden zijn de nu volgende wetsartikelen buiten het bestek van dit onderzoek gehouden:

- Artikel 240b Sr verbiedt het vervaardigen, verspreiden of in voorraad hebben van 'kinderporno'. Deze bepaling is in 1995 in de strafwet opgenomen. In de loop van 2002 is de bepaling toegevoegd waarbij ook het eenvoudige bezit van kinderporno strafbaar is. De maximale strafbedreiging is 4 jaar. Sinds 1 oktober 2002 is ook het vervaardigen en het bezit van virtuele kinderporno strafbaar gesteld. Sinds deze datum is ook de leeftijdsgrens van de afgebeelde kinderen en jeugdigen voor de definitie van 'kinderporno' verhoogd van 16 jaar tot 18 jaar.
- Artikel 248 ter Sr verbiedt de 'verleiding' van minderjarigen 'van onbesproken gedrag' met giften etc. tot het plegen of dulden van 'ontuchtige handelingen'. De maximale strafbedreiging is 4 jaar.
- Artikel 250 lid 1 Sr verbiedt het 'bevorderen of teweegbrengen' van ontucht met derden van een (aan de zorg van de verdachte toevertrouwde) minderjarige. De maximale strafbedreiging is 4 jaar als het slachtoffer een kind of pupil van de verdachte is, en 3 jaar in de overige gevallen.

1.3 Doel van het onderzoek

Het onderzoek beoogt inzicht te verwerven in pedoseksuele delinquentie voorzover bekend binnen het justitiële systeem. Daarbij gaat het om ontwikkelingen met betrekking tot de aard en omvang van deze delinquentie en de aard en reikwijdte van de justitiële interventie.

Op basis van de onderzoeksresultaten zullen aanbevelingen worden gedaan ten behoeve van de ontwikkeling of verbetering van (justitiële) interventie en preventiemogelijkheden gericht op (potentiële) plegers van pedoseksuele delicten.

1.4 Onderzoeksvragen

De volgende onderzoeksvragen worden aan de orde gesteld:

- Wat is de omvang en aard van pedoseksuele delinquentie zoals bekend bij de politie?
- Welke justitiële interventies hebben plaatsgevonden ten aanzien van deze delinquenten?
- Hoe zien de justitiële carrières (recidivepatronen) van deze delinquenten eruit?
- Wat zijn relevante sociale en persoonskenmerken en de relatiepatronen van daders en slachtoffers van pedoseksuele delinquentie?
- Welke toedracht van pedoseksuele delicten is te onderkennen in termen van de duur van de delictperiode, de aard van het seksuele misbruik, de wijzen van machtsuitoefening zoals gehanteerd door de dader, en de rol van de moeder van het slachtoffer in het proces van seksueel misbruik?
- Zijn er patronen van pedoseksueel misbruik te onderkennen?

1.5 Methoden van onderzoek

De vergaring van informatie is beperkt tot gegevens binnen het justitiële systeem. De selectie van de voor onderzoek in aanmerking komende gevallen is primair gebaseerd op de strafwetsartikelen. Alleen zaken waarbij de artikelen 244, 245, 247 of 249 van het Wetboek van Strafrecht van toepassing waren, kwamen voor selectie ten behoeve van dit onderzoek in aanmerking. Bij deze strafwetsartikelen is sprake van een ten aanzien van kinderen of jeugdigen gepleegd seksueel geweldsdelict in de strikte zin van het woord, dat wil zeggen een delict waarbij de verdachte daadwerkelijk fysiek contact met het slachtoffer heeft gehad. Deze wijze van selecteren van het onderzoeksmateriaal impliceert een zekere onderschatting van ‘werkelijk’ gepleegde pedoseksuele delicten. Het komt namelijk ook voor dat seksuele geweldsdelicten ten aanzien van jeugdigen justitieel zijn geregistreerd onder de artikelen 242 (‘verkrachting’) of 246 (‘aanranding’) van het Wetboek van

Strafrecht. In de praktijk is het niet goed mogelijk om deze gevallen in de geregistreerde justitiële registratiesystemen op te sporen. Op basis van de steekproef uit de Strafrechtmonitor (SRM, voor uitleg zie hierna) kon worden geschat dat 22% van de door justitie behandelde pedoseksuele delicten – namelijk 18% van de 242-zaken en 4% van de 246-zaken – *niet* is gekwalificeerd als een van de bovengenoemde *pedoseksuele* misdrijven. Een andere (geringere) vertekening treedt op door de brede definitie van artikel 249 Sr (ontucht met misbruik van gezag). Onder dit artikelnummer vallen ook zaken met meerderjarige slachtoffers.

Ten slotte moest voor de selectie van misdrijven nog een beslissing worden genomen met betrekking tot het leeftijdsverschil tussen dader en slachtoffer. In formeel juridische zin kan een seksuele relatie tussen een 18-jarige jongen en een 15-jarig meisje als ‘pedoseksueel delict’ worden gekwalificeerd. Inhoudelijk zal dit doorgaans weinig zinvol zijn. Om deze reden is het in de psychologische/psychiatrische literatuur gangbaar om het begrip *pedoseksueel* alleen te hanteren bij een minimaal leeftijdsverschil van vijf jaar tussen dader en slachtoffer. Ook in dit onderzoek is voorzover mogelijk aangesloten bij dit criterium. Bij het gebruik van de hieronder beschreven gegevens uit HKS, OBJD en OM-data is deze nuancering niet mogelijk. Alleen wanneer het slachtoffer jonger is dan 12 jaar is hierop een uitzondering gemaakt. In deze gevallen konden ook zaken in het onderzoeksmateriaal worden opgenomen bij een leeftijdsverschil kleiner dan vijf jaar. In de praktijk zijn deze zaken echter niet of nauwelijks in het onderzoeksmateriaal vertegenwoordigd.

In het onderzoek is gebruikgemaakt van een aantal gegevensbronnen met verschillende specifieke mogelijkheden en beperkingen. Er is gestreefd naar een keuze van justitiële bronnen waarbij zowel de representativiteit van gegevens betreffende prevalentie en justitiële reacties als de inhoudelijke informatie over personen van daders en de toedracht van pedoseksuele delinquentie zo goed mogelijk zijn gewaarborgd. Hiertoe is gebruikgemaakt van de volgende gegevensbronnen:

– *Het HKS-bestand*²

Deze data hebben betrekking op geïdentificeerde verdachten van misdrijven en op aangiften ter zake van misdrijven. Het HKS kent zowel een daderbestand als een aangiftebestand. Vanwege gebleken onvolledigheid leent het aangiftebestand zich niet voor het verkrijgen van inzicht in de prevalentie van pedoseksuele delicten.

Voordeel van registratiegegevens op het niveau van de politie is relatief minimale beïnvloeding door justitiële selectie. Het nadeel is echter dat beschikbare registratiegegevens op dit niveau weinig informatie per zaak bevatten. Het HKS is primair bestemd als operationele informatie ten

2 HKS is de afkorting voor Herkenningsdienst Systeem.

behoefte van de opsporing, ten dienste van de politie. Landelijke extracten zijn beschikbaar bij de CRI en het WODC. Deze landelijke bestanden hebben betrekking op de jaren 1996 tot en met 2000.

Het daderbestand van het HKS bevat enkele voor het onderzoek relevante variabelen. Deze hebben met name betrekking op de politieke voor- geschiedenis van de verdachten.

– *Het OBJD-bestand*

De Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie (OBJD) is een versleutelde, geanonimiseerde kopie van het JDS, het officiële Justitiële Documentatiesysteem dat wordt beheerd door de Centrale Justitiële Documentatie (CJD). Elke drie maanden wordt de OBJD ververs met nieuwe gegevens uit het JDS. Een belangrijk verschil met het JDS is dat de gegevens in de OBJD niet verjaren. Ze blijven voor onderzoek beschikbaar.

Het JDS geeft voor alle (rechts)personen die met de Nederlandse justitie in aanraking zijn gekomen, een overzicht van de strafzaken waarin zij als verdachte centraal stonden. Van elke strafzaak is opgenomen wanneer en bij welk parket de zaak werd aangemeld, om welke delicten het ging, en hoe en door welke instantie de zaak is afgedaan. Voorwaarde voor opname in het JDS is dat de persoon na 1996 nog in aanraking is gekomen met justitie. Is dat niet het geval, dan kan het zijn dat de zaken van een verdachte nog niet in het systeem zijn ingevoerd en dus ook niet in de OBJD te vinden zijn.

– *Het OM-databestand*

OM-data bevat instroom- en afdoeninggegevens met betrekking tot bij het Openbaar Ministerie binnengekomen verdachten van strafbare feiten. Het is primair bestemd als beleidsinformatiesysteem voor de arrondissementale parketten en voor het landelijk parket. OM-data komt tot stand door samenvoeging van arrondissementale gegevens van Rhapsody. Rhapsody is op zijn beurt een extract van COMPAS, een meeromvattend arrondissementaal beleidsinformatiesysteem. OM-data is beschikbaar vanaf het jaar 1994.

OM-data geeft gedetailleerde informatie op zaakniveau over de justitiële reacties. Zo wordt bijvoorbeeld geregistreerd of en hoe lang een verdachte in voorarrest heeft gezeten, en ook worden alle elementen van zowel de eis als het vonnis geregistreerd. OM-data kan hiermee op zaakniveau een belangrijke aanvulling op de gegevens van OBJD bieden.

– *Het SRM-bestand*

De SRM (WODC-Strafrechtmonitor) berust op een gestratificeerde aselecte steekproef van bij het Openbaar Ministerie aangebrachte zaken uit de jaren 1993 en 1995. De steekproef is getrokken op basis van de CBS-registratie van de bij het OM ingeschreven zaken (Jacobs en Essers,

2003). Het systeem is primair bestemd voor onderzoek en beleid. In de SRM zijn zowel gegevens over de per zaak bekend geworden feiten opgenomen, als gegevens over plegers (verdachten) van deze feiten. (Kwalitatieve) gegevens over de toedracht van de zaak en over de slachtoffers zijn ontleend aan de bij de zaak behorende processen-verbaal. Ook de justitiële afdoening in elke zaak maakt deel uit van het SRM-materiaal.

– *De strafdossiers*

Voor het verwerven van kwalitatieve informatie is een steekproef getrokken uit de bij het parket berustende strafdossiers uit de jaren 1994 en 1995 met betrekking tot 'ernstige pedoseksuele delicten'. De strafdossiers zijn afkomstig uit zeven arrondissementen, verdeeld over het land. Het gaat om de volgende arrondissementen: Amsterdam, Den Haag, Utrecht, Breda, Den Bosch, Assen en Groningen. De ernst van het pedoseksuele delict is geoperationaliseerd aan de hand van de duur van de opgelegde vrijheidsstraf. De steekproef is gebaseerd op de zaken waarbij een gevangenisstraf van 12 maanden of langer is opgelegd voor overtreding van wetsartikel 247 Sr en van 18 maanden of langer voor overtreding van de overige artikelen. Een dergelijk zware vrijheidsstraf wordt (afhankelijk van het specifieke pedoseksuele delict) in minder dan 10 à 20% van de gevallen opgelegd. In totaal zijn 67 dossiers geanalyseerd. Van elke bestuurde zaak is een casusbeschrijving opgesteld.

De Directie Recherche van het KLPD (Korps Landelijke Politie Diensten) beheert het zogeheten VICLAS-bestand (Violent Crime Linkage Analysis System). Dit bestand bevat gegevens over dader, slachtoffer en toedracht van (seksuele) geweldsdelicten die zijn gepleegd door een aan het slachtoffer onbekende dader. Waar het bij geregistreerde pedoseksuele delicten vooral gaat om onderling bekende daders en slachtoffers, vormt de VICLAS-database een gegevensbron met betrekking tot delicten waarbij de dader een vreemde is voor het slachtoffer. Het bestand bevat zowel opgehelderde als niet-opgehelderde zaken. VICLAS heeft primair een operationele functie ten behoeve van de opheldering van (seksuele) geweldsdelicten door de recherche.

Ten aanzien van dit gegevensbestand dient echter het volgende te worden opgemerkt. Volgens een artikel in het Algemeen Politieblad van februari 2003 (Vermaas, 2003) wordt waarschijnlijk slechts een minderheid van de in aanmerking komende gevallen door de politie voor de database aangemeld. Niet bekend is of er een selectie plaatsvindt van de zaken die wel worden aangemeld. Omdat de mogelijke *bias* in het bestand groot is, hebben wij VICLAS buiten dit onderzoek gelaten. Wij achten het VICLAS-bestand voorts nog niet geschikt als basis voor de schatting van prevalentie en verspreiding van pedoseksuele delinquentie met onbekende daders, noch geschikt om voldoende betrouwbaar inzicht te krijgen in kwalitatieve kenmerken (toedracht, situationele kenmerken etc.) van dit type criminaliteit.

1.6 Indeling van het rapport

In hoofdstuk 2 wordt de recente historische ontwikkeling geschetst van de strafwetgeving en het justitiële beleid met betrekking tot de seksuele handelingen van volwassenen met kinderen en jeugdigen. Er wordt aandacht besteed aan de spanningsverhouding tussen de zedelijkheids- en de zelfbepalings-elementen binnen deze wetgeving. De tendensen van liberalisering in de jaren zeventig en tachtig en de recente hernieuwde aanscherping van de wetgeving worden behandeld.

Hoofdstuk 3 biedt een vooral op (forensisch) psychiatrische literatuur gebaseerd overzicht van drijfveren en verschijningsvormen van pedoseksuele delinquentie. In dit hoofdstuk worden enkele typologieën van pedoseksueel gedrag behandeld.

De hoofdstukken 4 tot en met 9 zijn gebaseerd op het empirische onderzoeksmateriaal, de gegevens ontleend aan de verschillende bronnen van justitiële registratie. In deze hoofdstukken geven we eerst een kort overzicht van eerdere criminologische onderzoeksresultaten. Daarna worden de analyses van het onderzoeksmateriaal gepresenteerd. In de empirische hoofdstukken is een volgorde aangebracht, waarbij eerst de meer kwantitatieve informatie aan de orde komt en daarna wordt *ingezoomd* op de kwalitatieve kenmerken van de bestudeerde pedoseksuele delinquentie. In de hoofdstukken 4 en 5 wordt de prevalentie van pedoseksuele delinquentie en de justitiële reacties daarop behandeld.

Hoofdstuk 6 behandelt de criminaliteitspatronen van plegers van pedoseksuele delinquentie. We besteden aandacht aan de belangrijke vraag in hoeverre plegers van pedoseksuele delinquentie zich beperken tot (deze vorm van) seksuele delinquentie of ook meer in het algemeen zijn geneigd tot crimineel gedrag.

In hoofdstuk 7 gaan we nader in op persoonsgegevens van daders en slachtoffers van pedoseksuele delinquentie. Er wordt aandacht besteed aan de sociale milieukenmerken en mogelijk problematische persoonskenmerken van plegers van (ernstige) pedoseksuele delinquentie. Daarnaast komt de zeer belangrijke vraag naar de aard van de voorafgaande relatie tussen daders en slachtoffers aan de orde.

De hoofdstukken 8 en 9 ten slotte zijn vooral gebaseerd op de kwalitatieve dossierinformatie van gevallen van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie. In hoofdstuk 8 wordt inzicht gegeven in de toedracht en het verloop van deze delicten. De aard en duur van de seksuele handelingen, de mate van geweld, dreiging of manipulatie en de rol van derden bij pedoseksuele delinquentie komen hier onder meer aan de orde.

In hoofdstuk 9, het laatste empirische hoofdstuk, doen we een poging om de zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie te beschrijven aan de hand van patronen van samenhangende kenmerken. De persoonlijkheidskenmerken van de dader, het sociale milieu van de dader en de relatiecontext van de pedoseksuele delinquentie spelen hierbij de belangrijkste rol. Bovendien

wordt getracht om hierin ook de toedracht van seksuele handelingen van volwassenen met kinderen en jeugdigen een plaats te geven. Ten slotte beschrijven we in dit hoofdstuk enkele patronen bij de (zeldzaam voorkomende) gevallen van doding van het slachtoffer van pedoseksuele delinquentie.

Hoofdstuk 10 geeft een summier overzicht van de belangrijkste conclusies op basis van het empirische materiaal. Daarnaast worden op basis van de onderzoeksbevindingen enige opmerkingen gemaakt over de risico's voor de slachtoffers van pedoseksuele delicten. Het rapport besluit met een enkele aanbeveling ter beheersing van deze risico's.

2 Strafwetgeving en justitieel beleid ten aanzien van seksuele misdrijven tegen minderjarigen

Wetsartikelen gericht tegen geweld, bedreiging en dwang in de seksuele betrekkingen tussen individuen vormen een specifieke categorie van strafbepalingen waarbij met name het onschendbare recht van het individu op seksuele zelfbeschikking in het geding is. Uitgangspunt hierbij is dat seksuele betrekkingen tussen burgers berusten op vrijwilligheid en expliciete instemming van de bij de seksuele handelingen betrokken partijen. Het gebruik van geweld en dwang is niet verenigbaar met dit principe van vrijwilligheid. In dat geval heeft het onvrijwillige object van seksuele benadering recht op bescherming van het strafrechtelijke systeem en heeft de overheid een plicht om – al dan niet justitieel – op te treden tegen de seksuele geweldpleger. In dit opzicht bestaat er geen principieel verschil tussen seksuele en niet-seksuele geweldsdelicten. Het seksueel misbruik door een vader van zijn 10-jarige dochter wordt gezien en behandeld als een specifieke vorm van kindermishandeling.

De strafrechtelijke bepalingen die het seksuele verkeer tussen burgers en seksuele expressie in het algemeen normeren, bevatten echter ook een element dat bij niet-seksuele geweldsdelicten goeddeels ontbreekt. Bij deze categorie van wetgeving wordt namelijk niet alleen de vrijwaring van geweld, bedreiging en dwang beoogd, maar is ook de bescherming van de seksuele moraal, de 'zedelijkheid', in het geding. Vanwege dit zedelijkheids-element geldt ook een strafrechtelijk verbod op bepaalde seksuele uitingen waarbij geen enkele sprake is van een geweldselement. Geslachtsverkeer in het openbaar, exhibitionisme en het openbaar tentoonstellen van materiaal dat 'aanstotelijk is voor de eerbaarheid' zijn duidelijke voorbeelden hiervan. Het verbod op maken en bezitten van kinderporno bevat zowel de elementen van bescherming van de eerbaarheid als de bescherming van kinderen tegen seksuele exploitatie.

2.1 Ontwikkelingen rond de thema's van seksuele vrijheid, seksuele moraal en bescherming

Het te beschermen rechtsgoed van moraal en zedelijkheid heeft een principieel ander karakter dan het rechtsgoed van de individuele zelfbeschikking. Zedelijkheid en eerbaarheid vormen in sterke mate een collectief rechtsgoed. Voorzover bij een seksueel delict de moraal wordt gekwetst, wordt niet alleen het individu als slachtoffer gezien, maar ook (en soms zelfs vooral) de morele orde als zodanig. In de constructie van seksuele delinquentie als *zedendelinkwentie* is daarmee sprake van een abstrahering van slachtofferschap. Het is met name de vrouwenbeweging geweest die vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw veel werk heeft gemaakt van het denken in

termen van seksuele *gewelddelinquentie* in plaats van *zedendelinquentie*. Een belangrijk argument hierbij was de vaststelling dat verkrachte vrouwen in een moreel traditioneel vertoog niet alleen als slachtoffers van geweld werden gezien, maar in zekere zin ook als medeschuldig aan schending van seksuele fatsoensnormen. Vanuit deze traditionele optiek kon bijvoorbeeld aan vrouwelijke slachtoffers van seksueel geweld worden verweten dat ze door kleding of gedrag 'aanleiding' hadden gegeven tot aanranding of verkrachting. Deze feministische kritiek is vrij algemeen aanvaard en heeft geleid tot een ook in dit rapport bestaande voorkeur voor het begrip seksuele geweldsdelicten in plaats van het begrip zedendelicten.

Bij de strafbepalingen met betrekking tot seksuele relaties tussen volwassenen en jeugdigen is naast het geweldsverbod en de seksuele moraal nog een derde element van belang, namelijk de bijzondere bescherming van personen van wie kan worden aangenomen dat ze minder vrij zijn om hun wil te bepalen. De strafwet biedt aldus een bijzondere bescherming tegen seksuele toenadering van personen die extra kwetsbaar zijn door jeugdige leeftijd, (tijdelijk) onvolledige geestelijke vermogens (zoals bijvoorbeeld bij een verstandelijke handicap of bij bewusteloosheid) of relationele afhankelijkheid (zoals bijvoorbeeld in de verhouding tussen leraar en leerling of arts en patiënt).

In 1980 werd door de Adviescommissie-Melai de grondslag gelegd voor de huidige op seksuele uitingen gerichte strafrechtbepalingen. De verschuiving van de nadruk op schending van individuele seksuele zelfbeschikking in plaats van op de schending van de seksuele moraal vormt een nadrukkelijk uitgangspunt bij de voorgestelde modernisering van de zedelijkheidswetgeving: '(...) alleen indien de individuele vrijheidsbeleving van de burger op seksueel gebied tot onaanvaardbare uitingen en gevolgen tegen de mederechtgenoten zou leiden, is ingrijpen van de strafwetgever gerechtvaardigd' (Adviescommissie zedelijkheidswetgeving, 1980, p. 7). Opvattingen over 'zedelijk goed leven' worden hiervan uitgesloten vanwege de vooropgestelde onaantastbaarheid van de privé-sfeer. De overheid heeft hier volgens de Commissie-Melai geen normstellende taak. 'Inmenging is uitsluitend gerechtvaardigd indien rechten en vrijheden van anderen worden geschaad' (p. 7). In een recente terugblik op de veranderende uitgangspunten bij de modernisering van strafwetgeving op het gebied van seksualiteit wordt eveneens vastgesteld dat de privé-sfeer van de burger is gaan gelden als het belangrijkste te beschermen rechtsgoed. 'De morele waarde van het recht ligt (...) niet zozeer in haar voorbeeldfunctie ten aanzien van de moraal, maar in haar betekenis als doelgericht middel enerzijds en in de rechtsbeschermende functie anderzijds' (Kool, 1999, p. 86).

In deze herziene waardeoriëntatie die zich in het tijdperk van de 'seksuele revolutie', globaal tussen 1965 en 1980, manifesteerde, bleek in alle duidelijkheid de innerlijke tegenstrijdigheid van het begrip seksuele zelfbeschikking. Enerzijds heeft de bescherming van de privé-sfeer van burgers de logische consequentie dat elke vorm van geweld of dwang bij het aangaan

van seksuele betrekkingen als onwenselijk (c.q. strafbaar) wordt beschouwd, anderzijds impliceert het principe van de privé-sfeer en seksuele zelfbeschikking ook het recht van het individu op seksuele expressie, eventueel ook wanneer deze voor moreel discutabel wordt gehouden. De strafwetgeving op het gebied van de seksuele betrekkingen tussen jeugdigen en volwassenen kan worden gesitueerd tussen de polen van individuele zelfbeschikking (seksuele vrijheid) enerzijds en de bescherming van de (relatief) wilsonbekwame en de bescherming van de seksuele moraal anderzijds. In het genoemde tijdperk van seksuele revolutie zien we een onmiskenbare verschuiving van het zedelijkheidsprincipe (i.c. de bescherming van de seksuele moraal) naar het seksuele vrijheidsprincipe. 'De erkenning van een door de overheid in beginsel onaantastbare privé-sfeer van de burger houdt tevens de erkenning in dat de uitingen welke in die sfeer aan de beleving van de eigen seksualiteit worden gegeven zich aan de waardering daarvan door de overheid dienen te onttrekken' (De Hullu en Van der Neut, 1985, pp. 137-138). Op basis van deze laatste consequentie van het recht op seksuele zelfbeschikking werd reeds in 1971 het laatste discriminerende wetsartikel met betrekking tot homoseksualiteit uit de strafwet geschrapt.³ Langs deze zelfde lijn werd ook de algemene strafbaarstelling van vervaardiging en distributie van pornografisch materiaal opgeheven. Van meer belang voor de 'pedoseksuele' strafwetgeving was echter de erkenning van het principe dat ook de genoemde 'kwetsbaren' niet onnodig moeten worden beperkt in hun mogelijkheden tot seksuele expressie. Zo stelt de Commissie-Melai dat er bij de bescherming van 'geestelijk gestoorden' tegen seksueel misbruik tegen moet worden gewaakt om een al te grote groep in 'sexuele quarantaine' te plaatsen (Adviescommissie, 1980, p. 120).

Uiteraard is het dilemma van bescherming tegen misbruik versus het recht op seksuele expressie ook relevant voor strafwetgeving en strafrechtelijk beleid ten aanzien van seksuele betrekkingen tussen jeugdigen en volwassenen. In genoemde jaren van de 'seksuele revolutie' werd met klem naar voren gebracht dat kinderen en jeugdigen geen aseksuele wezens zijn en dat ook voor hen een recht op seksuele expressie geldt (Brongersma, 1975, 1984; Mulder, 1979). Met name Brongersma heeft in deze periode een pleidooi gehouden voor een algemene leeftijdsgrens van 12 jaar voor het verbod op seksuele omgang met kinderen. Dit laat zien dat ook radicale libertijnen uit de periode van de seksuele revolutie doorgaans geen kritiek hebben geuit op deze absolute leeftijdsgrens.

Volgens de libertijnse critici van de zedelijkheidswetgeving zou boven de leeftijdsgrens van 12 jaar uitsluitend het vrijwilligheids criterium moeten gelden voor de strafbaarheid van seksuele relaties tussen volwassenen en jeugdigen. Achteraf gezien is het verrassend hoeveel steun van maatschappelijke organisaties dit pleidooi voor radicale afschaffing van specifieke

3 Artikel 248 bis verbood elke homoseksuele omgang van volwassenen met personen tussen de 16 en 18 jaar. Met betrekking tot heteroseksuelen gold niet een dergelijk algemeen verbod.

verbodsbepalingen ter bescherming van seksueel misbruik van jeugdigen in deze periode heeft gekregen (Brongersma, 1984).

De Adviescommissie-Melai bracht haar eindrapport uit in 1980, toen het tijdperk van het 'seksuele bevrijdingsdenken' op zijn einde liep en het liber-tijnse discours in toenemende mate werd overstemd door een feministisch tegengeluid waarbij de notie van seksuele bevrijding (emancipatie) deels werd begrepen als een bij uitstek vanuit mannelijke seksualiteit gedachte vrijheid (Kool, 1999, pp. 95-97). In de discussies binnen de Commissie-Melai waren het dan ook vooral de leden met een feministische achtergrond die zich hebben verzet tegen vergaande liberalisering van de seksuele verbods-bepalingen ter bescherming van jeugdigen. Nochtans gingen de voorstellen van de Commissie-Melai duidelijk verder in de richting van liberalisering dan in het veranderende sociaal-politieke klimaat van de jaren tachtig uiteindelijk werd aanvaard.

Volgens de uiteindelijke voorstellen van de Commissie-Melai zouden er in de zedelijkheidswetgeving twee leeftijdsgrenzen moeten blijven. Onder de leeftijd van 12 jaar zou elke seksuele handeling van volwassenen onvoor-waardelijk verboden moeten blijven. De eventuele instemming van het kind met seksuele handelingen is irrelevant omdat het kind geacht wordt niet volledig haar of zijn vrije wil te kunnen bepalen. Voor de leeftijdscategorie van 12 tot en met 15 jaar beoogde de Commissie-Melai een zekere liberali-sering van de wetgeving, waarbij seksuele handelingen tussen jeugdigen en volwassenen toelaatbaar kunnen zijn onder de strikte voorwaarde van uitdrukkelijke vrijwillige instemming van de jeugdige. Volgens de geest van de Commissie-Melai dienen volwassenen zich altijd terughoudend op te stellen ten aanzien van seksuele contacten met jeugdigen (c.q. 12- tot 15- jarigen) en is dit nog meer het geval indien er een afhankelijkheidsrelatie bestaat tussen de jeugdige en de volwassene. De Commissie-Melai stelde zich ten aanzien van seksuele betrekkingen tussen jeugdigen en volwasse-nen op een 'nee, tenzij'-standpunt: nee, 'tenzij met de nodige zorgvuldig-hed ten aanzien van de jeugdige is gehandeld' (Kool, 1999, p. 92).⁴

In het door de Adviescommissie voorgestelde wetsontwerp zou het oude artikel 245 Sr, waarbij specifiek geslachtsgemeenschap van een man met een meisje van 12 tot 16 jaar (op klacht) strafbaar wordt gesteld, vervallen.

In plaats daarvan wordt één artikel voorgesteld waarbij uitsluitend het 'be-wegen' van jeugdigen van deze leeftijd tot niet nader omschreven seksuele handelingen strafbaar wordt gesteld. Volgens de commissie dient bij deze algemene voorwaardelijke verbodsbepaling (het 'nee, tenzij') geen klacht-vereiste te worden gesteld omdat dit de zorgvuldigheidsnorm zou ondergra-ven en omdat het het slachtoffer kwetsbaarder zou maken voor pressie van de mogelijke verdachte.

4 Deze voorstellen voor liberalisering werden uiteindelijk niet alleen op ideologische gronden afgewezen. Een belangrijk en ongetwijfeld plausibel argument tegen deze voorstellen werd verwoord door uitvoerders van de strafwet. Zowel rechterlijke als politieorganisaties voorzagen grote praktische (bewijsrechtelijke) proble-men (Kool, 1999, p. 92).

Kool (pp. 97-127) beschrijft een zeer rommelig verlopende geschiedenis van de zedelijkheidswetgeving in de periode tussen 1980 en 1995. Onder invloed van de grotere nadruk op bescherming en de verminderde nadruk op vrijheid van seksuele expressie in de periode na de 'seksuele revolutie' is de oorspronkelijk voorgenomen integrale herziening van de zedelijkheidswetgeving nooit totstandgekomen. Wel werden enkele aanscherpingen van de leeftijdsbepaalde zedelijkheidswetgeving gerealiseerd, met name in de bepalingen over het in voorraad hebben (bezitten) van kinderporno en over het strafbaar maken van seksuele betrekkingen met jonger dan 18-jarigen in de sfeer van de prostitutie.

Naast de bovengenoemde werden in deze periode enkele afzonderlijke wetsartikelen aangepast en gemoderniseerd. Belangrijke motieven hierin waren de volgende:

- Het vervallen van heteroseksuele geslachtsgemeenschap als criterium voor de ernst van het delict: in plaats hiervan wordt 'seksueel binnendringen' als criterium gehanteerd.
- Een verruiming voor de vervulling van het klachtvereiste bij seksuele handelingen ten aanzien van personen tussen de 12 en 16 jaar: de klachttermijn is aanmerkelijk verlengd en tot het aanbrengen van klachten zijn in de desbetreffende nieuwe wetsteksten naast de wettelijke vertegenwoordigers van de minderjarige, ook de minderjarige zelf en de Raad voor de Kinderbescherming competent.

Deze nieuwe omschrijving ('binnendringen' in plaats van 'vleselijke gemeenschap') in de artikelen 244 en 245 Sr hebben mede het sekseneutraal maken van de seksuele geweldsbepalingen tot gevolg. Niet langer wordt in de delictaanduiding gesteld of geïmpliceerd dat mannen altijd de dader zijn en (uitsluitend) vrouwen het slachtoffer van seksuele geweldsdelicten. Voor wat betreft het tweede punt heeft vooral de uitbreiding van klachtge-rechtigden een verstrekkende betekenis, omdat vervolging door een justitiële overheidsdienst kan worden geëntameerd en dus niet meer afhankelijk hoeft te zijn van de vraag of binnen het privé-domein van het slachtoffer het gebeurde als seksueel misbruik wordt ervaren. Overigens heeft de regering in 1999 aan de Tweede Kamer te kennen gegeven van mening te zijn dat het klachtvereiste veelal niet goed functioneert. Voorstellen zijn gedaan om ambtshalve vervolging zonder meer mogelijk te maken bij vormen van jeugdprostitutie. Daarnaast wordt als bezwaar vermeld dat de klachtprocedure ertoe kan leiden dat strafrechtelijk wordt opgetreden tegen de wil van de betrokken jeugdige.⁵ Op grond van deze argumenten is in het najaar van

5 Het is opvallend dat in dit Kamerstuk een *zelfbestemmings*argument (i.c. de vrijheid van de jeugdige om zelf te bepalen om al dan niet seksuele omgang met een volwassene te hebben) wordt gehanteerd om een wetswijziging te legitimeren die, zoals ook de hele context van de wetswijziging suggereert, in feite veel meer lijkt te zijn gericht op de aanscherping van de beschermingsmogelijkheden. Waar het OM alleen is verplicht tot het horen van het slachtoffer, maakt de wetswijziging in feite ambtshalve vervolging mogelijk bij elke seksuele interactie tussen volwassenen en postpubertaire jeugdigen.

2002 het klachtvereiste vervangen door de verplichting om de jeugdige over al dan niet strafrechtelijk optreden te raadplegen (Kamerstuk 26 690, 1999). Enerzijds moet deze wetswijziging ertoe leiden dat vervolging niet geheel buiten het jeugdige slachtoffer om zal kunnen worden ingezet, bijvoorbeeld louter op klacht van ouders die het niet eens zijn met een relatie van hun 15-jarige dochter, en anderzijds wordt hiermee de mogelijkheid gecreëerd tot een volledig ambtshalve vervolging. Ten slotte wordt ook overwogen seksueel misbruik waarbij uitsluitend het kind (met zichzelf) seksuele handelingen pleegt, strafbaar te stellen.

3 Pedoseksuele delicten: verschijningsvormen, kenmerken, risico's

Zoals beschreven in paragraaf 1.2 verbiedt de strafwet enkele summier aangeduide typen van gedragingen ('ontucht' en 'seksueel binnendringen') ten aanzien van personen onder bepaalde leeftijdsgrenzen (12 en 16 jaar). In een aantal gevallen wordt de aard van de relatie tussen verdachte en slachtoffer nader gekwalificeerd ('aan zorg toevertrouwd'). Bij de oudere leeftijdscategorie kan de instemming van het 'slachtoffer' wel relevant zijn voor de juridische beoordeling van de seksuele interactie tussen volwassene en jeugdige.

De strafwettelijke definities vormen onvermijdelijk een sterke reductie van de maatschappelijke en psychologische werkelijkheid van seksuele betrekkingen van volwassenen met kinderen en jeugdigen. Zoals gezegd kan vanuit een formeel juridisch perspectief bij een 18-jarige jongen met zijn 15-jarige vriendin worden gesproken van pedoseksuele delinquentie, terwijl dit vanuit een maatschappelijk en psychologisch perspectief niet zinvol is. Het is dus nodig om belangrijke sociale en psychologische kenmerken nader te omschrijven. Alleen op grond van een dergelijk beeld kunnen risico's in kaart worden gebracht en kan daarmee de noodzaak van (justitiële) interventies worden bepaald.

In deze paragraaf schetsen we beknopt een op de literatuur gebaseerd beeld van de variëteit van 'pedoseksuele delinquentie' en van plegers en slachtoffers van dergelijke delicten. Waar mogelijk wordt getracht om de risico's (fysiek letsel en psychische beschadiging) voor het slachtoffer die samenhangen met de verschijningsvormen van pedoseksuele delinquentie, te belichten.

Pedoseksuele delinquentie kan worden beschreven in termen van aard en toedracht van het verschijnsel, aan de hand van kenmerken van de persoon van de dader en aan de hand van kenmerken van de sociale context van dergelijke delinquentie. In de praktijk zal er altijd sprake zijn van een complex waarin al deze elementen een onderling samenhangende rol spelen. Langdurige incestueuze betrekkingen met een psychisch labiele vaderfiguur in een sociaal zwak milieu geven een heel ander beeld te zien dan bijvoorbeeld eenmalige pedoseksuele incidenten waarbij het kind als willekeurig 'seksueel object' wordt gebruikt, of bij de sterk sociaal gestructureerde homoseksuele contacten met 'knapen' die voor hun medewerking betaald krijgen. Type dader, type slachtoffer, sociale context, aard en toedracht van het delict en gevolgen voor het slachtoffer vormen bij deze voorbeelden een samenhangend patroon. Daarmee zullen ook de mogelijkheden en relevantie van sociale en justitiële interventies sterk door dit totaalbeeld van pedoseksuele delinquentie worden bepaald. Analytisch is het echter zinvol om enkele belangrijke componenten van dit totaalbeeld afzonderlijk te bezien.

3.1 (Seksuele) motivatie en de persoon van de dader

Een van de belangrijkste bepalende factoren bij pedoseksuele delinquentie is ongetwijfeld de motivatie, het geheel van drijfveren, van waaruit de dader zijn pedoseksuele delict begaat. Centraal hierbij staat de vraag in hoeverre plegers van pedoseksuele delicten ook werkelijk door een pedoseksuele belangstelling worden gemotiveerd. In forensisch psychiatrische termen is de vraag naar het al dan niet een rol spelen van een deviante seksuele voorkeur aan de orde. In oudere psychiatrie werd bij een deviante seksuele voorkeur gesproken van een perversie. In de modernere psychiatrie wordt het begrip parafilie gehanteerd. In de DSM, het internationaal gebruikte diagnostische systeem in de psychiatrie, wordt het begrip parafilie als volgt gedefinieerd: 'The essential feature of disorders in this subclass is recurrent intense sexual urges and sexually arousing fantasies generally involving either (1) nonhuman objects, (2) the suffering or humiliation of oneself or one's partner (not merely simulated), or (3) children or other nonconsenting persons' (DSM IV, 1994).

De psychiatrisch vastgestelde seksuele stoornis bestaat dus uit een langdurige persoonlijke voorkeur voor een 'ongebruikelijk' seksueel object of voor ongebruikelijke seksuele handelingen. Pedofilie impliceert een specifieke seksuele belangstelling voor kinderen en behoort als voorbeeld van parafilie tot dezelfde categorie van seksuele pathologie als bijvoorbeeld fetisjisme (de 'nonhuman objects') of seksueel masochisme. Anders dan bij deze laatste vormen van parafilie is pedofilie een vanzelfsprekend onderwerp van maatschappelijke zorg omdat de deviante seksuele voorkeur is gericht op kwetsbare en beschermwaardige individuen.

Uit de literatuur komt onveranderlijk naar voren dat plegers van pedoseksuele delicten lang niet altijd (primair) worden gemotiveerd door een seksuele voorkeur of zelfs maar een specifieke seksuele belangstelling voor kinderen of jeugdigen (Frenken, 1997; Howells, 1981; Howitt, 1995; Knight en Prentky, 1990). Om deze reden kunnen plegers van pedoseksuele delicten niet zonder meer worden aangemerkt als *pedoseksuele personen*.

De persoonlijke motivatie bij het plegen van seksueel misbruik van kinderen of jeugdigen is om verschillende redenen van het grootste belang. De motivatie van de dader verklaart in belangrijke mate de aard van het delict, de kansen op recidive en de mogelijke risico's voor het slachtoffer. Een samenvatting van al deze aspecten maakt deel uit van de meest gebruikelijke typologieën van plegers van (pedo)seksuele geweldsdelicten. We gaan kort in op de belangrijkste van deze typologieën en leggen daarbij de nadruk op de betekenis ervan voor de kansen op recidive en voor de risico's die bestaan voor slachtoffers van dergelijke delicten.

Een complicatie bij de ontwikkeling en de toepassing van een typologie voor plegers van pedoseksuele delicten is dat dergelijke delicten zowel het element van het deviante seksuele object bevatten, als het element van dwang en geweld dat bij de seksuele interactie wordt gehanteerd. Vanwege

dit laatste moet worden aangenomen dat typologieën van seksueel geweld ten aanzien van volwassenen (deels) ook relevant zullen zijn voor pedoseksuele delicten. Ten behoeve van een beter begrip van de later aan de orde komende empirische bevindingen van dit onderzoek zullen we daarom dadertypologieën bij zowel pedoseksuele delicten als seksuele geweldsdelinquentie ten aanzien van volwassenen kort aan de orde stellen.

In paragraaf 3.2 bespreken we twee op verschillende wijzen totstandgekomen typologieën van pedoseksuele delinquentie. Knight en Prentky hebben op basis van multifactoriële analyse een typologie ontwikkeld voor plegers van pedoseksuele delicten. In paragraaf 3.3 gaan we ook kort in op hun typologie voor aanranders en verkrachters van volwassen slachtoffers (Knight en Prentky, 1990). De typologie van Frenken is eerder gebaseerd op klinische onderzoeksbevindingen. Beide soorten typologieën kunnen inzicht geven in belangrijke kenmerken van pedoseksuele delinquentie.

3.2 Typologieën van pedoseksuele delinquentie

Voor de indeling van plegers van pedoseksuele delicten volgens Knight en Prentky wordt allereerst een onderscheid gemaakt op basis van twee conceptuele dimensies: 'degree of fixation' en 'amount of contact'. De eerste dimensie duidt op de mate van specifieke *pedoseksuele* interesse. De tweede dimensie duidt op de mate van (aan de seksuele handelingen) voorafgaande interactie tussen het kind en de volwassene. Combinatie en dichotomisering van deze dimensies zou dus leiden tot een eerste vierdeling die op het eerste gezicht relevante typen van plegers van pedoseksuele delicten oplevert.⁶

De contactvariabele ontleent haar betekenis met name aan de (relatieve) hoeveelheid niet-seksuele interactie die de dader met het kind heeft. Juist deze 'normale' sociale interacties zijn van veel belang voor de ontwikkeling van de vertrouwens- en afhankelijkheidsrelatie die bijvoorbeeld door incestplegers of misbruikplegende jeugdleiders kan worden geëxploiteerd. Tegenover daders die (ook) veel 'normale' omgang met het kind hebben, staat het type dader dat geen gebruik kan maken van een bestaande vertrouwensband, maar is aangewezen op een misleidings- of overrompingsstrategie. Bij dit type 'hit and run'-dader kan een onderscheid worden gemaakt op basis van het al dan niet bestaan van vooropgezette pedoseksuele bedoelingen. De delinquent met specifieke pedoseksuele interesse zal zich vaak doelgericht in bijvoorbeeld parken en nabij speelplaatsen ophouden om zich zodoende kansen op pedoseksuele ontmoetingen te verschaffen. Anderzijds bestaat een type opportunistische plegers van pedoseksuele delicten, dat er bij gebrek aan specifieke pedoseksuele

⁶ Knight en Prentky gaan zelf voorbij aan de vierdeling op basis van deze primaire dimensies omdat ze ervoor hebben gekozen om vanuit de twee basisdimensies twee afzonderlijke typologieën te ontwikkelen. Zie verder de tekst.

interesse niet speciaal op uitgaat met het doel om kinderen te ontmoeten. De seksuele geweldpleging zal bij dit type plegers van pedoseksuele delicten dus eerder het gevolg zijn van situationeel bepaalde impulsiviteit. De kans op seksuele activiteit wordt benut als die zich voordoet. Bij dit opportunistische type wordt het delict eerder verklaard uit 'het gemak' waarmee een kind het doel van de seksuele bevrediging kan dienen, dan vanuit enige seksuele voorkeur voor kinderen (Howells, 1981; Howitt, 1995).

Zoals gezegd kan op basis van de primaire dimensies 'mate van pedoseksuele interesse' en 'mate van voorafgaand contact' een eerste typologie van plegers van pedoseksuele delicten worden gevormd.

De vier 'ideaaltypen' op basis van deze categorisering zijn in tabel 1 aangeduid.

Tabel 1: Primaire typologie van plegers van pedoseksuele delicten

	Veel pedoseksuele interesse	Weinig pedoseksuele interesse
Veel contact met kind	homoseksuele knapenminnaars	incestplegers
Weinig contact met kind	pedoseksuele jagers	opportunistische jagers

Bron: Knight en Prentky, 1990

Knight en Prentky werken beide dimensies, mate van contact en mate van pedoseksuele interesse, nader uit. Binnen de seksuele-interessedimensie wordt een onderscheid gemaakt tussen daders met hoge of lage 'sociale competentie'. Personen met een hoge sociale competentie beschikken over een breed scala van vaardigheden dat zowel in formele (bijvoorbeeld werk) als in informele sfeer (bijvoorbeeld partners en vrienden) tot uiting komt. Zoals bij de analyse van het empirische materiaal zal blijken, is sociale competentie een belangrijke variabele bij de verklaring van strategieën die plegers van pedoseksuele delicten hanteren voor het contact leggen met slachtoffers, en strategieën voor het veilig stellen van de beschikbaarheid van de slachtoffers. Uit de typologie van Knight en Prentky wordt verder niet goed duidelijk wat de betekenis van deze variabele is.

De tweede primaire dimensie, mate van contact met kinderen, in de typologie van Knight en Prentky biedt meer aanknopingspunten voor de constructie van herkenbare typen. Plegers van pedoseksuele delicten met veel en langdurig contact met de slachtoffers worden onderscheiden op basis van de psychologische betekenis van dit contact.

Het contact kan wederkerig, interpersoonlijk van aard zijn of het kan éézijdig, narcistisch van aard zijn. In het eerste geval heeft de volwassene ook een niet-seksuele interesse voor het kind. Hij heeft ook (enige) aandacht voor de niet op het gebied van seksualiteit liggende wensen en behoeften van het kind. Dit (in meerdere opzichten) 'ideaaltype' van pedoseksualiteit als variant van een 'normale, wederkerige' liefdesrelatie was een, vooral in het tijdperk van de seksuele revolutie, veel opgevoerde constructie bij de verklaring van homoseksuele relaties tussen volwassen mannen en vroeg-

puberale jongens. Zoals eerder opgemerkt was het in ons land vooral Brongersma die het beeld schetste van de respectabele, kindvriendelijke en pedagogisch begaafde 'knapenminnaar' (Brongersma, 1975). In de analyse van het empirisch materiaal zullen we nog zien dat deze (deels) historische constructie door bepaalde plegers van pedoseksuele delicten als rechtvaardiging wordt opgevoerd.

Tegenover de op wederkerigheid gerichte 'kindervriend' staat het eenzijdige, narcistische contact dat eveneens is ingebed in een langdurige, niet-uitsluitend seksuele relatiecontext. Zoals ook uit de analyse van het empirische materiaal nog zal blijken, is een dergelijk narcistisch patroon vooral gangbaar bij incestueuze relaties met vaderfiguren. De incestueuze vader vervult op vaak rituele wijze zijn vaderrol en richt zich verder primair op zijn eigen seksuele behoeften. Typerend hierbij is dat de incestpleger de emotionele noodsituatie van het kind negeert of zelfs niet eens waarneemt (Van der Mey en Neff, 1986).

Bovenstaande typologie van pedoseksuele delinquentie is gevalideerd op basis van multivariate analyses van delictkenmerken en psychometrische gegevens van gedetineerde plegers van pedoseksuele delicten. In een eerder door Frenken op basis van psychiatrisch-seksuologische inzichten en klinisch onderzoek ontwikkelde typologie vinden we dezelfde factoren (in een andere opstelling) terug (Frenken, 1997). Bij deze typologie wordt ook aandacht besteed aan het ontwikkelingselement en aan de betekenisgeving aan het pedoseksuele gedrag door de dader. Dit laatste is met name van belang voor de mogelijkheden voor behandeling en sociale controle. We grijpen terug op een eerder gepubliceerde samenvatting van deze typologie (Leuw, 2000).

Typologie van plegers van pedoseksuele delicten volgens Frenken:

Het pedofiele type

Er is sprake van een specifieke homo- of heteroseksuele (vaak exclusieve) voorkeur voor prepuberale of vroegpuberale jeugdigen. Vooral bij de homo-seksuele variant is er vaak de behoefte om 'kind met de kinderen' te zijn. Zeker in deze gevallen is de relatie tussen kind en volwassene niet uitsluitend seksueel van aard. Het gaat meestal om relaties van langere duur, waarbij geen fysiek geweld wordt toegepast, maar het kind wel wordt gemanipuleerd. De pedofiel streeft naar 'instemming' van het kind met de seksuele handelingen. Seksuele activiteiten worden vaak gedurende langere tijd gepland, waarbij de pedofiel steeds verder gaat in zijn seksuele handelingen. De relatie bereikt een einde bij de overgang van het kind naar de volwassenheid. Met name de homoseksuele pedofiel voelt zich niet schuldig voor zijn gedrag. Volgens sommige onderzoeksresultaten zouden heteroseksuele slachtoffers over het algemeen meer schade ondervinden van een dergelijke pedofiele relatie dan homoseksuele slachtoffers (Bauserman en Rind, 1997). Behandeling (i.c. veranderen van de seksuele voorkeur) blijkt bij dit type daders niet goed mogelijk.

Het situationele type

Er is geen specifieke voorkeur voor kinderen als seksuele partner. De pedoseksualiteit is opportunistisch van karakter. Het kind dient als substituut en compensatie voor niet-realiseerbare relaties met een meer gewenste volwassen seksuele partner. Het optreden van dit type pedoseksualiteit hangt veelal samen met stressvolle omstandigheden (narcistische kwetsingen): door bijvoorbeeld sociale afwijzing, relatieproblemen en andere spanningen. Het slachtoffer wordt sterk gemanipuleerd, onder druk gezet en gechanteerd om 'instemming' met het seksuele gedrag te verwerven. Net als bij het hiervoor genoemde type vindt veelal escalatie van seksuele handelingen over een langere termijn plaats. De dader manipuleert actief de omstandigheden waardoor gelegenheid tot het plegen van het pedoseksueel gedrag ontstaat. Doorgaans zijn er bij de dader wel schuldgevoelens, maar tegelijkertijd bestaat een sterke cognitieve vervorming waarmee de schuldgevoelens op afstand worden gehouden (Pollock en Hashmall, 1991). Het gedrag wordt gerechtvaardigd door ontkenning van het dwangkarakter of van de schadelijkheid van het seksuele gedrag: 'er was nooit penetratie', 'ze deed er zelf aan mee'. Bij dit type pedoseksualiteit gaat het vaak om (meestal heteroseksuele) incestgevallen. Deze variant van pedoseksualiteit leidt vaak tot ernstige psychosociale schade voor het slachtoffer.

Het antisociale type

Daders zijn veelal ondergesocialiseerde persoonlijkheidsgestoorden met een weinig gedifferentieerde seksuele interesse. Ook hun pedoseksueel gedrag is sterk opportunistisch, maar op veel kortere termijn dan bij de hiervoor genoemde typen. Het delict heeft een 'hit and run'-karakter. Het kind wordt 'gebruikt', niet vanwege een seksuele voorkeur, maar omdat het een relatief makkelijk (veilig) doelwit is. Dit type daders is veelal ook geneigd tot andere vormen van seksueel geweld en ook tot niet-seksueel delinquent/gewelddadig gedrag. Vaak gaat het om eenmalige contacten met het voordien onbekende slachtoffer. Maar deze vorm van pedoseksualiteit wordt ook wel georganiseerd in zogenaamde pedoseksuele netwerken. Er bestaat sterke onverschilligheid voor de gevoelens van het slachtoffer. De delinquent heeft daarom weinig behoefte aan cognitieve vervormingen, maar neemt zijn toevlucht tot oppervlakkige excuses, 'ik was dronken', of rechtvaardigingen, 'het was een klein hoertje'.

3.3 De betekenis van geweld binnen de typologie van pedoseksuele delinquentie

Uit bovenstaande typologie van Frenken kunnen we afleiden dat de motivatie voor predatore (letterlijk: roofdierachtige) pedoseksualiteit primair seksueel, maar ook primair agressief (machtsbelust, wraakzuchtig of sadistisch) kan zijn. Zeker in de laatste gevallen bestaat een groot gevaar voor (ernstig) fysiek letsel voor het kind.

Onder de 177 in het onderzoek van Knight en Prentky opgenomen plegers

van pedoseksuele delicten blijkt geen enkel geval voor te komen waarbij veel contact met het slachtoffer gepaard ging met letsel ten gevolge van geweldpleging toegebracht. Ook door andere onderzoekers terzake wordt geconcludeerd dat langdurige pedoseksuele contacten zelden gepaard gaan met instrumenteel geweld ter bevordering van de beschikbaarheid van het slachtoffer (Smallbone en Wortley, 2001; Rice en Harris, 1997; Frenken, 1997). In plaats daarvan worden andere mechanismen die passen bij asymmetrische machtsverhoudingen, gehanteerd. We zullen hier nog op terugkomen bij de analyse van het empirische materiaal.

Geweld kan volgens de typologie van Knight en Prentky wel een rol spelen bij incidentele episodes van pedoseksueel contact. De typologie onderscheidt in dat geval tussen instrumenteel of expressief geweld.

Instrumenteel geweld bestaat uit gedoseerd geweld, of de dreiging daarmee, dat 'nodig' is om het slachtoffer tot medewerking aan de seksuele handelingen te bewegen. Expressief geweld heeft (voor de dader) een waarde in zichzelf. De dader kan in zijn geweld woede of behoefte aan dominantie en/of vernedering van het slachtoffer uitleven. In de typologie van Knight en Prentky wordt het expressieve geweld aangeduid als 'sadisme'. Dit begrip heeft nog de extra betekenis van een fusie van agressieve en seksuele drijfveren. Sadisme wordt daarom ook wel als 'geseksualiseerd geweld' aangeduid. De typologie van Knight en Prentky levert op basis van de 'mate van contact'-dimensie uiteindelijk zes verschillende typen plegers van pedoseksuele delicten op. Bij veel contact wordt onderscheiden tussen interpersoonlijke (type 1) en narcistische (type 2) daders. Bij weinig contact ontstaan vier typen daders op basis van de variabelen mate van toegepast geweld (c.q. toegebracht letsel) en al dan niet expressief geweld (c.q. 'sadisme'). Tot op zekere hoogte kunnen we laatstgenoemde categorisering die uitgaat van 'weinig contact', opvatten als een afzonderlijke typologie van pedoseksuele delinquentie die wordt begaan door voor het slachtoffer onbekende daders.

Tabel 2: Typologie van Knight en Prentky met betrekking tot voor het slachtoffer onbekende plegers van pedoseksuele delicten

	Geen/weinig letsel	Veel letsel
Geen 'sadisme'	type 3	type 5
Wel 'sadisme'	type 4	type 6

Uit de typologie kunnen enkele voor de praktijk belangrijke veronderstellingen worden geformuleerd met betrekking tot risico's voor het slachtoffer. De eerste belangrijke gevolgtrekking op basis van de typologie is dat bij de inbedding van het pedoseksuele contact binnen een bestaand relatiepatroon (ook bij puur narcistisch gemotiveerde pedoseksuele relaties) weinig of geen fysiek geweld zal worden toegepast. Zoals gezegd wordt dit in grote lijnen ook door ander onderzoek bevestigd. Het zal echter duidelijk zijn dat

de kansen op *psychische* (emotionele) schade juist groter zullen zijn bij langdurig misbruik van het kind binnen een afhankelijkheidsrelatie. Een tweede belangrijke gevolgtrekking is dat incidentele pedoseksuele activiteiten met een voor de dader onbekend slachtoffer *altijd* een narcistisch karakter hebben. Plegers van dergelijke delicten zijn vooral een groot gevaar voor het slachtoffer wanneer daarnaast ook 'sadistische' drijfveren bestaan. Knight en Prentky maken een onderscheid tussen het overte sadisme, dat door de pleger van pedoseksuele delicten ook echt wordt uitgeleefd, en het latente ('muted') sadisme, dat als component van het pedoseksuele delict door de dader in fantasie wordt beleefd.⁷ Vooral dit laatste lijkt van veel belang voor de dadergebonden preventie van gevaar. Secundaire preventie van ernstig gevaar zou zeer zijn gebaat bij het traceren van plegers van pedoseksuele delicten bij wie dergelijk latent sadisme een rol speelt. Andere signalen van gevaar voor een mogelijk desastreuze doorbraak van geweld worden elders in de literatuur aangeduid als: sociaal isolement, persistent seksueel disfunctioneren en vijandigheid ten aanzien van vrouwen (West, 1996).

3.4 Typologieën van seksuele geweldpleging

Zoals eerder opgemerkt zijn – waar pedoseksuele delicten mede het gebruik van dwang en geweld impliceren – ook inzichten met betrekking tot seksueel geweld ten aanzien van volwassen slachtoffers van belang voor een beter begrip van pedoseksuele delicten. Het ligt voor de hand dat deze inzichten vooral geldig zijn bij pedoseksuele delicten waar geen specifieke pedofiele seksuele voorkeur aan ten grondslag ligt. Er zijn aanwijzingen dat het hierbij gaat om het merendeel van de pedoseksuele delicten (Robinson, 1989; Blackburn, 1993). Knight en Prentky (1990) komen op basis van dezelfde werkwijze als bij bovengenoemde typologie van pedoseksuele delinquentie langs een omweg tot een descriptieve typologie met vier hoofdtypen van seksuele geweldpleging. De basisconcepten van deze typologie worden, zoals voor de hand ligt, gevormd door het seksuele motief en het agressiemotief.

Seksuele geweldplegers met een primair seksueel motief worden onderscheiden in opportunisten en compenseerders, terwijl bij seksueel geweld vanuit een primair agressiemotief wordt onderscheiden tussen woedegeдрevenen en wraakzuchtigen. Bij de fusie van seksuele en agressiemotieven wordt gesproken van sadistische seksuele geweldsdelinquentie.

7 Knight en Prentky verklaren de schijnbaar logische inconsistentie van de combinatie 'geen/weinig letsel' + 'sadisme' (type 4) op grond van hun (empirische) bevinding dat in een aantal gevallen sprake was van 'muted sadism'; sadistische fantasieën bij het plegen van het delict, die niet tot uitvoering worden gebracht. De eveneens logische inconsistentie van de combinatie 'geen sadisme' + 'veel letsel' wordt verklaard door 'clumsiness' van de dader of door verzet opgewekte kwaadheid.

- *Opportunisten* zijn sterk narcistisch georiënteerd. Zij gebruiken op pragmatische wijze dwang, geweld of misleiding om het gewenste seksuele contact te kunnen realiseren. Agressie is puur instrumenteel. Er hoeft geen sprake te zijn van (deviante) seksuele preoccupatie. Leefstijlvariabelen (subcultuur en sociale competentie) spelen bij dit type seksuele geweldplegers een belangrijke rol.
- De *compenseerders* handelen vanuit seksuele frustratie, het onvermogen om vrijwillige seksuele relaties te realiseren. Verzet van het slachtoffer werkt ontzuuchtend. Bij de daders bestaat een sterke neiging tot cognitieve vervorming, zelfbedrog, dat inhoudt dat het slachtoffer 'eigenlijk' de seksuele handelingen ook zelf wilde.
- De *woedegebrevenen* leven ofwel een gegeneraliseerde neiging tot geweld uit, of zij hebben een specifieke, veelal uit hun persoonlijke ontwikkelingsgeschiedenis voorkomende, grief tegen vrouwen. Van gegeneraliseerde woede zou dan geen sprake zijn. In het laatste geval wordt gesproken van *wraakzuchtige* seksueel geweldsdelinquenten. Seksualiteit wordt beleefd als een wijze van machtsuitoefening, die al dan niet specifiek tegen vrouwen wordt uitgeleefd.
- Voor de *sadisten* ten slotte is pijniging en vernedering van het slachtoffer onderdeel van de seksuele bevrediging.

Door Van Beek werden op basis van deze typologie en klinische ervaringen met (pedo)seksuele geweldplegers in een behandelingssetting drie prototypen van 'delictscenario's' geconstrueerd: het seksualiserende, het antisociale en het wraakzuchtige (Van Beek, 1999). Bij deze delictscenario's wordt getracht een consistent en samenhangend patroon te formuleren waarin de socialisatiegeschiedenis, de persoonlijkheid en de psychoseksuele ontwikkeling gezamenlijk het verloop van het delinquente (pedo)seksuele gedrag verklaren. De (klinische) beelden van de door Van Beek ontwikkelde delictscenario's kunnen als volgt worden samengevat:

- Tot het *seksualiserende* scenario behoort een dader die in zijn vroege jeugd vaak zelf slachtoffer van (seksuele) delicten en van pesterijen is geweest. Hij heeft een negatief zelfbeeld en wordt verder gekenmerkt door een angstig-ambivalente hechtingsstijl. Hij vertoont sociaal vermijdingsgedrag, is (daardoor) sociaal geïsoleerd, en trekt zich terug in een compenserende (seksuele) fantasiewereld. Zijn psychoseksuele ontwikkeling is gestoord en achtergebleven. Hij heeft weinig 'normale' seksuele ervaringen. In plaats daarvan bestaan er dwangmatige neigingen, waaronder veelal excessieve masturbatie. Zijn delictgedrag wordt gekenmerkt door sterke cognitieve vervorming, een vorm van zelfbedrog waarbij dit type seksuele geweldpleger de gedwongen medewerking van het slachtoffer interpreteert als instemming met de seksuele handelingen. Bij dit type dader is protest en verzet door het slachtoffer vaak effectief. De seksualiserende waarneming van de interactie tussen dader en slachtoffer wordt door de tegenwerking van het slachtoffer doorbroken.

Typerend voor dit seksualiserende delictscenario is ook dat er weinig andere dan seksuele delinquentie in voorkomt. Er is geen algemene criminele habitus.

- Bij het *antisociale* scenario wordt vaak een inconsistent en gewelddadig opvoedingsmilieu gevonden. In de literatuur wordt gemeld dat antisociale vaders antisociale zonen baren. Typerend voor deze opvoeding is een gevoelloos-vermijdende hechtingsstijl van de kinderen. Het kind (de zoon) ontwikkelt een overtrokken positief en superieur zelfbeeld en is daardoor zeer gevoelig voor narcistische krenkingen. Relatief vroege en frequente seksuele ervaringen behoren tot het socialisatiepatroon. De stijl van omgang met anderen is veelal agressief, exploitatief en manipulatief. Dwang en instrumenteel geweld als middelen voor seksuele toenadering maken deel uit van een op machtsuitoefening gebaseerde interpersoonlijke stijl. Seksuele geweldsdelinquentie staat bij het antisociale scenario niet op zichzelf, maar past in een algeheel criminele attitude. Het seksuele geweldsdelict heeft vaak een opportunistisch karakter. Het is eerder het resultaat van situatiegerelateerde impulsiviteit dan van seksuele compulsiviteit. De dader is doorgaans emotioneel onverschillig ten aanzien van het slachtoffer. Het geweld is vooral instrumenteel, maar kan bij hevig verzet van het slachtoffer overmatig worden. Binnen het antisociale scenario treedt meestal weinig cognitieve vervorming op. Anders dan bij het seksualiserende scenario weet de antisociale dader dat hij tegen de zin van zijn slachtoffer handelde, maar hij heeft daar persoonlijk weinig problemen mee.
- Bij het *wraakzuchtig*-scenario hoort veelal een socialisatiepatroon met onderwerping aan een tirannieke en soms gewelddadige vader. Er resulteert een persoonlijkheidsontwikkeling gekenmerkt door angst, schijn-aanpassing en onderdrukte agressie. Gesproken wordt van een wankel en negatief zelfbeeld. Emotionele afhankelijkheid en verlatingsangst spelen een grote rol. Er is een sterke discrepantie tussen braaf en conformistisch uiterlijk gedrag en een turbulent, negatief gestemd gevoelsleven, waarbij niet-geuite frustratie heeft geleid tot gegeneraliseerde rancune. Dit type dader is vaak gevangen in langdurige arbeids- en persoonlijke relaties waarin het zich machteloos en gefrustreerd voelt. Het seksuele geweld volgt vaak nadat in een uitzichtloze relatie met sterke dominantieafhankelijkheidsmotieven een relatiecrisis optreedt. De sluimerende verlatingsangst wordt acuut. Episoden van extreem controleverlies kunnen optreden, waarbij het willekeurige slachtoffer dient als een substituuut voor de seksuele agressie die eigenlijk voor de partner (de moeder?) is bedoeld. Een andere auteur spreekt in dit verband van: '(...) a powerfull sense of narcissistic triumph compensating for his sense of helplessness and powerlessness' (Shaw, 1998). Van Beek geeft aan dat in de klinische praktijk dit type scenario uitzonderlijker is en minder als coherent patroon van kenmerken wordt aangetroffen dan het geval is bij de seksualiserende en de antisociale scenario's (Van Beek, 1999, p. 124).

Bovenstaande delictscenario's hebben volgens de auteur belangrijke consequenties voor de aard en mogelijkheden voor op terugvalpreventie gerichte behandeling en begeleiding van bekende daders.⁸ Elementen van behandeling en controle dienen afhankelijk van het type delictscenario verschillend te worden gedoseerd. Voor antisociale seksuele delinquenten zijn direct op het gedragsniveau georiënteerde interventies op zijn plaats. Er wordt getracht om bijvoorbeeld door onderwijs en arbeidstraining een meer aangepast sociaal gedrag te bewerkstelligen.

Het ligt voor de hand dat juist bij het antisociale delictscenario relatief veel nadruk zou moeten liggen op 'hier en nu'-georiënteerde controle. Dit hangt samen met de geringe zelfcensuur en de slechte behandelbaarheid van het type antisociale seksuele delinquent. Deze heeft weinig schuldgevoel over zijn seksueel gewelddadige gedrag. Zoals reeds opgemerkt treedt juist bij dit type seksuele delinquent weinig cognitieve vervorming op. Simpel gezegd, omdat hij zich weinig schaamt voor de gewelddadige seksualiteit heeft de antisociale delinquent weinig behoefte aan zelfbedrog van het type 'het slachtoffer wilde eigenlijk zelf graag'. De behandelresultaten in de tbs bleken bij de antisociale delinquent duidelijk minder dan bij de 'seksualiserende' en 'wraakzuchtige' daders (Van Beek, 1999, p. 195). Deze laatste typen daders bleken meer baat te hebben bij een psychotherapeutische benadering waarbij wordt getracht het zelfbeeld te verbeteren en sociale vaardigheden te ontwikkelen voor het kunnen leggen en onderhouden van acceptabele en niet-bedreigende (seksuele) relaties.

8 Deze en de volgende alinea is overgenomen uit Leuw, 2000.

4 Prevalentie van pedoseksuele delinquentie

De vraag naar de prevalentie, het vóórkomen, van pedoseksuele delinquentie is om vele redenen gecompliceerd en moeilijk te beantwoorden. Net zoals bij elke vorm van strafbaar gedrag is het aantal pedoseksuele incidenten en het aantal plegers van pedoseksuele delicten dat bij politie en justitie bekend wordt, altijd een meer of minder grote onderschatting van de 'werkelijke' aantallen. De omvang van dit *dark number* valt moeilijk (bij benadering) vast te stellen. Wel kunnen met betrekking tot het relatieve dark number van verschillende typen pedoseksuele delinquentie enige veronderstellingen worden geformuleerd die voor het justitiële beleid van belang zijn.

4.1 Dark number van pedoseksuele delinquentie en de relatie tussen dader en slachtoffer

Het al dan niet justitieel bekend zijn van pedoseksuele delinquentie hangt sterk samen met de relationele context van het delict. Delicten binnen de privé-sfeer van daders en slachtoffers worden in veel mindere mate bij politie en justitie bekend dan delicten die zich binnen het (semi-)publieke domein en tussen onbekenden afspelen. Dit geldt voor alle (gewelds)delicten. Een handgemeen tussen stamgasten in een café zal minder snel bij de politie bekend worden dan wanneer zoiets op straat of in de tram gebeurt. Zo zal het relatieve dark number bij pedoseksuele delicten waarbij de dader een onbekende is van het slachtoffer, veel kleiner zijn dan wanneer dader en slachtoffer bekenden van elkaar zijn. Met andere woorden, in het eerste geval wordt de prevalentie van pedoseksuele delinquentie veel beter uitgedrukt door justitieel geregistreerde gegevens dan in het tweede geval. We gaan hier nog iets nader op in.

Sociale controle van wat tussen bekenden in privé-situaties voorvalt, heeft vooral een informeel karakter. Zowel bij 'justitie' als bij 'publiek' bestaat in dat geval een zekere reserve ten aanzien van het formaliseren van de sociale controle. Deze reserve is zeker groot ten aanzien van betrekkingen binnen het meest uitgesproken privé-domein, dat van de gezins- en familiekring. 'Huiselijk geweld' is daarmee relatief slecht zichtbaar en slecht controleerbaar voor justitie. Door het aperte taboe dat rust op seksuele betrekkingen tussen volwassenen en kinderen, geldt deze onzichtbaarheid mogelijk nog sterker voor seksueel misbruik van kinderen door vaderfiguren, andere familieleden, 'huisvrienden' etc. Seksueel kindermisbruik is een 'schande' voor de familie en er bestaat een zekere schroom bij officiële instanties (waaronder justitie, maar vaak ook bijvoorbeeld bij de school of de gezondheidszorg) om zich te bemoeien met zo'n beladen onderwerp.

De zichtbaarheid van alle pedoseksuele delinquentie die zich binnen het privé-domein afspeelt, is uiteindelijk een functie van de meldingsbereidheid bij de burgers en de reactiebereidheid van de (justitiële) instellingen. Een

gesloten familiekring en een beschroomde justitie staan borg voor vaak jarenlang voortgezette ernstige praktijken van kindermisbruik met meerdere slachtoffers. Met name vanuit feministische optiek is gewezen op belemmerende factoren die sterk verhullend werken op vormen van (seksueel) geweld binnen enig relatiedomein (Marx, 1996; Rieser, 1991; Goderie, 1995). We hebben het dan over het brede scala van (seksuele) geweldpleging: 'huiselijk geweld', waartoe vrouwenmishandeling, kindermishandeling en seksueel kindermisbruik kan worden gerekend, en seksueel geweld binnen vrijwillig aangegane relaties, zoals bijvoorbeeld bij 'date rapes'. 'Wat binnenshuis gebeurt wordt minder gauw als delict gezien, het voldoet niet aan het stereotiepe beeld van 'de kinderlokker' of de 'verkrachter' in de bosjes' (Draijer en Langeland, 1989).

Het veronderstelde grote verschil tussen officieel bekende voorvallen (i.c. dat wat gerapporteerd wordt aan bijvoorbeeld gezondheidszorg- of justitiële instanties) en de 'werkelijke' gebeurtenissen wordt vooral toegeschreven aan de volgende factoren:

- aarzelingen van het slachtoffer om met aangifte de solidariteit binnen het gezin te doorbreken;
- angst van het slachtoffer voor 'secundaire victimisering' (dat wil zeggen de angst om te stuiten op vooroordelen, wantrouwen en tacteloosheid binnen het justitiële systeem);
- dwang die door de dader, het gezin of de familie op het slachtoffer wordt uitgeoefend om 'de vuile was binnen te houden';
- beduchtheid van (met name justitiële) instanties om zich te bemoeien met wat zich binnen het gezin of binnen privé-relaties afspeelt.

Het bestaan van deze reserves om (seksuele) victimisering binnen het relatiedomein naar buiten te brengen en aan formele sociale controle te onderwerpen wordt veelal verklaard met een verwijzing naar traditionele beelden van de verantwoordelijkheid van vrouwen voor het seksuele gedrag van mannen en van de onaantastbare integriteit van het (patriarchale) gezin. Verondersteld wordt dat juist deze traditionele denkbeelden sinds de jaren zeventig en tachtig sterk aan betekenis hebben ingeboet en dat daarmee (justitiële) instellingen positiever en toegankelijker zijn geworden ten aanzien van deze slachtoffers binnen het relatiedomein.

Op grond van deze algemene maatschappelijke ontwikkeling zou men aannemen dat zowel de meldingsbereidheid vanuit de slachtofferkant als de reactiebereidheid vanuit de officiële (justitiële) instanties is toegenomen. Daarmee zouden de huidige justitieel geregistreerde gegevens een beter beeld geven van pedoseksuele delinquentie (in de familiekring) dan eerder het geval was. Toenemende aantallen bekend geworden pedoseksuele delicten worden daarmee impliciet eerder geïnterpreteerd als toenemende (justitiële) bekendheid met dergelijke voorvallen dan als toename van het werkelijke aantal gebeurtenissen. Martens (1992) stelde vast dat in Zweden tussen 1987 en 1990 het aantal aangiften van intrafamiliaal kindermisbruik bijna is verdubbeld.

Ondanks de aanwijzingen voor een relatief sterke toename van de aangiftebereidheid en betere bekendheid van pedoseksuele delicten bij justitie in de laatste decennia, wordt nog steeds aangenomen dat wat bij justitie bekend is, slechts een kleine fractie vormt van de 'werkelijke' aantallen pedoseksuele delicten. Uit landelijk representatief slachtofferonderzoek van Draijer (1988) bleek van de 71 gevallen waarbij 'ernstig en langdurig' incestueus misbruik was voorgevallen, slechts 6 (8%) meldingen bij de politie waren gedaan. Vergelijking van 'alle' gevallen van seksueel misbruik voor het 16e jaar leerde dat extrafamiliaal misbruik twee keer zo vaak bij de politie werd gemeld als intrafamiliaal misbruik, 6,9% tegenover 3,3%. Volgens de auteur zijn deze gegevens in overeenstemming met andere (internationale) onderzoeksresultaten.

Vergelijking met aantallen meldingen bij vertrouwensartsen levert een andere aanwijzing op van het zeer geringe percentage pedoseksuele delicten dat bekend wordt bij justitie. Volgens beschikbare gegevens werden in het jaar 1995 1280 meldingen van seksueel (voornamelijk intrafamiliaal) misbruik van kinderen gedaan. In 1994 werden in totaal 376 'incestzaken' door de politie bij het OM aangebracht.

4.2 Het justitiële selectieproces

Justitiële reacties op welk type delict dan ook vertonen het beeld van een selectieproces waarbij een aanvankelijk aantal instromers (bekende verdachten) via tal van reactiemodaliteiten uiteindelijk resulteert in een zekere fractie van dit aantal dat uiteindelijk het zwaarste type sanctie (i.c. een vrijheidsstraf) krijgt opgelegd. Hierbij is dus de vraag aan de orde hoe politie en justitie reageren op het totaal aantal ter kennis gekomen delicten. Het selectieproces kan worden uitgedrukt in een stroomdiagram waarbij in verschillende fasen filters werkzaam zijn die de doorgang naar een volgende fase (reactiemodaliteit) bepalen.

Goderie (1995) heeft een op empirisch onderzoek gebaseerd stroomdiagram van justitiële afdoening van zedenmisdrijven in 1992/1993 gepubliceerd. We vatten de belangrijkste resultaten daarvan samen. Geschat werd dat in 1992 8000 meldingen van zedenmisdrijven bij de politie binnenkwamen. Deze bij de politie aangebrachte zaken vormen het resultaat van een eerste formele selectie, die primair wordt bepaald door het besluit van het slachtoffer en haar/zijn omgeving om aangifte te doen. Het eerste formele, justitiële filter bestaat uit het al dan niet doen van formele aangifte. Dat geschiedde in 5400 gevallen. Het tweede filter bestaat uit het al dan niet bekend worden van de verdachte. Dit geschiedde in 2167 gevallen. Het derde filter bestaat uit de beslissing van het OM om de zaak al dan niet voor de rechter te brengen. Dit geschiedde in 912 gevallen. En ten slotte vormt het oordeel van de rechter, het al dan niet schuldig verklaren, het vierde filter. Uiteindelijk werd in 818 gevallen (= 10% van de oorspronkelijke bij de politie gemelde

zaken) een schuldigverklaring uitgesproken.

We kunnen dus concluderen dat een klein percentage van de onbekende fractie van zedenzaken die ter kennis van de politie komt, uiteindelijk leidt tot enige justitiële sanctie. Ook in onderzoek van gegevens in een Engels politiedistrict wordt geconcludeerd dat het in circa 10% van de 'ernstige gevallen van kindermisbruik' uiteindelijk tot een veroordeling kwam (Parker e.a., 1996). Cheit en Goldschmidt (1997) hebben specifiek voor pedoseksuele delinquentie een soortgelijke analyse uitgevoerd waarbij alle bij de Prosecution Office van een Amerikaanse State Court aangebrachte zaken gedurende een periode van negen jaar zijn betrokken. Omdat het Amerikaanse strafrechtstelsel sterk afwijkt van het Nederlandse, met name door het in Nederland niet bestaande systeem van de *plea bargaining*, is de relevantie van deze gegevens slechts beperkt. In het onderzoek van Cheit en Goldschmidt waren 1138 verdachten van pedoseksuele delicten betrokken, waarvan er 902 werden vervolgd. Een kwart van de aangebrachte zaken wordt als meest ernstig (*first degree*) aangemerkt. Het betreft seksuele delicten met kinderen onder de 15 jaar als slachtoffer, waarbij seksuele penetratie heeft plaatsgevonden. Uiteindelijk wordt ruim 60% van deze groep daders van de zwaarste pedoseksuele delicten veroordeeld, vrijwel allemaal tot gevangenisstraf. Circa 30% van deze groep wordt veroordeeld voor een minder ernstig delict op grond van een *guilty plea*. Van alle bekende verdachten van pedoseksuele delicten wordt uiteindelijk 35% veroordeeld tot enige sanctie. Hier zien we een opvallende overeenkomst met de hierboven besproken Nederlandse casus (Goderie, 1995), waarbij uiteindelijk 37% van de bij het OM bekend geworden verdachten van pedoseksuele delicten werd veroordeeld.

4.3 Prevalentie van geregistreerde pedoseksuele delicten in Nederland

Vanwege herhaaldelijk gewijzigde procedures bij de registratie van politie- en justitiegegevens kan de historische ontwikkeling van het vóórkomen van pedoseksuele delinquentie alleen onder veel voorbehoud worden geschetst. We zullen ons daarom beperken tot de beschrijving van enkele zeer globale trends. Draijer en Langeland rapporteerden over CBS-gegevens met betrekking tot veroordelingen voor pedoseksuele delicten vanaf het jaar 1950. In de jaren vijftig en zestig kwamen jaarlijks relatief grote aantallen veroordelingen voor, rond de 125 voor de 'oude' wetsartikelen 244 en 245 ('vleesche-lijke gemeenschap met kinderen'), rond de 800 voor het 'ontuchtartikel' 247 en rond de 180 voor artikel 249 Sr ('misbruik gezag en incest'). Vervolgens namen tot begin jaren tachtig al deze aantallen scherp af tot niet meer dan 15 à 25% van deze aantallen. In de loop van de jaren tachtig zien we vanaf dit laagtepunt globaal weer een verdubbeling van de aantallen.

Deze ontwikkeling reflecteert naar alle waarschijnlijkheid vooral de veel lagere prioriteit van 'zedendelicten' als effect van de sterk veranderende

seksuele moraal in de periode tussen 1950 en 1980. De waarschijnlijk grote betekenis van deze algemene maatschappelijke ontwikkeling voor politie- en justitiecijfers blijkt vooral uit de scherpe afname van veroordelingen voor 'schennis der eerbaarheid'. Dit zedendelict met een laag gewelds- en een hoog zedelijkheidsgehalte leidde tot meer dan 850 jaarlijkse veroordelingen in de jaren vijftig, waarna het in de jaren zeventig afnam tot minder dan 60 veroordelingen per jaar. Het is wellicht veelbetekenend dat we ook bij dit delict een (lichte) stijging zien in de weer iets sterker op zedelijkheid gerichte jaren tachtig.

4.3.1 Prevalentie op grond van het HKS-bestand

We bezien vervolgens enkele recente gegevens over de prevalentie van pedoseksuele delinquentie. Politiecijfers zijn hiertoe het meest aangewezen. In vergelijking tot andere justitiële gegevens zijn politiecijfers met minimale selectie totstandgekomen.

Sinds 1996 biedt het HKS, het geautomatiseerde registratiesysteem van de politie, landelijke gegevens met betrekking tot bekend geworden verdachten van pedoseksuele delicten. Daarnaast zijn in een aantal regio's ook gegevens met betrekking tot aangiften van misdrijven bij de politie beschikbaar. Gezien de bekende incompleetheid van deze aangiftegegevens zullen we deze hier verder niet gebruiken.

De in de hierna vermelde tabellen en grafieken gepresenteerde delicttypen zijn, tenzij anders vermeld, gebaseerd op de volgende selecties:

1. bevat alle gevallen waarin 'niet-gekwalificeerde misbruik' (art. 247 Sr) wordt vermeld, en waarbij geen sprake is van een ander pedoseksueel misdrijf;
2. bevat alle gevallen van seksueel misbruik van 12- tot 16-jarigen waarbij sprake is geweest van seksuele penetratie (art. 245 Sr), met uitsluiting van alle gevallen waarin mede verdenking bestaat van soortgelijk misbruik van jongere kinderen (art. 244 Sr);
3. bevat alle gevallen van 'misbruik gezag en incest' (art. 249 Sr), eveneens met uitsluiting van artikel 244 Sr;
4. bevat alle aangiften waarbij de verdenking bestaat van seksuele penetratie van kinderen (art. 244 Sr), ongeacht enige andere verdenking van pedoseksuele delinquentie.

Een benadering van het vóórkomen van pedoseksuele delinquentie is mogelijk op basis van het 'daderbestand' van het HKS. In dit door de politie gevormde bestand worden personalia en enkele andere kenmerken vastgelegd van verdachten van strafbare feiten.

Normaal gesproken bestaan er systematische verschillen tussen bestanden van bekende aangiften en bekende verdachten. Bij welk type gepleegde misdrijven dan ook wordt slechts een fractie van de verdachten bekend.

Voor een deel zal dit samenhangen met de aard en ernst van misdrijven. Betrekkelijk 'kleine' feiten zullen minder snel tot opsporingsactiviteiten van de politie leiden.

Voorts zal bij misdrijven waarbij contact tussen slachtoffer (aangever) en verdachte is geïmpliceerd, de verdachte eerder bekend worden aan de politie dan bij de meeste vermogensdelicten.

In tabel 3 zijn de gegevens uit de beschikbare jaren 1996-2002 van het HKS-daderbestand opgenomen. Opvallend is de gestage daling van het aantal geregistreerde verdachten van pedoseksuele delicten. In 1996 werden bijna 1800 verdachten van pedoseksuele delicten bij de politie geregistreerd, dit aantal nam af tot bijna 1400 in het jaar 2002. Binnen het kader van dit onderzoek is het helaas niet mogelijk om een verklaring van deze ontwikkeling in de laatste jaren te geven.

Tabel 3: Bekend geworden verdachten van pedoseksuele delicten over de jaren 1996-2002

Jaar	Art. 247 Sr	Art. 245 Sr (niet art. 244 of 249 Sr)	Art. 249 Sr (niet art. 244 Sr)	Art. 244 Sr	Alle personen met een pedodelict
1996	529	227	598	417	1771
1997	442	235	560	363	1600
1998	538	205	545	356	1644
1999	504	202	476	319	1501
2000	421	230	442	323	1416
2001	468	215	500	296	1479
2002	359	217	461	340	1377
Totaal (n)	3261	1531	3582	2414	10788
	30%	14%	33%	22%	100%

Bron: HKS

5 Justitiële reacties op pedoseksuele delinquentie

Zaken met bekend geworden verdachten worden ter justitiële afdoening door de politie gemeld bij het Openbaar Ministerie (OM). Vanaf dit moment wordt een in verschillende fasen verlopend justitieel selectieproces in gang gezet dat uiteindelijk kan leiden tot een veroordeling tot enige straf of maatregel door de rechter.

Justitiële reacties op pedoseksuele delinquentie kunnen goed in kaart worden gebracht op basis van OM-data, het landelijke geautomatiseerde registratiesysteem van afdoeningen door het OM en de rechtbank.

De politie doet melding aan het OM van de verdachte en het misdrijf. Ten parkette wordt het feit opnieuw voorzien van een juridische kwalificatie. Het OM beoordeelt het delict en schrijft het in als mogelijke overtreding van een bepaald wetsartikel. Deze inschrijving ten parkette kan afwijken van het juridische *label* dat door de politie aan het gebeuren is gehecht. In een later stadium, bij het formuleren van de tenlastelegging, kan de juridische kwalificatie van de wetsovertreding nogmaals worden gewijzigd.

De eerste fase van justitiële selectie bestaat uit de beslissing van de officier van justitie (OvJ) om al dan niet tot vervolging over te gaan. Bij afzien van vervolging wordt gesproken van seponering.⁹ De OvJ kan aan de seponering ook voorwaarden verbinden, die tot op zekere hoogte het karakter van een straf of een maatregel kunnen hebben. Dit kan alleen indien de verdachte instemt met de voorwaarden, bijvoorbeeld het betalen van een 'boete' (de transactie), of het opleggen van een vorm van begeleiding, toezicht en/of behandeling.

5.1 Inschrijvingen en dagvaardingen

We bezien de recente ontwikkeling van de aantallen voor pedoseksuele delinquentie. Het OM-databestand bevat in totaal circa 9500 zaken¹⁰ waarbij (mede) een pedoseksueel delict is geregistreerd. Gemiddeld komen per jaar ruim 1350 van dergelijke zaken ter kennis van het OM. In tabel 4 wordt een overzicht gegeven van de justitiële reactie op het totaal van deze zaken waarbij een pedoseksueel delict is gepleegd.

⁹ Er wordt een onderscheid gemaakt tussen twee gronden voor sepot. Een technisch sepot vindt plaats wanneer de officier van justitie (OvJ) oordeelt dat er onvoldoende bewijs is, of dat de strafbaarheid van de dader ontbreekt. Er is sprake van een beleidssepot indien de OvJ oordeelt dat vervolging van de dader niet 'in het algemeen belang is'.

¹⁰ Het gaat dus om zaken en niet om verdachte personen. Uiteraard kan één en dezelfde persoon in OM-data met meerdere zaken terechtkomen.

Tabel 4: Bij het Openbaar Ministerie ingeschreven zaken met betrekking tot pedoseksuele delicten in de periode 1994-2000

	Totaal ingeschreven 1994-2000	Waarvan afgedaan door OM ¹⁾			Afgedaan door de rechter ¹⁾		(Nog) geen afdoening bekend
		Geseponeerd	Transactie	Voeging	Straf opgelegd	Anders ²⁾	
Art. 247 Sr	3498	1355	71	109	1671	254	38
Art. 245 Sr, maar niet art. 244 of 249 Sr	1137	315	7	29	697	72	17
Art. 249 Sr, maar niet art. 244 Sr	2305	878	5	29	1187	177	29
(Mede) art. 244 Sr	2511	601	6	34	1606	222	42
Totaal	9451	3149	89	201	5161	725	126

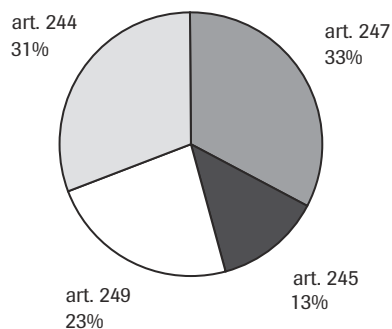
Bron: OM-data

1) Sommige afdoeningen zijn later afgedaan dan het jaar 2000.

2) Inclusief voegingen ter zitting.

Uit tabel 4 kunnen we afleiden dat jaarlijks ongeveer 900 vervolgingen (*zaken*) vanwege enig pedoseksueel delict worden ingesteld. Uit tabel 3 bleek dat er in recente jaren ruim 1400 *personen* als verdachten van een pedoseksueel delict bij de politie bekend zijn geworden. Door de tijdsinterval tussen het bekend worden en de dagvaarding van de verdachte zullen deze gegevensreeksen slechts ten dele betrekking hebben op dezelfde personen.

In figuur 1 wordt op basis van de totaalcijfers van tabel 4 weergegeven hoe de verschillende typen van pedoseksuele delicten zijn verdeeld over het totaal aantal vervolgingen.

Figuur 1: Het aandeel van pedoseksuele delicttypen in het totaal aantal vervolgingen

Bron: OM-data 1994-1999

Deze verdeling komt overeen met het eerder vermelde patroon bij het HKS-daderbestand. Ongeveer een derde van de vervolgingen vindt plaats vanwege het pedoseksuele-ontuchtartikel (art. 247 Sr). Ernstig pedoseksueel misbruik van jonge kinderen (art. 244 Sr) wordt eveneens in een derde van de gevallen ten laste gelegd. Rond een kwart van de vervolgingen betreft 'misbruik gezag en incest' (art. 249 Sr). Seksueel misbruik van jeugdigen tussen de 12 en 16 jaar, waarbij geen sprake is van een incestueus element, wordt relatief weinig aangegeven en vervolgd (art. 245 Sr).

Zoals bekend worden ten parkette veelal meerdere feiten ingeschreven. Uit nadere analyse van het materiaal blijkt dat er per zaak gemiddeld 1,3 feit wordt ingeschreven. Vrijwel al deze bij het OM ingeschreven pedoseksuele feiten (ca. 96%) worden ook door het OM ten laste gelegd.

Het OM kan vervolgens beslissen in hoeverre het de vervolging al dan niet baseert op (meervoudige) delictomschrijvingen. Uit juridisch tactische overwegingen (bijvoorbeeld bij twijfel over het onomstotelijk kunnen bewijzen van een overtreding van een bepaald wetsartikel) wordt vaak gekozen voor een subsidiaire¹¹ tenlastelegging. De OvJ zal in een dergelijk geval bijvoorbeeld besluiten om hetzelfde feit of meerdere feiten (subsidiar) als overtreding van artikel 247 Sr in plaats van als overtreding van artikel 244 Sr ten laste te leggen.

Ten slotte is ook nagegaan in hoeverre er een verschuiving in justitiële kwalificatie van het pedoseksuele delict optreedt bij de vergelijking tussen inschrijving ten parkette en de uiteindelijke tenlastelegging. Dit blijkt vrijwel niet het geval te zijn. Met andere woorden, wanneer de officier van justitie eenmaal heeft besloten tot vervolging, wordt vrijwel altijd vervolgd op hetzelfde wetsartikel als bij inschrijving.

De conclusie op basis van deze gegevens kan zijn dat bij ingestelde vervolging voor pedoseksuele feiten het OM zich vrijwel nooit genoodzaakt ziet om (primair) een ander (i.c. een 'lichter') wetsartikel ten laste te leggen dan waarvoor het feit na aanbrenging door de politie aanvankelijk is beoordeeld.¹² Deze gang van zaken wijkt dus sterk af van de eerder (in paragraaf 4.2) beschreven Amerikaanse rechtspraak waar ten gevolge van *plea bargaining* in veel gevallen uiteindelijk een lichter delict ten laste wordt gelegd.

5.2 Vonnissen

In deze paragraaf gaan we kort in op kenmerken van de justitiële reacties op pedoseksuele delinquentie. Drie punten staan hierbij centraal. Ten eerste gaat het om de relatieve zwaarte van de justitiële sanctionering van de

11 Een tenlastelegging van een 'minder ernstig' feit voor het geval het 'ernstiger' feit niet kan worden bewezen.

12 'Lichtere' wetsartikelen worden vaak wel subsidiair ten laste gelegd.

verschillende typen pedoseksuele delinquentie. In hoeverre brengen de in de wetgeving vastgelegde onderscheidingen van pedoseksuele delinquentie een verschil in sanctionering met zich? Misbruik van kinderen onder de 12 jaar is volgens de wetgever ernstiger dan misbruik van oudere kinderen. We gaan na in hoeverre dit onderscheid wordt gereflecteerd in de aard en mate van de justitiële reactie.

Vervolgens kunnen we de vraag stellen naar de mate van consensus van OM en ZM ('zittende magistratuur', de rechters) bij de sanctionering van pedoseksuele delinquentie. Dit punt heeft een wat technisch karakter. Relatief sterke discrepantie tussen de beslissingen van OM en ZM zou kunnen wijzen op bewijstechnische of beoordelingsproblemen die juist bij gebeurtenissen in de privé-sfeer, zoals veelal bij pedoseksuele delicten, het justitiële beslissingsproces kunnen compliceren.

Deze beide punten zullen worden behandeld aan de hand van de OM-gegevens.

Het laatste punt in deze paragraaf heeft betrekking op de relatieve zwaarte van justitiële sanctionering van pedoseksuele delinquentie in vergelijking tot niet-pedoseksuele (gewelds)delicten. In hoeverre wordt pedoseksueel geweld justitieel strenger behandeld dan andersoortige delinquentie? Dit punt geeft met name een aanwijzing van de relatieve maatschappelijke afkeuring van pedoseksuele delinquentie voorzover die door middel van justitiële interventie wordt uitgedrukt.

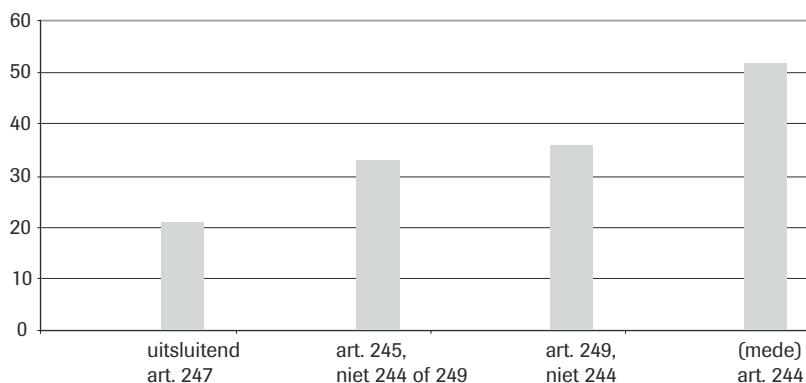
De analyse van dit laatste punt zal in paragraaf 5.3 vooral op basis van het OBJD-materiaal aan de orde worden gesteld.

5.2.1 Relatieve zwaarte van sanctionering van typen pedoseksuele delinquentie

In figuur 2 zijn de percentages opgelegde gevangenisstraf voor de verschillende typen pedoseksuele delinquentie weergegeven, uitgaande van alle door het OM vervolgte zaken.

Er blijkt een duidelijk verschil in percentages al dan niet opgelegde gevangenisstraf tussen de verschillende typen pedoseksuele delicten. Ten aanzien van bij het OM ingeschreven zaken van gekwalificeerd seksueel misbruik van jonge kinderen (art. 244 Sr) wordt verreweg het meest gevangenisstraf opgelegd. Dit geldt voor ruim de helft van dit type delicten. Voor de ontucht (art. 247 Sr) wordt in één van de vijf gevallen een vrijheidsstraf opgelegd.

Figuur 2: Percentages opgelegde onvoorwaardelijke vrijheidsstraf voor verschillende typen pedoseksuele delicten in percentage van het aantal bij het OM ingeschreven zaken

Bron: OM-data 1994-1999

Vervolgens bezien we de gemiddelde duur van de opgelegde gevangenisstraf per delicttype. Hierbij gaan we uit van alle zaken waarin gevangenisstraf is opgelegd.

Tabel 5: Gemiddelde aantal dagen opgelegde gevangenisstraf, per delicttype

Type pedoseksueel delict	Gemiddeld aantal dagen gevangenisstraf
Alleen art. 247 Sr	98 dagen
Art. 245 Sr, niet art. 244 of 249 Sr	201 dagen
Art. 249 Sr, niet art. 244 Sr	230 dagen
(Mede) art. 244 Sr	382 dagen

Bron: OM-data 1994-1999

Het grote verschil in zwaarte van justitiële sanctieoplegging tussen de verschillende typen pedoseksuele delicten blijkt nog duidelijker uit tabel 5. Voor seksuele penetratie van kinderen onder de 12 jaar wordt gemiddeld een voor Nederlandse begrippen langdurige gevangenisstraf (langer dan een jaar) opgelegd. Bij niet-gekwalificeerd pedoseksueel misbruik ligt de gemiddelde straf op ruim drie maanden.

5.2.2 Straftoemeting door OM en ZM bij pedoseksuele delinquentie

Bij justitiële reacties op strafbare gedragingen spelen altijd overwegingen van strafbaarheid, mate van ernst en mate van schuld een rol. Voor de rechtbank blijkt juist bij seksuele geweldsdelicten relatief veel onduidelijkheid te

bestaan ten aanzien van deze determinanten van de strafrechtelijke reactie (Leuw, 1985). De verdachte van een zogenaamde *date rape* kan met enige kans op succes het gebeuren uitleggen als een in wezen vrijwillige vrijage, waarbij hoogstens een misverstand in het spel was. Zoals nog zal blijken zijn soortgelijke verontschuldgingen ook gangbaar bij sommige pedoseksuele delicten. Een vader kan wederzijdse genitale betasting met zijn dochter of zoon voorstellen als 'seksuele voorlichting', of als een onschuldige vorm van vrije omgang tussen gezinsleden. In het geval van bijvoorbeeld seksuele omgang van volwassen mannen met kennelijk bereidwillige knapen kan de beoordeling van de ernst van het gebeuren en van de mate van schuld van de volwassene ook voor veel discussie vatbaar zijn. Dit wordt geïllustreerd door een argument van een advocaat in een van de onderzochte dossiers: 'mijn cliënt is naar de hoeren geweest en heeft zich vergist in hun leeftijd'. Naarmate dergelijke constructies geloofwaardiger zijn, is sprake van meer onduidelijkheid over de strafbaarheid van het feit. Mogelijk zal dit leiden tot een sterker uiteenlopen van de oordelen van het OM en de rechters. Het zou relevant zijn te bezien in hoeverre de wellicht grotere onduidelijkheid over de aard en toedracht van mogelijke pedoseksuele delicten bijdraagt aan vaker seponeren van zaken door de OvJ en vervolgens aan een grotere mate van discrepantie tussen de eis van de OvJ en het vonnis van de rechter. Het OM-databestand biedt echter maar beperkt de gelegenheid om over het laatstgenoemde punt enig inzicht te krijgen. Conclusies over de feitelijke straftoemeting door het OM kunnen slechts onder voorbehoud gemaakt worden, omdat in OM-data in 28% van de gevallen informatie ontbreekt over de strafeis van de officier van justitie. De gegevens in tabel 6 hebben uitsluitend betrekking op zaken waarin de OvJ tot vervolging is overgegaan.

Tabel 6: Type sanctionering door OM en rechtbank

	Openbaar Ministerie	Rechtbank
Oplegging straf/maatregel	3975 (96,9%)	5038 (88,0%)
Vrijspraak/ontslag rechtsvervolging etc.	47 (1,1%)	583 (10,2%)
Anders	81 (2,0%)	102 (1,8%)
Totaal	4102 (100%)	5723 (100%)
Onbekend	1622	1

Bron: OM-data 1994-1999

In tabel 6 bevat de categorie 'vrijspraak' alle eisen van de OvJ of beslissingen van de rechter waarbij geen straf of maatregel wordt opgelegd. De rechter oordeelt vaker tot vrijspraak dan de OvJ. Tegelijkertijd kunnen we echter vaststellen dat zowel de OvJ als de rechter in grote meerderheid van de voor de rechter gebrachte zaken besluit tot de oplegging van enige straf of maatregel.

5.3 Justitiële reactie op pedoseksuele delinquentie vergeleken met andere typen delicten

Om na te gaan hoe door het OM vervolgte pedoseksuele delinquentie in vergelijking tot andere typen delinquentie wordt bestraft, bezien we allereerst de gegevens van OM-data over de jaren 1994-2000.

Tabel 7: Percentages opgelegde vrijheidsstraf of werk- of leerstraf¹³

	Rechtbank legt onvoorwaardelijke vrijheidsstraf op	Oplegging vrijheidsstraf, eventueel te vervangen door werk- of leerstraf
Vermogensdelicten	38%	62%
Gewelddelicten	35%	57%
Seksuele gewelddelicten	49%	76%
Pedoseksuele delicten	38%	76%

Bron: OM-data 1994-2000

Voor pedoseksuele delicten wordt niet meer onvoorwaardelijke vrijheidsbenaming opgelegd dan voor andere delicten. Wel valt op dat juist bij pedoseksuele delicten relatief veel taak- en/of leerstraffen (ATAN) worden opgelegd ter vervanging van een vrijheidsstraf. Uit inspectie van de jaarlijkse gegevens tussen 1994 en 2000 blijkt dat de trend tot oplegging van dergelijke 'alternatieve' straffen vooral de laatste jaren veel sterker is geworden. Bij pedoseksuele delinquentie lijkt in vergelijking tot andere typen delinquentie meer te worden ingezet op sanctionering met een behandeling- en preventiegericht karakter. Met andere woorden, een sanctionering die relatief minder is gericht op *vergelding* en relatief meer op *preventie*.

Het OBJD-materiaal biedt een goede mogelijkheid om na te gaan in hoeverre pedoseksuele delicten in vergelijking tot andere typen delinquentie al dan niet zwaar worden aangepakt door OM en rechtbank. Het voordeel van deze benadering op basis van de Justitiële Documentatie boven een benadering op basis van OM-data is dat 'dadereffecten' worden beperkt.¹⁴ Het voor dit onderzoek gebruikte OBJD-bestand bevat uitsluitend personen die in 1999-2000 vanwege een pedoseksueel delict in de Justitiële

13 Taak- of leerstraffen kunnen als hoofdstraf worden opgelegd. Bij volwassenen is vrijwel altijd sprake van een taakstraf.

14 Het OBJD-bestand bevat een meer homogene dadergroep dan het OM-databestand. In het OM-databestand worden bijvoorbeeld verschillen in sanctionering vastgesteld tussen pedoseksuele delicten en niet-pedoseksuele delicten. Deze niet-pedoseksuele delicten zijn in grote meerderheid begaan door personen die nooit pedoseksuele delicten hebben gepleegd. In het OBJD-bestand hebben *alle* opgenomen personen pedoseksuele delicten gepleegd. Binnen deze meer homogene dadergroep van plegers van pedoseksuele delicten kan het verschil in sanctionering tussen pedoseksuele en niet-pedoseksuele delicten worden vergeleken.

Documentatie zijn opgenomen. Van deze personen zijn alle¹⁵ ooit door Justitie geregistreerde zaken en de afdoening daarvan in het bestand opgenomen. Binnen deze groep plegers van een pedoseksueel delict kan worden nagegaan in hoeverre pedoseksuele delicten anders (zwaarder) worden bestraft dan andersoortige delicten. Deze verschillen worden in geaccumuleerde vorm in tabel 8 weergegeven.

Om de sanctionering van pedoseksuele delinquentie te vergelijken met de sanctionering van andersoortige delinquentie zijn in de OBJD selecties gemaakt op basis van typen ten laste gelegde delinquentie.¹⁶ Vervolgens is nagegaan in hoeverre bij deze verschillende delicttypen al dan niet straf is opgelegd.

In tabel 8 gaan we uit van alle in het OBJD-bestand beschikbare zaken ten aanzien waarvan door het OM een beslissing is genomen. Het OBJD-materiaal bestaat uit de Justitiële Documentatie met betrekking tot 1839 personen die in de jaren 1999 en 2000 zijn ingeschreven als verdachten van een pedoseksueel delict. Van deze personen zijn in totaal de in tabel 8 vermelde 2976 zaken ingeschreven, waarover het OM een beslissing heeft genomen.

Tabel 8: Beslissingen van het OM met betrekking tot verschillende typen delinquentie (exclusief niet-afgedane zaken)

	Gedagvaard	Beleidssepot	Anders afgedaan*	Totaal
Pedoseksueel delict	785 (71%)	198 (18%)	138 (12%)	1121
Seksueel geweldsdelict	32 (29%)	30 (27%)	48 (44%)	110
Geweldsdelict	127 (43%)	44 (15%)	125 (42%)	296
Overige delicten	624 (43%)	222 (15%)	594 (41%)	1440
Totaal	1568 (53%)	494 (17%)	905 (31%)	2967

Bron: OBJD

* Anders afgedaan = transactie + voeging + overige technische beslissingen.

Uit tabel 8 blijkt duidelijk dat zaken waarbij pedoseksuele delicten een rol spelen, veel vaker dan enig ander type delinquentie door het OM worden vervolgd. Bijna drie kwart waarbij (mede) een pedoseksueel delict aan de orde is, wordt door het OM vervolgd. Bij de andere genoemde typen delicten geldt dit voor minder dan de helft van de zaken.

Vervolgens bezien we de relatieve zwaarte van de justitiële reactie op verschillende typen delicten aan de hand van het al dan niet opleggen van een vrijheidsstraf door de rechtbank. We gaan uit van de door het OM

15 Exclusief overtredingen, vrijspraken en technische sepots.

16 Er zijn vier selecties gemaakt: (1) zaken waarin een pedoseksueel delict ten laste is gelegd; (2) geen pedoseksueel delict, maar wel een seksueel geweldsdelict; (3) geen pedoseksueel delict of seksueel geweldsdelict, maar wel een niet-seksueel geweldsdelict; (4) overige delicten (geen pedoseksueel of geweldsdelict).

afgedane zaken, zoals vermeld in tabel 8. In tabel 9 wordt per delicttype vermeld in hoeverre in deze zaken een vrijheidsstraf is opgelegd.

Van in totaal 1677 door de rechtbank afgedane zaken kon worden nagegaan of (al dan niet voorwaardelijke) vrijheidsstraf werd opgelegd. We vergelijken de oplegging van vrijheidsstraf voor verschillende typen delicten die werden gepleegd door personen die in de jaren 1999 en 2000 vanwege een pedoseksueel delict in de Justitiële Documentatie zijn opgenomen.

Tabel 9: Percentages oplegging van voorwaardelijke of onvoorwaardelijke vrijheidsstraf voor verschillende typen delicten

	Geen vrijheidsstraf	Voorwaardelijke vrijheidsstraf	Onvoorwaardelijke vrijheidsstraf	Totaal
Pedoseksueel delict	30%	34%	26%	849 (100%)
Seksueel geweldsdelict	42%	40%	18%	38 (100%)
Niet-seksueel geweldsdelict	57%	27%	26%	134 (100%)
Overige delicten	56%	18%	26%	656 (100%)
Totaal	713 (43%)	528 (31%)	436 (26%)	1677 (100%)

Bron: OBJD

Het blijkt dat pedoseksuele delicten door de rechtbank niet meer met *onvoorwaardelijke* vrijheidsbeneming worden bestraft dan andere typen delicten. Dit beeld verandert wanneer ook de *voorwaardelijke* vrijheidsstraffen worden verdisconteerd. In dit geval is pedoseksuele delinquentie wel het zwaarst bestrafte type delict. Dit bevestigt de eerdere veronderstelling dat Justitie meer dan bij andere typen delicten het preventieve middel van de strafbedreiging bij recidive hanteert.

5.4 Samenvatting van de onderzoeksresultaten

Sinds 1994 worden jaarlijks bijna duizend verdachten van pedoseksuele delinquentie door het Openbaar Ministerie gedagvaard. Pedoseksuele delinquentie wordt door de officier van justitie relatief vaker voor de rechter gebracht dan enig ander type delict. In een derde van deze gevallen gaat het om pedoseksuele 'ontucht' (art. 247 Sr). Meer dan de helft van de door de OvJ vervolgte zaken betreft 'zwaardere' pedoseksuele delicten, zoals seksuele penetratie van kinderen jonger dan 12 jaar (art. 244 Sr) en 'misbruik gezag en incest' (art. 249 Sr). Penetratie van jeugdigen tussen 12 en 16 jaar (art. 245 Sr) wordt relatief weinig (13% van de gevallen) ten laste gelegd.

Overtreding van artikel 244 Sr wordt veel zwaarder bestraft dan overtreding van de andere betrokken wetsartikelen. Ruim de helft van de (mede) voor artikel 244 Sr gedagvaarde personen wordt bestraft met een vrijheidsstraf. Voor de overige genoemde artikelen geldt dit voor minder dan de helft van de gevallen.

Dat de rechtbank bij pedoseksuele delinquentie vooral de nadruk legt op de waarschuwendende en preventiegerichte functie van de sanctie, blijkt ook uit de gegevens van de Justitiële Documentatie (OBJD). Personen die in het jaar 1999 of 2000 bekend zijn geworden met enig pedoseksueel delict, krijgen in vergelijkbare mate als bij andere typen delinquentie onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd voor ooit gepleegde pedoseksuele delinquentie. Daarnaast worden echter voor (pedo)seksuele delicten meer voorwaardelijke vrijheidsstraffen (namelijk in 34% van de gevallen) opgelegd dan voor niet-seksuele geweldscriminaliteit (in 27% van de gevallen) of vermogenscriminaliteit (in 18% van de gevallen).

6 Recidive bij pedoseksuele delinquentie

Op theoretische gronden (zie hoofdstuk 3) mag worden aangenomen dat bij pedoseksuele delinquentie twee op zichzelf onafhankelijke daderfactoren een rol spelen: de seksuele drijfveer en de geneigdheid tot het plegen van criminaliteit. In dit opzicht kunnen we pedoseksuele delinquentie vergelijken met een geheel ander type criminaliteit zoals alcohol-verkeersdelicten. De kans op het plegen van beide geheel verschillende typen van delicten kan in grote lijnen worden verklaard met behulp van twee theoretische constructen: een 'hartstocht' als drijfveer tot het delinquente gedrag en een stijl van sociaal gedrag als faciliterende conditie. Dronken achter het stuur zitten wordt bepaald door alcoholbehoefte in samenhang met de bereidheid wets-overtredend (normoverschrijdend) gedrag te plegen. Rijden onder invloed zal niet voorkomen bij afwezigheid van enige behoefte aan alcohol en/of bij een geneigdheid om zich strikt te houden aan wettelijke voorschriften. Zo geldt ook voor pedoseksuele delinquentie dat bij een sterke seksuele drijfveer weinig geneigdheid tot het plegen van criminaliteit voldoende is voor het plegen van een pedoseksueel delict. En omgekeerd. Hiermee wordt een compensatoire relatie beschreven tussen de drijfveer en de gedragsstijl: hoe dringender de behoefte (aan alcohol, of de (pedo)seksuele/agressieve drijfveer), hoe lager de drempel voor wetsovertredend gedrag zal zijn. In de volgende paragraaf gaan we nader in op deze theoretische aspecten en bezien we de criminaliteitsprofielen van plegers van pedoseksuele delicten zoals die uit de literatuur naar voren komen. In paragraaf 6.2 presenteren we vervolgens de eigen onderzoeksgegevens met betrekking tot criminaliteitsprofielen van plegers van pedoseksuele delicten.

6.1 Seksuele interesse, gewelddadigheid en criminele habitus als componenten van pedoseksuele delinquentie

Bij pedoseksuele delinquentie bestaat de drijfveer uit (een combinatie van) niet 'normaal' te bevredigen (pedo)seksuele en agressieve behoeften. De faciliterende conditie wordt ongetwijfeld ook hier gevormd door een relatieve afwezigheid van remmingen ten aanzien van moreel omstreden c.q. wettelijk verboden gedrag. Toegespitst op criminaliteit definiëren we dit laatste als de *criminele habitus*: een algemene bereidheid om criminaliteit te plegen. We nemen dus aan dat de kans op het plegen van pedoseksuele delicten groter is naarmate de drijfveer en/of de criminele habitus sterker zijn. De mogelijke betekenis van neiging tot criminaliteit in het algemeen bij de verklaring van seksueel kindermisbruik wordt door Smallbone en Wortley (2001) als volgt onder woorden gebracht: 'Many child sexual offenses may be explained as extensions of more general antisocial patterns of behavior, perhaps involving opportunistic exploitation of interpersonal relationships, or the disregard of socially accepted codes of behavior.' De genoemde compensatoire relatie tussen drijfveer en criminele habitus wordt bijvoorbeeld geïllustreerd door geheel verschillende patronen van pedoseksuele

delinquentie: enerzijds respectabele en overigens wetsgetrouwe burgers wier pedoseksuele delinquentie vooral wordt verklaard door een authentieke en exclusieve homoseksuele voorkeur voor vroegpuberale jongens, en anderzijds het type sociaal-marginale habituele geweldpleger dat zich 'als het zo uitkomt' ook aan kinderen vergrijpt.

In onderzoek naar en theorievorming over pedoseksuele delinquentie lijkt met name het belang van een algemene-neiging-tot-criminaliteit-variabele te worden onderschat. Wellicht is dit een gevolg van de vooral psychiatrische benadering van het verschijnsel. Wanneer we wel veel belang zouden toekennen aan de criminele habitus, heeft dit met name tot gevolg dat typisch criminologische inzichten over de betekenis van de sociaal-economische positie bij de verklaring van criminaliteit ook geldig zijn bij de verklaring van (pedo)seksuele geweldsdelicten. Het gaat dan om de vraag of pedoseksuele delinquentie in gelijke mate in alle (sociaal-economische) geledingen van de maatschappij voorkomt. We zullen met name in paragraaf 7.1.1 hier nader op ingaan.

Recidive is een cruciaal gegeven in verband met de bepaling van de aan de persoon van de dader verbonden risico's met betrekking tot de frequentie en wellicht ook de ernst van toekomstige pedoseksuele delinquentie. Het eerder gepleegd hebben van een delict geldt in de criminologie als een sterke voorspeller van het vóórkomen van een nieuw delict. Het is vanuit preventie zeker zinvol om extra aandacht te besteden aan personen die eerder soortgelijke delicten hebben gepleegd; ongeacht het feit dat, zoals meestal het geval is, de meeste nieuwe delicten worden gepleegd door *first offenders*.

In dit verband is het van groot belang om meer te weten van criminaliteitsprofielen bij plegers van pedoseksuele delicten. We geven eerst een kort overzicht van de voornaamste literatuurbevindingen met betrekking tot dit onderwerp. In paragraaf 6.2 gaan we in op de empirische gegevens van dit onderzoek.

6.1.1 Criminaliteitsprofielen van plegers van pedoseksuele delicten, de literatuur

De kans op recidive van pedoseksuele delinquentie wordt vooral gezien als een functie van pedoseksuele voorkeur. In het algemeen wordt geconstateerd dat de kans op speciale (= gelijksoortige) recidive het grootst is bij plegers van pedoseksuele delicten met een specifieke en mogelijk zelfs exclusieve pedoseksuele voorkeur. Het is bekend dat met name de groep met een homoseksuele voorkeur voor jongens in de vroege puberteitsjaren aan dit kenmerk voldoet. Bij deze groep 'knapenminnaars' worden dan ook consistent de hoogste recidivepercentages met gelijksoortige pedoseksuele delinquentie gevonden (Robinson, 1989; Frenken, 1997; Hanson e.a., 1992). Laatstgenoemde onderzoekers concludeerden dat de 'hoogste risicogroep'

in termen van frequentie van recidive bestond uit nooit-getrouwde mannen met extrafamiliale jongens als slachtoffers. Deze groep kennelijke 'knapenminnaars' vertoonde over een lange recidiveperiode van ruim 30 jaar een recidivepercentage van niet minder dan 77%. De laagste percentages speciale recidive worden daarentegen gevonden bij incestplegers. Zo bleek bij onderzoek in een steekproef van betrekkelijk zware seksuele delinquenten, veroordeeld tot een gevangenisstraf van vier jaar of langer, een groot verschil in recidivepercentages tussen plegers van pedoseksuele delicten binnen en buiten de familiekring. Vier van de 64 (6%) intrafamiliale daders werden binnen een termijn van vier jaar opnieuw veroordeeld voor enig seksueel of geweldsdelict. Hetzelfde gold voor 6 van de 33 (18%) van de extrafamiliale daders (Hood e.a., 2002). Al met al wordt recidive van pedoseksuele delinquentie binnen een recidivetermijn van circa vijf jaar geschat tussen de 10 en 20% (Robinson, 1989; Hanson en Heather, 1996).

Waarschijnlijk typerend voor juist pedoseksuele delinquentie is het feit dat recidive blijft voorkomen wanneer plegers van pedoseksuele delicten over een periode van enkele decennia worden gevolgd. Dit wijkt sterk af van de bevinding dat het plegen van criminaliteit na het dertigste levensjaar meestal sterk afneemt. Kennelijk gaat het juist bij sommige typen pedoseksuele delinquenten om een langdurig en hardnekkig verschijnsel, dat ook op relatief hogere leeftijd tot nieuwe delicten kan leiden. Dit voor preventie zeer belangrijke punt blijkt met name bij de vergelijking van seksuele geweldsdelinquenten ten aanzien van volwassenen met plegers van pedoseksuele delicten ten aanzien van extrafamiliale slachtoffers. De eerste groep vertoonde de meeste delinquentie tussen de 18 en 25 jaar. Na deze leeftijd volgde een scherpe afname van de kansen op recidive. De plegers van pedoseksuele delicten pleegden de meeste delicten in de leeftijdscategorie van 25 tot 35 jaar en bij hen was slechts sprake van een geringe afname van recidive tot na het 50e levensjaar.

Vergelijking van de algemene criminaliteitspatronen van plegers van pedoseksuele delicten met die van plegers van niet-(pedo)seksuele delicten levert een gevarieerd beeld op. Incestplegers en plegers van pedoseksuele delicten bij wie een specifieke pedoseksuele voorkeur wordt aangenomen, worden in het algemeen als specialisten aangemerkt: zij plegen naast de pedoseksuele delinquentie weinig andere delinquentie. Bij hen zou dus geen sterke criminele habitus bestaan. Het type 'hit and run'-plegers van pedoseksuele delicten zou echter een criminaliteitsbeeld vertonen dat veel meer lijkt op een patroon van veelvuldige recidive in het algemeen. Met andere woorden, bij deze groep speelt waarschijnlijk een algemene criminele habitus een veel grotere rol.

Soothill e.a. (2000) leggen er de nadruk op dat plegers van seksuele geweldsdelinquentie niet als een homogene groep van ofwel criminaliteitsspecialisten of -generalisten kan worden benaderd. Met andere woorden, er

bestaan subgroepen seksuele (gewelds)delinquenten die al dan niet worden gekenmerkt door een algemene neiging tot delinquent gedrag. In een cohortonderzoek dat door deze auteurs werd uitgevoerd, werd opvallend genoeg geconcludeerd dat met name mannen die als consensueel aangemerkte seksuele delicten ten aanzien van meisjes onder de 16 jaar hadden gepleegd, een frequent en gevarieerd recidivepatroon vertoonden. Dit lijkt strijdig met andere bevindingen waaruit zou blijken dat juist de aanwezigheid van het geweldselement samengaat met een gevarieerd en in de tijd beperkt recidivepatroon. Zo wijst Hanson e.a. (1995) op het atypische recidivepatroon van plegers van pedoseksuele delicten. Hij schrijft dat toe aan persoonlijkheidskenmerken '(...) men who become sexually involved with children have been described as passive, inhibited and underassertive' en aan specifieke seksuele interesse '(...) although it is quite plausible to consider that the desire for status and wealth is distributed evenly throughout the population, it is difficult to make the same assumption about the desire to sexually molest children.' Hier wordt pedoseksuele delinquentie gereduceerd tot seksuele delicten gepleegd door 'pedoseksuelen'. In het verlengde hiervan ligt de genoemde atypische specialistische en langdurige delinquente carrière. Een andere auteur spreekt echter van 'the myth of sex offender specialization' en constateert dat 50% van de plegers van seksuele geweldsdelicten ook vermogenscriminaliteit en niet-seksuele (gewelds)criminaliteit heeft gepleegd (Simon, 1997). Maar ook hier wordt geconstateerd dat 'child molesters' over het algemeen een afwijkend criminaliteitspatroon vertonen. In een Zweeds onderzoek worden recidivepatronen van plegers van verschillende typen pedoseksuele delicten vergeleken (Martens, 1992). Commune vermogens- en geweldscriminaliteit bleek relatief het meest voor te komen bij plegers van pedoseksuele delicten die *onbekenden* van het slachtoffer waren, met daarna vaders als plegers van pedoseksuele delicten en ten slotte de overige bekenden van het slachtoffer. Dit resultaat kan erop wijzen dat een criminele habitus mogelijk samenhangt met een relatief sterk geweldselement bij pedoseksuele delinquentie (zoals doorgaans het geval is in situaties waarbij de dader een onbekende is van het slachtoffer) en met deviante morele attitudes (zoals bij het schenden van het incesttaboe).

Zoals we hebben gezien lijkt er grote consensus te bestaan over de geringe kansen op (specifieke) recidive in de categorie van de incestplegers. Het feit dat van incestplegers na de justitiële afhandeling doorgaans weinig herhaling van dit delict bekend wordt, kan waarschijnlijk deels worden begrepen als artefact van de gebruikelijke (justitiële) gang van zaken bij dit delict. Anders dan bij andere vormen van pedoseksuele delinquentie wordt incest meestal pas lange tijd (letterlijk vele jaren) na het begin van de strafbare feiten bij justitie aangegeven. Zoals bekend komt het zelfs veel voor dat dit pas jaren na het beëindigen van de incestueuze handelingen gebeurt. In dit geval zit de vaak zeer frequente herhaling van het delictgedrag dus verbor-

gen in de periode voorafgaand aan het bekend worden van het delict. De situationele context van het delict zal door de aangifte en de (justitiële) interventie meestal zodanig drastisch veranderen dat voortzetting van seksueel misbruik binnen het gezin veel minder waarschijnlijk wordt. Vaak zijn er geen potentiële slachtoffers (i.c. jonge dochters) meer in huis, en als dat nog wel het geval is, dan zijn de kansen op recidive ook sterk verminderd doordat het gordijn van de geheimhouding is weggetrokken. Moeder is op de hoogte en zal eerder alert zijn op signalen van (beginnende) incest. Veelal worden er ook jeugdbeschermingsmaatregelen getroffen waardoor enige vorm van toezicht op het gezin wordt uitgeoefend. Recidive van incest blijft achterwege doordat de noodzakelijke of incestbevorderende (gezins)omstandigheden niet langer bestaan. Bekend is overigens het verschijnsel dat incest opnieuw begint met de volgende generatie, de kleinkinderen, als slachtoffer.

6.2 Criminaliteitsprofielen van plegers van pedoseksuele delicten, de justitiële data

Het criminaliteitsprofiel van plegers van pedoseksuele delicten is een in veel opzichten belangrijk gegeven. Zoals gezegd kan in theorie pedoseksuele delinquentie worden verklaard met behulp van de factoren deviante (seksuele) motivatie en een algemene neiging tot delinquent gedrag. Het is denkbaar dat plegers van pedoseksuele delicten (vrijwel) uitsluitend op grond van een afwijkende seksuele gedragswijze met Justitie in aanraking komen. Evenzeer is het mogelijk dat pedoseksuele delinquentie een element vormt binnen een meer algemene criminele leefstijl. Zoals eerder opgemerkt sluiten beide verklaringen elkaar zeker niet uit. Veeleer gaat het om de relatieve betekenis van deze verklarende elementen. Het relatieve gewicht van deze factoren is uiteraard relevant in verband met mogelijk effectieve opties voor interventie.

De mate van criminele specialisatie van plegers van pedoseksuele delicten vormt in dit verband een belangrijke aanwijzing. Aan de hand van de verschillende beschikbare bestanden schetsen we een beeld van het criminaliteitsprofiel van plegers van pedoseksuele delicten. We bezien eerst in hoeverre op zaakniveau (OM-data) de inschrijvingen en tenlasteleggingen ook 'niet-pedoseksuele' feiten bevatten.

Het blijkt dat bij alle zaken waarin een dagvaarding voor pedoseksuele delinquentie is uitgebracht, in ongeveer een kwart van de gevallen ook niet-pedoseksuele criminaliteit mede wordt ingeschreven en/of ten laste wordt gelegd. We zien op dit punt vrijwel geen verschillen tussen de verschillende typen pedoseksuele delinquentie. Het HKS-daderbestand zoals dat over de jaren 1996-2002 beschikbaar is,

Tabel 10: Andere dan pedoseksuele delicten ingeschreven of ten laste gelegd

	Alleen art. 247 Sr (n = 1924)	Art. 245 en niet 244 of 249 Sr (n = 717)	Art. 249 en niet 244 Sr (n = 1348)	(Mede) art. 244 Sr (n = 1645)	Totaal (n = 5634)
Niet-pedo-feiten ingeschreven	518 (27%)	220 (31%)	368 (27%)	391 (24%)	1497 (27%)
Niet-pedo-feiten ten laste gelegd	476 (25%)	185 (26%)	337 (25%)	345 (20%)	1343 (24%)

Bron: OM-data, 1994-1999

biedt de mogelijkheid om personen te identificeren die op enig moment verdacht worden van het plegen van enig pedoseksueel delict, en vervolgens na te gaan of deze zelfde verdachte ook in voorafgaande jaren in het HKS bekend is. In tabel 11 worden in de rijen de volgende typen voorafgaande criminaliteit onderscheiden: geen voorafgaande delicten, (mede) voorafgaande pedoseksuele delicten, (mede) voorafgaande seksuele geweldsdelicten en voorafgaande overige delicten. In de kolommen wordt het type pedoseksueel delict waarvoor de verdachte is geregistreerd, aangegeven. In deze tabel kunnen we dus voor elk type pedoseksueel delict het bijbehorende patroon van eerder gepleegde criminaliteit zien.

Tabel 11: Aard van de eerder gepleegde criminaliteit van verdachten van pedoseksuele delicten

	Allen	Alleen art. 247 Sr	Art. 245 Sr (niet art. 244 of 249 Sr)	Art. 249 Sr (niet art. 244 Sr)	(Mede) art. 244 Sr
First offenders	63%	64%	54%	66%	63%
Eerder pedoseksueel delict	10%	11%	6%	9%	11%
Eerder seksueel geweldsdelict	3%	3%	4%	2%	3%
Eerder overig delict	25%	22%	37%	24%	23%
Totaal	10.788	3261	1531	2989	2414
	100%	100%	100%	100%	100%

Bron: HKS

Een kwart van het totale aantal bekende verdachten van pedoseksuele delicten heeft eerder 'overige delicten' gepleegd, i.c. delicten die niet als (pedo)seksuele geweldsdelicten worden aangemerkt. Gerekend over deze groep recidivisten heeft twee derde eerder delicten van geheel andere aard gepleegd. Tien procent van het totale aantal bekende verdachten heeft eerder (mede) pedoseksuele delicten gepleegd en 3% heeft eerder (mede) seksuele geweldsdelicten ten aanzien van volwassen slachtoffers gepleegd. Uit tabel 11 blijkt ook dat er over het algemeen geen grote verschillen

bestaan in recidivepatronen tussen plegers van de verschillende typen pedoseksuele delicten. Mogelijke uitzondering hierop vormt de groep plegers van 'binnendringen' van slachtoffers in de leeftijd tussen de 12 en 16 jaar. Bij deze groep valt een relatief hoog percentage plegers van voorafgaande niet-(pedo)seksuele criminaliteit op (37%).

Bij deze gegevens gaat het om een momentopname. Bij de 63% bekend geworden verdachten zonder eerdere justitiële contacten, de first offenders, zal zich een onbekend aantal bevinden waarvoor dit eerst bekend geworden delict het begin is van een justitiële carrière. Dit geldt met name voor de nog jeugdige verdachten die nog weinig 'in de gelegenheid' zijn geweest tot het plegen van delinquentie. Op grond van deze overwegingen kunnen we aannemen dat verreweg de meeste verdachten van een pedoseksueel delict op enig moment gedurende hun levensloop meer criminaliteit zullen plegen, of zullen hebben gepleegd. Gezien de bevindingen in het HKS zal het dan meestal gaan om typen van veelvoorkomende (vermogens)criminaliteit. Opvallend in deze gegevens is echter ook het betrekkelijk hoge percentage (15 tot 20%) van de recidivisten dat naast pedoseksuele delinquentie (mede) seksuele geweldsdelicten ten aanzien van volwassen slachtoffers lijkt te hebben gepleegd. Als het daarbij echter gaat om artikel 242 Sr ('verkrachting') of artikel 246 Sr ('aanranding'), is ook een andere interpretatie mogelijk, omdat die artikelen ook zaken met minderjarige slachtoffers kunnen omvatten.

Vervolgens bekijken we met behulp van de OBJD-gegevens het criminaliteitspatroon van de 1839 personen die in de jaren 1999 en 2000 bij het OM bekend zijn geworden ter zake van een pedoseksueel delict. Van deze personen zijn in totaal 6013 zaken vermeld, waarvan er 4267 op grond van de in de Justitiële Documentatie genoemde wetsartikelen konden worden getypeerd als pedoseksueel delict, seksueel geweldsdelict, niet-seksueel geweldsdelict of 'overige delicten'.

Tabel 12: Type criminaliteit in de justitiële carrière van 1839 pedoseksuele delinquenten

	Aantal zaken	
Pedoseksueel delict	2149	(50,4%)
Seksueel geweldsdelict	155	(3,6%)
Niet-seksueel geweldsdelict	372	(8,7%)
Overige delicten	1591	(37,3%)
Totaal	4267	(100%)
Onbekend	1746	

Bron: OBJD, 1999 en 2000

De gegevens van tabel 12 bevestigen het beeld dat ook op basis van het HKS-materiaal kon worden geschetst. Ook hier blijkt een gevarieerd crimi-

naliteitspatroon in de groep van plegers van pedoseksuele delicten. In geval van recidive zijn plegers van pedoseksuele delicten in doorsnee ook geneigd tot andersoortige delinquentie. De helft van alle door de 1839 'pedoseksuele delinquenten' gepleegde delicten bestaat uit andersoortige delicten. Hierbij komen vooral commune vermogensdelicten (vormen van diefstal) en verkeersdelicten voor. Op zichzelf vormen deze gegevens een aanwijzing dat pedoseksuele delinquentie een element kan zijn binnen een meer algemene criminele leefstijl.

Vervolgens gaan we ook op basis van de OBJD-gegevens na in hoeverre er aanwijzingen zijn van een specifiek criminaliteitspatroon bij plegers van een specifiek type pedoseksuele delinquentie, i.c. bij de daders van artikel 249 Sr (misbruik gezag en incest). Zoals gezegd wordt in de literatuur wel verondersteld dat juist bij dit type pedoseksuele delinquentie relatief veel specialisatie zal bestaan. Op grond van de OBJD-gegevens blijkt dit maar zeer ten dele te kunnen worden bevestigd. Van de 1839 in het OBJD ter zake van een in 1999 of 2000 pedoseksueel delict ingeschreven personen waren er 478 (26%) (mede) verdacht vanwege artikel 249 Sr. Gerekend over alle bekende delicten bestaat geen verschil in gemiddeld aantal gepleegde delicten tussen deze plegers van 'misbruik gezag en incest' en andere pedoseksuele delinquenten. Wel blijken de eersten gemiddeld iets minder (pedo)seksuele en geweldsdelicten te plegen. Van de artikel 249-plegers waren gemiddeld 1,30 van dergelijke delicten bekend, terwijl van de overige plegers pedoseksuele delicten gemiddeld 1,51 van dergelijke delicten bekend waren. (Dit verschil is significant op een niveau van $p < .001$). Dit resultaat suggereert dat de artikel 249-plegers zich niet onderscheiden in algemene criminele habitus, maar wel minder zijn geneigd tot extrafamiliaal (seksueel) geweld.

6.2.1 Criminaliteitsprofielen nader bezien

Een rechtstreeks beeld van de criminele habitus is alleen mogelijk op basis van de complete Justitiële Documentatie van individuele plegers van pedoseksuele delicten.

Het SRM-bestand is een representatieve steekproef uit 'alle' bij Justitie bekende zaken met pedoseksuele delicten. Zoals beschreven in paragraaf 1.5 is de SRM een steekproef van (samengevatte) dossiers ter zake van misdrijven in de jaren 1993 en 1995. Binnen dit bestand zijn alle zaken geselecteerd waarbij sprake was van een pedoseksueel delict. Vervolgens is van alle bij deze zaken betrokken verdachten de Justitiële Documentatie opgevraagd.

Tabel 13: Het criminaliteitspatroon bij pedoseksuele delinquenten

	SRM (n = 101)
Modale leeftijd bij eerste delict in carrière	31 jaar
Modale leeftijd bij index(pedo)delict in carrière	35 jaar
Delicten gepleegd vóór index(pedo)delict	42%
Idem niet-seksuele geweldsdelicten	3%
Idem seksuele geweldsdelicten	1%
Idem pedoseksuele delicten	5%
Idem overige delicten	17%
Delicten gepleegd na index(pedo)delict	7%
Idem seksuele geweldsdelicten	2%
Idem pedoseksuele delicten	2%

Bron: SRM

We zien 58% first offenders en (daarmee) een aanzienlijk percentage plegers van pedoseksuele delicten dat mede bekend is als pleger van enige andere criminaliteit.¹⁷ Vijf procent van deze groep had reeds eerder pedoseksuele delicten gepleegd. De percentages algemene en specifieke recidive na het indexdelict zijn in de SRM-steekproef respectievelijk 7 en 2%.

6.3 Samenvatting van de onderzoeksresultaten

In het beschikbare onderzoeksmateriaal is nagegaan in hoeverre pedoseksuele delinquentie past in een meer divers patroon van delinquentie. Uit de HKS-gegevens blijkt dat bijna twee derde van de verdachten op het moment van bekend worden van het pedoseksuele delict *first offender* is. Onder degenen die wel eerder criminaliteit pleegden (een derde deel dus), komt bij 67% andersoortige criminaliteit voor. Anders dan wellicht mocht worden verwacht, worden geen aanwijzingen gevonden dat bijvoorbeeld 'incestplegers' zich sterker beperken tot pedoseksuele delicten dan plegers van andere typen pedoseksuele delinquentie.

¹⁷ Dit beeld komt overeen met de bevindingen in het HKS-daderbestand, waarin 63% first offenders werd aangetroffen.

7 Daders en slachtoffers van pedoseksuele delicten

Alvorens over te gaan tot de analyse van het kwalitatieve empirische materiaal bespreken we nog kort enkele belangrijke kenmerken van pedoseksuele delinquentie als *delicttype*. Uit het voorgaande is al gebleken dat de aan het pedoseksuele delict voorafgaande relatie tussen de dader en het slachtoffer sterk bepalend is voor de aard en toedracht van pedoseksuele delinquentie. We geven eerst een kort overzicht van enige onderzoeksresultaten met betrekking tot de relatie daders-slachtoffers bij (justitieel bekende) pedoseksuele delinquentie. Daarna zullen we nog kort ingaan op enige implicaties van het relatiekenmerk voor de toedracht van pedoseksuele delinquentie.

Uit onderzoek waar dan ook verricht komt consistent het beeld naar voren dat pedoseksuele delicten in overgrote meerderheid worden gepleegd door daders die bekenden zijn van het slachtoffer: '(...) researchers have known for some time – but what is frequently ignored in public debates – that child sexual abuse overwhelmingly involves perpetrators who are related or known to the victim.' (Smallbone en Wortley, 2001) In het eerdergenoemde Engelse onderzoek op basis van politiegegevens werd gevonden dat slechts 4% van de plegers van pedoseksuele delicten een echte onbekende van het slachtoffer was. De zeer geringe betekenis van vreemden bij slachtoffer-schap van kinderen blijkt ook uit een onderzoek op basis van Amerikaanse politieke gegevens van alle vormen van geweldpleging tegen kinderen en jeugdigen. Niet meer dan 11% van alle geweldsdelicten tegen kinderen bleek te zijn gepleegd door vreemden van het slachtoffer. In een vergelijkbare Amerikaanse steekproef van seksuele geweldsdelinquentie zonder leeftijds-criterium bleek 12% van de daders een onbekende van het slachtoffer te zijn.

De suggestie van een samenhang van de factoren bekendheid en leeftijd van het slachtoffer wordt bevestigd aan de hand van een zeer grote steekproef van justitieel gerapporteerde zaken van pedoseksuele delinquentie in 12 Amerikaanse staten in de jaren 1991 tot 1996 (Snyder, 2000). We geven eerst wat achtergrondinformatie van dit belangrijke onderzoek. In totaal werd informatie verzameld over 60.991 slachtoffers en 57.762 daders van seksuele geweldsdelinquentie. Het merendeel van de slachtoffers (bijna twee derde) was jonger dan 16 jaar. Ongeveer de helft van deze groep jeugdige slachtoffers was jonger dan 12 jaar. Meer dan 80% van de jeugdige slachtoffers bestond uit meisjes. Vooral in de jongste leeftijdsgroepen (rond de 5 jaar) kwamen relatief veel jongens als slachtoffer voor. Met betrekking tot *pedoseksuele* delinquentie volgens de gebruikelijke definitie van een minimaal leeftijdsverschil tussen dader en slachtoffer van vijf jaar, worden de resultaten enigszins vertekend door een betrekkelijk grote proportie (ruim 23%) daders onder de 17 jaar.

In het onderzoek worden drie categorieën van bekendheid en drie leeftijds-categorieën gehanteerd. De resultaten zijn in tabel 14 samengevat.

Tabel 14: Slachtoffer-daderrelatie bij pedoseksuele delicten (Snyder, 2000)

Leeftijd slachtoffer	Gezins/familieid	Andere bekende	Vreemde
0-5 jaar	49%	48%	3%
6-11 jaar	42%	53%	5%
12-17 jaar	24%	66%	10%

Een belangrijke conclusie bij deze gegevens is dat er een duidelijke samenhang bestaat tussen de leeftijd van het slachtoffer en de mate van voorafgaande bekendheid van de dader. Hoe jonger het slachtoffer, hoe eerder de dader afkomstig is uit de onmiddellijke omgeving van het slachtoffer.

Het begrip relatie vergt nog enige nadere uitwerking. Allereerst kan worden onderscheiden tussen het al dan niet bestaan van enige bekendheid tussen dader en slachtoffer. Volledige onbekendheid bestaat bij de spreekwoordelijke gevallen van de 'kinderlokker' of de 'uit de bosjes' opduikende geweldpleger. Bij voorafgaande bekendheid van dader en slachtoffer is het zinvol om te onderscheiden tussen verschillende interactieniveaus in de omgang tussen kinderen en volwassenen. Voor een belangrijk deel zijn deze verbonden met een onderscheid tussen leefsfere ('milieus') die variëren naar de mate van frequentie en intensiviteit (intimiteit) van de betrekkingen tussen de personen, i.c. tussen de kinderen en de volwassenen, die er deel van uitmaken.

In de sociologie en de sociale psychologie worden vaak de begrippen primaire, secundaire en tertiaire milieus gehanteerd. Het prototype van het primaire milieu is dat van het gezin (en soms de wijdere familiekring). Binnen dit milieu bestaan intensieve emotioneel betekenisvolle (affectiviteits)relaties. Relaties binnen het primaire milieu kunnen worden beschreven als frequent, intensief en langdurig. Kinderen binnen dit milieu zijn op velerlei wijzen afhankelijk van ouderen. Emotionele en materiële verzorging speelt hierbij een centrale rol. Kenmerkend voor relaties binnen het primaire milieu is dat er een ruime marge van vrijheid bestaat voor wat betreft 'toegestane' lichamelijke contacten. Binnen deze leef sfeer is het (uiteraard afhankelijk van de bestaande gezinscultuur) normaal om elkaar naakt te zien, samen onder de douche te gaan, te stoeien en te knuffelen. Tot het primaire milieu van het kind behoren in elk geval alle gezinsleden in de rollen van vader, moeder of broer/zuster. Soms kunnen ook volwassenen in de rol van 'oom'¹⁸ tot dit primaire milieu worden gerekend. Binnen het secundaire milieu zijn relaties functioneler van aard.

18 Dit kan ook een kostganger of een vaak aanwezige huisvriend zijn. Daarnaast vervullen ook verschillende medewerkers van bijvoorbeeld gezinsvervangende tehuizen vaak rollen die het midden houden tussen de ouderrol en de mentorrol.

Lichamelijke intimiteit behoort niet tot het normaal geaccepteerde patroon. Wel is meestal sprake van frequente en langdurige contacten en bestaat er doorgaans een persoonlijke vertrouwensrelatie en een zekere afhankelijkheidsrelatie tussen de volwassenen en kinderen binnen dit milieu. Kenmerkend voor deze relaties is dat de volwassene voor het kind de rol van 'mentor' heeft: onderwijzer, muziekleraar, sportinstructeur, jeugdleider, pastor etc. Ook 'huisvrienden' kunnen zich in hun betrekking tot het kind vooral in deze rol van mentor profileren. Binnen het derde niveau van bekendheid ten slotte gaat het om oppervlakkige en weinig persoonlijke contacten tussen volwassenen en kinderen. Het gaat dan bijvoorbeeld om buurtgenoten, buurtwinkeliers etc. Dergelijke contacten zijn doorgaans niet intensief, maar kunnen wel betrekkelijk frequent en langdurig zijn. Voor het begrip van de toedracht van pedoseksuele delinquentie is van belang dat dit type bekendheid vaak zal leiden tot een zeker vertrouwen dat het kind in de volwassene stelt.

7.1 Kenmerken van daders, het onderzoeksmateriaal

De in dit hoofdstuk gepresenteerde beschrijving van de kenmerken van daders en slachtoffers van pedoseksuele delinquentie is voornamelijk gebaseerd op kwalitatieve dossierinformatie. Er zijn twee bronnen van kwalitatieve informatie beschikbaar, die zoals gezegd elk hun eigen karakter hebben. Het SRM-bestand is een representatieve steekproef uit alle bij Justitie bekende zaken met pedoseksuele delicten. Deze steekproef bevat ook de lichtere vormen van dit type delinquentie. Het dossierbestand daarentegen is zodanig opgebouwd dat het uitsluitend gevallen bevat van pedoseksuele delinquentie waarbij een relatief langdurige gevangenisstraf is opgelegd van minimaal één jaar bij algemene ontuchtzaken (slachtoffer jonger dan 16 jaar) (art. 247 Sr) en minimaal anderhalf jaar bij de overige (juridisch zwaardere) pedoseksuele delicten. Het dossierbestand kan daarom worden beschouwd als een steekproef van relatief 'zware' zaken van pedoseksuele delinquentie. In nog sterkere mate geldt dit voor een beperkt aantal dossiers van de meest ernstige pedoseksuele delicten. Het betreft zaken waarbij aan de dader tbs is opgelegd, en waarbij in de meeste gevallen het slachtoffer om het leven is gebracht.

De leeftijdsverdeling in SRM en in het dossierbestand van zware zaken van pedoseksuele delicten wordt vergeleken in tabel 15.

Tabel 15: Leeftijdsverdeling van plegers in SRM en het dossierbestand van zware zaken van pedoseksuele delinquentie

Leeftijd	Dossierbestand zware zaken (n = 67)	SRM (n = 101)
<21	3%	11%
21-30	10%	20%
31-40	24%	29%
41-50	37%	20%
51-60	19%	14%
>60	6%	7%

Bronnen: strafdossiers en SRM

Bij de categorie van zwaar bestrafte plegers van pedoseksuele delicten is de meerderheid ouder dan 40 jaar, terwijl slechts 3% van deze groep jonger dan 21 jaar is. De gemiddelde leeftijd in deze steekproef bedraagt ruim 47 jaar. In de SRM-steekproef behoort 11% tot de jongste categorie. Hier ligt de gemiddelde leeftijd op 39 jaar. Gemiddeld zijn de plegers van ernstige pedoseksuele delinquentie dus aanmerkelijk ouder dan plegers van alle typen pedoseksuele delinquentie. Mogelijk is dit te verklaren op grond van een carrière-effect waarbij in de loop van de criminele carrière de ernst van de gepleegde delicten toeneemt.

Overigens vinden we ook in de SRM-steekproef van pedoseksuele delicten een relatief hoog percentage oudere daders. Meer dan 40% is ouder dan 40 jaar.

Uit de SRM blijkt dat de verdachten van pedoseksuele delicten bijna allemaal mannen zijn (98%) en overwegend de Nederlandse nationaliteit hebben (75%) en een Nederlandse etnische achtergrond (69%). In vergelijking met de verdachten van andere zedendelicten is er geen verschil in het percentage mannen. Bij nationaliteit en etniciteit is er echter wel een verschil: van de verdachten die niet-pedoseksuele zedendelicten hebben gepleegd, heeft 64% de Nederlandse nationaliteit en heeft 59% een Nederlandse etnische achtergrond.

7.1.1 *Persoons- en sociale kenmerken van daders van zwaar bestrafte pedoseksuele delicten*

Pedoseksuele delinquentie is ongetwijfeld nog sterker dan andere vormen van (gewelds)criminaliteit een contextgebonden verschijnsel. Tal van fundamentele gegevens die in samenhang het sociale en seksuele gedrag van individuen bepalen, spelen hierbij een rol. Enkele belangrijke aspecten hiervan, met name de seksuele motivatie en de criminele habitus, zijn al eerder besproken. Ook deze bepalende elementen kunnen we echter niet los zien van de reële levensomstandigheden van daders en slachtoffers van pedoseksuele delinquentie. Met andere woorden, het verschijnsel dient te

worden geanalyseerd in de context van belangrijke gedragsbepalende elementen, zoals samenlevingsvorm, sociale positie, mate van maatschappelijke integratie, dagelijkse bezigheden, mate van psychische en relationele problematiek etc. Bepaalde patronen van pedoseksuele delinquentie zijn gekenmerkt door een bepaalde configuratie van gedragsbepalende elementen. Zo heeft seksueel misbruik van meerdere kinderen binnen een marginaal en 'asociaal' familiaal netwerk doorgaans een volstrekt ander karakter met een geheel eigen dynamiek in vergelijking tot bijvoorbeeld incest als goed bewaard 'geheim' in een gesloten middle-classgezin. Ook is de context van 'vrijwillige' seks met een zorgvuldig gecultiveerde kring van 'vriendjes' van de goedgesitueerde knapenminnaar een geheel andere dan die van de solitaire opportunist die het niet veel uitmaakt hoe of met wie hij zijn seksuele behoeften bevredigt.

In deze paragraaf zullen we aan de hand van enkele (in de zaakdossiers beschikbare) indicaties trachten een beeld te schetsen van de persoonlijke context van daders en slachtoffers van pedoseksuele delinquentie.

Oververtegenwoordiging van pedoseksuele delinquentie in sociaal en economisch zwakkere segmenten van de maatschappij?

Een intrigerende vraag bij de verklaring van en de maatschappelijke reacties op pedoseksuele delinquentie heeft betrekking op de sociaal-economische en subculturele achtergronden van het verschijnsel. Globaal staan twee visies tegenover elkaar. Volgens de vooral in de jaren zeventig en tachtig dominante feministische en 'maatschappijkritische' visie¹⁹ komt het seksuele misbruik van kinderen 'overal voor', dat wil zeggen binnen alle rangen, standen en geledingen van de samenleving. De meestal impliciete veronderstelling hierbij is dat het ook overal even frequent voorkomt. Een mogelijke oververtegenwoordiging van het verschijnsel in een maatschappelijke 'onderklasse', zoals bijvoorbeeld zichtbaar wordt in justitiële gegevens, is binnen deze visie vooral een met dit uitgangspunt *schijnbare* tegenstrijdigheid, die wordt veroorzaakt door justitiële selectieprocessen. In grote lijnen geldt daarmee de veronderstelling dat seksueel misbruik van kinderen weliswaar 'overal' even vaak voorkomt, maar dat de lagere klassen minder goed in staat zijn het privé-domein af te schermen tegen bemoeienis van openbare instanties als justitie of kinderbescherming.

Tegenover deze vaak 'linkse' en feministische zienswijze staat de meer sceptische visie dat pedoseksuele delinquentie voor een belangrijk deel mede wordt verklaard uit een met maatschappelijke integratie samenhangende waarden-en-normen-context. Volgens deze visie moet pedoseksuele

19 In de in die periode toonaangevende 'kritische' criminologie gold het fundamentele uitgangspunt dat selectie- en criminaliseringsprocessen de schijnbaar hogere criminaliteit in de lagere klasse bepalen. In de feministische visie gold (daarnaast) het uitgangspunt van patriarchale verhoudingen en de daardoor getekende mannelijke seksuele habitus als de klasseoverschrijdende verklarende factor van seksueel geweld.

delinquentie deels worden begrepen als een symptoom van maatschappelijke en gezinspathologie die wel 'overall' voorkomt, maar niet overall even frequent. In de maatschappelijke marge zou zich een concentratie van het verschijnsel voordoen. In concreto wordt op basis van deze visie verondersteld dat seksueel misbruik van kinderen meer zal voorkomen in (gemeenschappelijke) dader- en slachtoffermilieus waar ook meer overige vormen van (sociale) pathologie voorkomen, zoals slechte gezondheid, criminaliteit, psychische stoornissen, verslaving, gezinspathologie en werkloosheid. Met andere woorden, pedoseksuele delinquentie is in deze visie (deels) een problematisch verschijnsel binnen een context van meervoudige maatschappelijke en persoonlijke problematiek. We presenteren eerst enkele in dit opzicht relevante gegevens en komen daarna terug op de mogelijke betekenis daarvan.

In de zaakdossiers is gezocht naar indicaties voor de maatschappelijke positie en naar evidente indicaties van 'gezinspathologie' in het ouderlijk milieu van de dader.

In (slechts) 37 van de 67 zaakdossiers werd informatie gevonden over de sociaal-economische positie van het ouderlijk milieu van de dader. In meer dan de helft van deze 37 gevallen kon dit worden getypeerd als een milieu waarbij problematische elementen als slechte opleiding en werkloosheid of afwezigheid van de vader speelden. In minder dan 10% van de gevallen kon worden gesproken van een ouderlijk milieu uit de middenklasse in termen van opleiding en beroepsstatus.

Daarnaast is gekeken naar indicaties van gezinspathologie. Het bestaan hiervan werd aangenomen indien symptomen als grote relationele problemen, alcoholisme, gewelddadigheid, criminaliteit, psychiatrische aandoeningen of sterk wisselend partnerschap als typeringen van het ouderlijk milieu in het zaakdossier voorkwamen. Dit bleek het geval te zijn bij ongeveer een derde van het totaal aantal zwaar bestrafte plegers van pedoseksuele delicten in de steekproef.

Ook het milieu van de dader zelf werd getypeerd aan de hand van de dossierinformatie ($n = 67$). Hierbij kon een iets grotere groep van rond de 20% worden gerekend tot de middenklasse en ongeveer de helft tot de problematische omstandigheden zoals hierboven gedefinieerd. In rond 40% van de gevallen bood het dossier duidelijke aanwijzingen van het bestaan van gezinspathologie in het eigen milieu van de dader.

Het is overigens de vraag hoe betrouwbaar de bovenvermelde informatie in de dossiers is. Niet uit te sluiten is dat slechts in uitzonderlijke gevallen er een aantekening in het dossier is gemaakt, en de daarbij gehanteerde criteria zijn ook nog eens onbekend. Zo is het mogelijk dat de dertig dossiers waarin geen informatie is gevonden over de sociaal-economische status van het ouderlijk milieu van de dader, betrekking hebben op 'doorsnee'-milieus waar niets bijzonders over op te merken was. Sterke vertekening is dan ook niet uit te sluiten.

Probleemindicatoren

Een aantal probleemindicatoren met betrekking tot de persoon van de dader is samengevat in tabel 16. Ook hier geldt dat interpretatie niet eenvoudig is vanwege de gebrekkige kwaliteit van de dossierinformatie.

Tabel 16: Indicaties van persoonlijke problemen in het dossierbestand van zwaar bestrafte daders, n = 67

Aard van het probleem	%
Overmatig alcoholgebruik	31
Sterke psychische labiliteit	38
Deviantie seksuele ontwikkeling	19
Verstandelijke handicap	19
Herhaaldelijke werkloosheid	46
Sterk antisociaal gedrag	15
Evidente pedoseksuele voorkeur	25

Bijna de helft van deze plegers van zwaar bestrafte pedoseksuele delicten staat buiten het arbeidsproces, en bij bijna een derde van hen werd in het dossier overmatig alcoholgebruik als problematische factor genoemd. Dit alles bevestigt het beeld dat althans de 'ernstiger' vormen van pedoseksuele delinquentie niet een geïsoleerde gedragswijze in het leven van overigens 'normaal' functionerende personen zijn. Het verschijnsel is eerder te begrijpen als een element binnen een context van problematische omstandigheden.

Echter, uit sociaal-epidemiologisch bevolkingsonderzoek is bekend dat bovenvermelde problemen als alcoholproblematiek en psychische problematiek weliswaar relatief vaker voorkomen bij mensen met een sociaal-economisch zwakkere positie, maar beslist ook bij sociaal-economisch sterkere groepen (Bijl e.a., 1998). Bovendien geldt dat veruit de meeste mensen met een zwakke sociaal-economische positie niet kampen met dergelijke problemen. Antisociaal gedrag is evenmin één op één gebonden aan sociaal-economische status.

Op basis van de beschikbare (beperkte) dossiergegevens is daarom geen eenduidige uitspraak te doen over de vraag of seksueel misbruik van kinderen meer voorkomt bij mensen met een sociaal-economisch zwakkere positie. Er is immers ook onderzoek dat tot een meer genuanceerde conclusie zou kunnen leiden. Bijvoorbeeld onderzoeksbevindingen over slachtofferschap van huiselijk (ook seksueel) geweld dat zich in alle lagen van de bevolking voordoet. De hypothese dat sociaal-economische status relevant is ter verklaring van pedoseksuele delinquentie, verdient beslist nader onderzoek. De vraag welke factoren samenhangen met pedoseksueel gedrag, of welke causale mechanismen pedoseksueel gedrag kunnen verklaren, en daarbinnen de vraag in hoeverre iemands sociaal-economische positie daarbij relevant is, vereist echter andersoortig en uitgebreider onderzoek dan in het kader van dit rapport mogelijk was.

7.2 Enkele milieu- en persoonskenmerken van het slachtoffer

De zaakdossiers van zwaar bestrafte plegers van pedoseksuele delicten geven doorgaans ook enkele kenmerken van de persoon van het slachtoffer. Allereerst stellen we vast dat ook bij pedoseksueel geweld slachtoffers in meerderheid van het vrouwelijk geslacht zijn. Rond 80% van de in de dossiers en 74% van de in de SRM genoemde slachtoffers waren meisjes. Dit is overigens een opvallend verschil met de slachtoffers van andere (niet-pedoseksuele) zedendelicten. Van hen is slechts 3% van het mannelijk geslacht.

Juridisch zeer relevant is het punt van de leeftijd van het slachtoffer. Zoals eerder besproken zijn zowel de strafbedreiging als de voorwaarden voor strafbaarheid direct verbonden aan leeftijdsgrenzen. Beneden de 12 jaar is zonder meer elke vorm van seksueel contact tussen een volwassene en het kind strafbaar. Tussen de 12 en 16 jaar gelden hiervoor bepaalde voorwaarden (zie hoofdstuk 2). Stelregel kan zijn dat, andere kenmerken daargelaten, seksueel misbruik ernstiger is naarmate de leeftijd van het slachtoffer lager is.

Tabel 17: Leeftijdverdeling van slachtoffers van pedoseksuele delinquentie

Leeftijd	SRM (n = 171)	Zaakdossiers (n = 67)
<7 jaar	28%	11%
7-11 jaar	42%	58%
12-16 jaar	30%	32%

Minder dan een derde van de slachtoffers behoort tot de categorie van jeugdigen in de vroege puberteitsjaren (12-16 jaar). Opmerkelijk genoeg vinden we in de categorie van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie minder heel jonge slachtoffers (11%) dan in de SRM-steekproef. Een verklaring hiervoor is op grond van de beschikbare gegevens niet goed mogelijk.

Gezien de veelvoorkomende incestueuze aard van pedoseksuele delinquentie in het dossierbestand van zware zaken is de sociaal-economische achtergrond van het slachtoffer deels identiek aan die van de dader. Bij ongeveer een derde van het aantal slachtoffers was sprake van aanwijzingen van gezinspathologie zoals eerder gedefinieerd. Uiteraard geldt ook hiervoor weer het gegeven van het identieke milieu van dader en slachtoffer bij incestueuze pedoseksuele delinquentie.

Er is al eerder op gewezen dat de aard en toedracht van pedoseksuele delinquentie in sterke mate wordt bepaald door de reeds bestaande betrekkingen tussen dader en slachtoffer. De voor dit type delinquentie cruciale machts- en afhankelijkheidsverhoudingen tussen kind en volwassene maken deel uit

van deze relationele context. We zullen hier nader op ingaan bij de beschrijving van de toedracht van de zwaar bestrafte pedoseksuele delicten. Op dit moment wordt volstaan met een typering van de aard van de bekendheid van daders en slachtoffers in de SRM-steekproef.

Tabel 18: Aard van de relatie tussen dader en slachtoffer

Aard relatie	SRM-steekproef (n = 642 delicten)
Ouder	26,0%
Pleeg/stiefouder	9,5%
Andere familie	24,0%
Vrienden/kennissen	12,0%
Medebewoner AZC	9,3%
Buren	4,8%
Oppas	4,1%
Hulpverlener	1,0%
Overig	9,3%

Veel verdachten worden verdacht van meerdere feiten. Van de verdachten van pedoseksuele delicten zijn in de SRM in totaal 642 zedendelicten genoteerd. In een grote meerderheid van de gevallen is de dader een bekende uit de eigen omgeving van het kind. In rond drie kwart van alle gevallen is de dader afkomstig uit de primaire (dagelijkse) gezins- en familieomgeving van het slachtoffer. Vaders en vaderfiguren vormen hierbij met rond 35% de grootste categorie.

In niet meer dan circa 10% van de gevallen is de dader een volstrekte vreemde voor het slachtoffer. We concluderen dat pedoseksuele delinquentie zich in overgrote meerderheid afspeelt binnen het (strikte) privé-domein van daders en slachtoffers. Het gaat dan per definitie om gevallen waarbij het seksuele misbruik wordt gepleegd binnen de context van bestaande (emotionele) machts- en afhankelijkheidsrelaties tussen de volwassen daders en de jeugdige slachtoffers.

7.3 Samenvatting van de onderzoeksresultaten

Nog sterker dan bij andersoortige delicten zijn plegers van pedoseksuele delicten vrijwel uitsluitend mannen. Gemiddeld zijn plegers van pedoseksuele delinquentie ouder dan plegers van andersoortige delinquentie. Dit is waarschijnlijk vooral het gevolg van het relatief grote aantal 'incestachtige' gevallen bij eerstgenoemde type delinquentie. Het dossieronderzoek van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie bevestigt het beeld dat althans de 'ernstiger' vormen van pedoseksuele delinquentie niet een geïsoleerde gedragswijze in het leven van overigens 'normaal' functionerende personen zijn. Het verschijnsel is eerder te begrijpen als een

element binnen een context van problematische omstandigheden.

Op basis van de beschikbare (beperkte) dossiergegevens is geen eenduidige uitspraak te doen over de vraag of seksueel misbruik van kinderen meer voorkomt bij mensen met een sociaal-economisch zwakkere positie. Er is immers ook informatie uit ander onderzoek naar bijvoorbeeld huiselijk geweld, die tot een meer genuanceerde conclusie zou kunnen leiden.

De hypothese dat sociaal-economische status relevant is ter verklaring van pedoseksuele delinquentie, verdient beslist nader onderzoek. De vraag welke factoren samenhangen met pedoseksueel gedrag, of welke causale mechanismen pedoseksueel gedrag kunnen verklaren, en daarbinnen de vraag in hoeverre iemands sociaal-economische positie daarbij relevant is, vereist echter andersoortig en uitgebreider onderzoek dan in het kader van dit rapport mogelijk was.

Slachtoffers van pedoseksuele delicten zijn in meerderheid van zeer jeugdige leeftijd (jonger dan 12 jaar). Van betekenis is de bevinding dat bijna 80% van de daders afkomstig is uit de dagelijkse omgeving van het slachtoffer. Slechts in 10% van de gevallen zijn dader en slachtoffer onbekenden van elkaar. In ruim een derde van de gevallen is een ouder (veelal de vader of de vaderfiguur) de dader.

8 De toedracht van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie

8.1 Enkele theoretische noties

Zoals eerder besproken wordt de aard van de seksuele contacten en de strategie van de dader bij het arrangeren van seksuele contacten met het kind in belangrijke mate bepaald door het type voorafgaande relatie. Met name gebruikt de dader de situationele en de interpersoonlijke mogelijkheden (de privileges) die horen bij zijn bestaande relatie met het kind. De toedracht van 'het delict' in relatie tot het niveau van bekendheid kan worden beschreven aan de hand van enkele regelmatigheden (Leberg, 1997). Bij elke pedoseksuele interactie moet de dader een 'oplossingsstrategie' ontwikkelen voor de volgende typen 'problemen':

- realisering van de fysieke beschikbaarheid van het kind;
- realisering van de 'bereidheid' van het kind om bepaalde seksuele handelingen te verrichten;
- bescherming tegen openbaring door het kind van het pedoseksuele gedrag;
- bescherming tegen morele afkeuring en bestraffing door naaste omgeving en samenleving.

Kernthema's bij de toedracht van pedoseksuele delicten zijn dus de toegankelijkheid van het slachtoffer en de kwetsbaarheid van de dader. Bij dit laatste element behoort ook dat de dader vaak de behoefte heeft om zich te beschermen tegen de eigen morele censuur. Hij hanteert psychologische verdedigingsmechanismen waarbij bijvoorbeeld het slachtoffer een belangrijk deel van de verantwoordelijkheid voor de seksuele interactie krijgt toegeschreven (Sholevar en Schwoeri 1998; Pitters, 1990; Van Beek, 1999).

We zullen aan de hand van bovenstaande elementen kort de contouren van de toedracht van pedoseksuele delinquentie schetsen. In paragraaf 8.2 wordt aan de hand van het empirisch materiaal de toedracht van pedoseksuele delinquentie meer in concreto beschreven.

Bij volledige onbekendheid van dader en slachtoffer gaat het meestal om eenmalige ontmoetingen. De dader realiseert beschikbaarheid van het slachtoffer ofwel door fysieke dwang of door misleiding. Hij kan niet gebruikmaken van een reeds bestaande vertrouwensband met het slachtoffer. Fysieke dwang ligt meer voor de hand bij de klassieke overval 'uit de bosjes', waarbij het kind ter plaatse wordt misbruikt. Misleiding ligt meer voor de hand wanneer de seksuele handelingen in de onmiddellijke nabijheid van de ontmoetingsplaats onmogelijk zijn en het slachtoffer 'vrijwillig' moet worden meegevoerd naar een meer geschikte plaats.

Wanneer de voor het slachtoffer onbekende dader streeft naar herhaalde ontmoetingen met het slachtoffer, zijn dwang en geweld in principe minder

geschikte opties. Dit betekent ook dat de klassieke pedoseksuele overval in veel opzichten lijkt op de aanranding/verkrachting van het onbekende *volwassen* slachtoffer. Dwang en geweld zijn functioneel om medewerking van het slachtoffer te realiseren. De kwetsbaarheid van de dader blijft echter beperkt doordat zijn identiteit (voor het slachtoffer) onbekend is. Tegenover het voordeel voor de dader van zijn beperkte kwetsbaarheid bij pedoseksuele delicten ten opzichte van onbekende slachtoffers staat het nadeel dat de seksuele beschikbaarheid van het slachtoffer veelal beperkt en kortstondig zal zijn, en dat de dader het moet doen zonder de illusie van wederkerigheid in het seksuele contact.

Het is waarschijnlijk dat er een samenhang zal bestaan tussen deze toedracht van de pedoseksuele overval en de persoonskenmerken van de dader. Personen met een geringe sociale competentie zullen vooral zijn aangewezen op een overvalstrategie en bovendien is het waarschijnlijk dat vooral het type van de persoonlijkheidsgestoorde antisociale geweldpleger de minste hinder zal ondervinden van de negatieve reacties van het slachtoffer. Ten slotte mag worden aangenomen dat bij dit type pedoseksuele delinquentie een bepaald patroon van risico's voor het slachtoffer zal behoren. Ernstig fysiek gevaar voor het slachtoffer is met name waarschijnlijk wanneer, zoals bij de 'wraakzuchtige' of 'sadistische' dader, de dader sterke agressieve motieven heeft (Leberg, 1997). In de overige gevallen zal ernstig fysiek gevaar waarschijnlijk vooral ontstaan bij hevige paniekreacties van het slachtoffer. Zoals gezegd is geweld geen 'noodzakelijk' beschermingsmiddel voor de onbekende dader, omdat zijn onbekendheid op zichzelf al een geringe kwetsbaarheid met zich brengt.

Bij de veel vaker voorkomende pedoseksuele delinquentie waarbij slachtoffer en dader elkaar wel kennen, zullen andere toedrachtspatronen optreden. De dader is hier kwetsbaarder omdat het slachtoffer het delinquentie gedrag van de dader aan de omgeving kan openbaren. Dit betekent dat de dader het slachtoffer moet overtuigen om niets te vertellen over de voorgevallen seksuele handelingen. In theorie zijn hiervoor verschillende strategieën beschikbaar, waarbij altijd elementen van verleiding, beloning (omkoping), manipulatie (chantage) en bedreiging een rol zullen spelen. De inleidende fase waarbij de dader probeert het vertrouwen en de bereidheid tot het onderhouden van (intiem) contact van het slachtoffer te winnen, wordt aangeduid met het begrip *grooming*. Met name de dader die een 'vanzelfsprekende' nabijheid tot het kind heeft, zoals bijvoorbeeld de vader(figuur), zal eerst met behulp van een dergelijke misleidende belonende strategie dit vertrouwen en de bereidheid van het potentiële slachtoffer dienen te winnen.

Bij al deze belonende, misleidende, manipulerende of dwingende elementen speelt de dominante machtspositie in de relatie tussen dader en slachtoffer een cruciale rol. Van beloning is sprake wanneer het slachtoffer cadeautjes, speciale aandacht of privileges van de dader krijgt. Van manipulatie is sprake wanneer de dader het slachtoffer het gevoel geeft (mede)

'schuldig' te zijn aan de seksuele handelingen, of wanneer de dader het slachtoffer voorhoudt dat het allemaal 'heel gewoon' is wat er gebeurt en dat het 'ons geheim' is. Bedreigingen kunnen bestaan uit dreigementen met geweld, meer manipulatief zijn bedreigingen waarbij bijvoorbeeld het slachtoffer wordt voorgehouden dat 'papa naar de gevangenis moet' als het uitkomt, of dat het kind bij uitkomen van wat er is gebeurd, naar een kindertehuis zal worden gestuurd.

De concrete inhoud van deze elementen zal voor een belangrijk deel samenhangen met het type bovengenoemde relatiecontext en met enkele kenmerken (bijvoorbeeld leeftijd) van het slachtoffer. Beloningen, manipulaties en bedreigingen zullen er naar aard en dosering anders uitzien wanneer het slachtoffer het 7-jarige dochtertje van de dader is, of de 14-jarige pupil van een kindertehuis.

In een aantal gevallen zullen met name manipulatieve en belonende acties niet alleen of soms zelfs niet primair op het kind zelf zijn gericht, maar op de verzorgende ouderfigu(u)r(en). In het onderzoeksmateriaal bleek dit met name het geval te zijn wanneer de dader zich toegang tot slachtoffers verwerft door diensten en steun te verlenen aan bijvoorbeeld alleenstaande moeders.

Ten slotte moet nog één belangrijk element van de toedracht van pedoseksuele delinquentie binnen een voorafgaande relatiecontext worden genoemd. Anders dan bij delicten met voor het slachtoffer onbekende daders gaat het in veel gevallen om een soms zeer langdurige periode waarin meer of minder frequent episodes van seksueel misbruik voorkomen. Het langdurige karakter van dergelijke pedoseksuele relaties brengt veelal een langdurige, al dan niet bewust gehanteerde, escalatiestrategie met betrekking tot de seksuele gedragingen met zich. De dader voert een strategie om de beschikbaarheid van het slachtoffer te bestendigen en om steeds verdergaande seksuele handelingen mogelijk te maken.

8.2 De belangrijkste toedachtskenmerken van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie

In deze paragraaf wordt een beeld geschetst van belangrijke toedachtskenmerken van pedoseksuele delinquentie, zoals die uit het onderzoeksmateriaal naar voren zijn gekomen. We bespreken achtereenvolgens de duur van de delictperiode, de aard van het seksuele misbruik, de wijzen van machtsuitoefening zoals gehanteerd door de dader, en ten slotte de rol van de moeder van het slachtoffer in het proces van seksueel misbruik.

Gezien de aard van de beschikbare gegevens moeten we, naast enkele gegevens uit de SRM, deze analyse beperken tot het dossierbestand van plegers van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie. Alleen deze dossiers

boden voor dit onderzoek voldoende kwalitatieve informatie met betrekking tot de toedracht van het pedoseksuele delict.²⁰

Zoals al eerder opgemerkt dekt de vlag 'pedoseksuele delinquentie' een zeer gevarieerde lading. Onder dit juridische *label* vallen relatief triviale incidentele gebeurtenissen, zoals onverhoedse en vluchtige seksuele betastingen van kinderen, maar ook langdurige episoden van vergaande seksuele handelingen waarbij de dader het kind gedurende een langere periode in zijn macht houdt. Naast de duur en de intensiteit van het seksuele misbruik zijn ook de aangewende middelen van machtsuitoefening sterk bepalend voor de toedracht van pedoseksuele delinquentie. Zoals gezegd kan het kind tot (al dan niet langdurige) medewerking aan seksuele interactie worden gebracht door intimidatie en (fysieke) bedreiging, maar ook door misleiding, emotionele manipulatie, verleiding of beloning.

Al eerder is naar voren gekomen dat (de configuratie van) al dergelijke toedrachtkenmerken sterk contextgebonden zijn: de toedracht van pedoseksuele delinquentie is tot op grote hoogte typerend voor specifieke verschijningsvormen, zoals bijvoorbeeld bij incestueuze pedoseksuele delicten binnen een sociaal marginaal gezinsmilieu, of homoseksuele pedoseksuele delinquentie met een kring van 'vriendjes' als slachtoffers. Voorts zal bij voorbaat duidelijk zijn dat het concrete verloop van de relationele/seksuele interactie tussen daders en slachtoffers sterk bepalend zal zijn voor de aard en de intensiteit van de schade die aan het slachtoffer wordt aangericht.

De toedrachtkenmerken worden vooralsnog op zichzelf, los van de specifieke context van het delict, gepresenteerd. In hoofdstuk 9 zullen we vervolgens in grote lijnen aangeven in hoeverre de genoemde toedrachtkenmerken onderdeel vormen van patronen van pedoseksuele delinquentie die in dit onderzoeksmateriaal kunnen worden onderscheiden.

8.2.1 Duur van de delictperiode en aard van de pedoseksuele delinquentie

Een zeer belangrijk gegeven is de duur van de delictperiode. Het spreekt vanzelf dat, nog afgezien van andere (relationele) kenmerken van het delict, een delictperiode die een groot deel van het psychosociale ontwikkelingstraject van het kind beslaat, veel ernstiger gevolgen zal kunnen hebben dan wanneer sprake is van een kortdurende delictperiode.

20 Voor de interpretatie van de gegevens in dit hoofdstuk dient dus uitdrukkelijk rekening te worden gehouden met het feit dat het hier gaat om een, gezien de opgelegde strafmaat, selectie van 'ernstige' pedoseksuele delinquentie.

Tabel 19: Duur van de delictperiode bij zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie (n = 67)

Duur delictperiode	%
Incidenteel	9
<1 maand	5
Tot 6 maanden	8
Tot 1 jaar	27
Tot 2 jaar	15
Tot 3 jaar	21
Langer dan 3 jaar	16
Totaal	100

Bron: dossierbestand van zware zaken

Over het algemeen kunnen we spreken van een langdurige delictperiode. Bij slechts 22% van deze gevallen van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie is de delictperiode beperkt tot minder dan een half jaar. In 37% van de gevallen duurt de delictperiode twee jaar of langer.

Uit de SRM-gegevens blijkt dat pedoseksuele delicten voor het overgrote deel gepleegd worden door individuele daders. Slechts in 3,2% van de gevallen was sprake van meer dan één dader.

De schadelijkheid van het delict voor het slachtoffer zal niet alleen door de duur van de delictperiode worden bepaald, maar ook door de aard van de seksuele handelingen en de mate van (psychische) dwang die door de dader op het slachtoffer wordt uitgeoefend. Enkele indicaties van deze kenmerken werden in de dossiers gevonden.

Allereerst de aard van de seksuele handelingen. Logischerwijze zijn de meest vergaande handelingen als typering van een zaak aangewend. Minder vergaande seksuele handelingen zijn meestal geïmpliceerd in de meer vergaande seksuele handelingen.

Tabel 20: Aard seksueel misbruik bij zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie

Meest vergaande seksuele handeling	Dossierbestand zware zaken (n = 67)
Betasting	8%
Masturbatie (actief)	15%
Oraal-genitaal (actief of passief)	8%
Seksuele penetratie	67%
Onbekend/anders	3%
Totaal	100%

Bron: dossieranalyse

In twee derde van de gevallen van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie (met overwegend aan het slachtoffer bekende daders) is sprake van

vergaande seksuele handelingen, meestal bestaande uit volledige heteroseksuele geslachtsgemeenschap. Gezien de eerdere bevinding dat twee derde van de in deze delicten betrokken slachtoffers jonger is dan 12 jaar is dit een zeer ernstig gegeven. Het komt erop neer dat in veel gevallen volledige geslachtsgemeenschap plaatsvindt met seksueel onvolgroeide kinderen.

8.2.2 Gehanteerde machtsmiddelen

Zoals gezegd is het middel van machtsuitoefening in de relatie tussen de dader en het seksueel misbruikte kind van veel belang. De toepassing van (dreiging met) geweld kan uiteraard zeer traumatisch en beschadigend zijn. Langs andere wegen geldt hetzelfde voor de emotionele manipulatie van het kind, waarbij het vertrouwen en de afhankelijkheidspositie van het kind worden misbruikt. Maar ook 'zachtere' methoden, zoals het verwerven van medewerking van het kind door verleiding en beloning, zullen ernstige gevolgen kunnen hebben voor de psychosociale ontwikkeling van slachtoffers van seksueel kindermisbruik. We bezien welke middelen van machtsuitoefening door plegers van pedoseksuele delicten werden gehanteerd.

Informatie over al dan niet geweldstoepassing bij pedoseksuele delicten is te halen uit de SRM.

Bij 80,4% van de delicten is geen geweld gebruikt (en is er ook niet mee gedreigd). In 5% van de gevallen is gedreigd met geweld, in 14,5% is er geweld gebruikt.

In 1,8% van alle gevallen is excessief geweld gebruikt. In 2,0% van alle delicten is er een wapen aan te pas gekomen, en in 1,3% van alle gevallen is dat daadwerkelijk gebruikt. In vergelijking met andere zedendelicten is er minder vaak gebruikgemaakt van geweld. Bij andere (niet-pedoseksuele) zedendelicten is namelijk in 47,4% van de delicten geweld gebruikt en in 7,8% van de gevallen gedreigd met geweld.

Uit de strafrecht dossiers van zware zaken – met merendeels daders uit de eigen omgeving van het kind – blijkt in ongeveer een derde van de gevallen de dreiging met of toepassing van enig fysiek geweld. Het kind wordt met fysieke overmacht in bedwang gehouden, of het verzet wordt met een klap gebroken. In ongeveer de helft van de gevallen maakt het dossier melding van bedreigingen om het kind te dwingen tot geheimhouding van haar of zijn ervaringen met de dader. Een 11-jarig slachtoffer van een stiefvader geeft hiervan een voorbeeld: 'Hij stond een keer in de keuken vlees te snijden en toen zei hij: "Dat ben jij en als je het vertelt gebeurt het met jou".' Zoals gezegd hanteren plegers van pedoseksuele delicten in veel gevallen ook 'subtielere' middelen van machtsuitoefening, die niet gepaard gaan met fysieke dwang of geweld, of de dreiging daarmee. Uit de bestudeerde dossiers komen vooral twee van dergelijke typen machtsuitoefening naar voren: het belonen van het kind met cadeaus, extra aandacht of voorrechten

en het medeverantwoordelijk ('medeplichtig') maken van het kind aan de seksuele betrekkingen. Uit een derde van het aantal strafdossiers blijkt deze wijze van manipulatie van het slachtoffer. Zeker als het gaat om oudere slachtoffers wordt de beloning van het kind door de dader vaak gehanteerd als een rechtvaardiging van zijn gedrag. Zo geeft P. toe dat hij zijn 13-jarige nichtje wel eens een tongzoen heeft gegeven: 'Dat was echter nadat ze 25 gulden van me had gekregen voor de kermis.' Letterlijke vormen van omkoping van het kind zien we in het onderzoeksmateriaal vooral bij homoseksuele betrekkingen met wat oudere jongens, tussen de 11 en 16 jaar.

Ook bij incestueuze betrekkingen binnen het gezinsmilieu komt het relatief vaak voor dat het misbruikte kind op verschillende wijzen wordt beloond voor het 'toestaan' van de seksuele handelingen. Door meerdere onderzoekers is in dit verband gewezen op de pathologische en zeer gecompliceerde gezinsdynamiek die ten gevolge van het seksuele misbruik kan ontstaan. Door het seksuele belang van het kind voor de volwassene en door het altijd aanwezige gevaar van onthulling door het slachtoffer komen paradoxale machtsverschuivingen voor. Het slachtoffer wordt door het seksuele misbruik in extreme mate machteloos gemaakt, maar tegelijkertijd wordt haar machtspositie om bovengenoemde redenen sterk vergroot. Een en ander kan uiteraard leiden tot grote verwarring en ambivalentie, zowel bij het slachtoffer als bij de moeder van het slachtoffer en bij de andere gezinsleden (Tierny en Corwin, 1983; Sholevar en Schwoeri, 1998; Cameron, 2000).

8.2.3 Het toeschrijven van schuld aan het slachtoffer

Het toeschrijven van schuld en (mede)verantwoordelijkheid van het kind voor de seksuele relatie zien we vooral bij incestueuze betrekkingen binnen het gezinsmilieu. Hierbij moet een onderscheid worden gemaakt tussen het mechanisme van cognitieve vervorming waarmee de dader de eigen schuld- en schaamtegevoelens bestrijdt, en het toeschrijven van schuld aan het slachtoffer als middel van machtsuitoefening. In het eerste geval is sprake van een mentaal verdedigingsmechanisme²¹ van de dader, die zich voorziet van een excuus voor zijn moreel sterk afgekeurde handelen. Dit mechanisme komt op bijna absurde wijze naar voren in een verklaring aan de politie van een vader van een 5-jarig dochtertje: 'Wij gingen wel vaker samen onder de douche. Dat is toch heel normaal. Op een gegeven moment begon ze met mijn pik te spelen. Pas later drong het tot me door dat het niet goed was waar *zij* mee bezig was.'

In het andere geval van schuldtoeschrijving aan het slachtoffer streeft de dader expliciet naar het opwekken van schuldgevoelens bij het kind. Deze

21 In de criminologie staan dergelijke verdedigingsmechanismen bekend als 'neutraliseringstechnieken', die niet alleen bij moreel sterk beladen normoverschrijdingen als pedoseksuele delinquentie worden gehanteerd.

worden aangewend om het slachtoffer aan te zetten tot verdere medewerking aan de seksuele relatie of om het gevaar van openbaring van de seksuele relatie door het slachtoffer te voorkomen. In een proces-verbaal wordt deze methodiek van chantage door een 12-jarige stiefdochter als volgt verwoord: 'Hij zei toen dat ik fout was en als ik het niet vaker met hem zou doen zou hij alles aan mijn moeder vertellen. Dat het mijn schuld was omdat ik hem had verleid.' Bij een dergelijk proces van schuldtoeschrijving aan het slachtoffer hoeft in principe geen sprake te zijn van cognitieve vervorming; de dader kan het middel aanwenden zonder dat hij zelf gelooft in de waarheid ervan.

Het zal duidelijk zijn dat met name dit middel van machtsuitoefening grote psychische schade aan het slachtoffer kan berokkenen. In de praktijk gaat het in veel gevallen om een subtiel onderscheid tussen beide mechanismen van toeschrijven van schuld en medeverantwoordelijkheid aan het slachtoffer. Het dossiermateriaal laat vaak wel elementen van schuldtoeschrijving aan het slachtoffer zien, maar meestal is het niet mogelijk om duidelijk tussen bovengenoemde mechanismen te onderscheiden. Uit de strafdossiers blijkt dat in bijna de helft van de gevallen de dader op enigerlei wijze het slachtoffer medeverantwoordelijkheid toeschrijft voor de seksuele handelingen.

8.2.4 Rol van de moeder

Als laatste toedrachtselement bespreken we de rol van de moeder in het proces van het seksuele misbruik zoals dat uit de dossiers van 'zwaar bestrafte pedoseksuele delicten' naar voren komt. Zoals eerder vermeld vindt de overgrote meerderheid van deze delicten plaats binnen het gezinsmilieu van het slachtoffer. Wanneer ook 'ooms' en 'huisvrienden' worden meegerekend als participanten binnen het gezinsmilieu, gold dit voor 55 (82%) van de 67 plegers van pedoseksuele delicten. Het spreekt vanzelf dat de moeder van het slachtoffer in alle opzichten een zeer significante figuur is binnen de context van seksueel kindermisbruik in het gezinsmilieu. De moeder heeft, uiteraard net als de vader, een ook wettelijk vastgelegde, beschermende verantwoordelijkheid ten aanzien van het slachtoffer. Deze krijgt des te meer nadruk als de andere ouder zich (seksueel) gewelddadig tegenover het kind opstelt. Een van de zeer problematische aspecten van seksueel kindermisbruik binnen het gezinsmilieu is dat er voor de moeder vrijwel altijd een ernstig loyaliteitsconflict ontstaat waarbij zij ofwel de dader (veelal haar partner) ofwel het slachtoffer moet 'laten vallen'. In deze uiterst gecompliceerde gezinsdynamiek zal uiteraard de aard van de (seksuele) relatie van de dader en de moeder van het slachtoffer een belangrijke rol spelen.

In tabel 21 presenteren we enkele gegevens met betrekking tot de rol van de moeder van het slachtoffer in samenhang met de relatie tussen dader en slachtoffer.

Tabel 21: Rol van de moeder in samenhang met de aard van de relatie tussen dader en slachtoffer

Aard relatie/rol moeder	Moeder weet	Moeder verwijt slachtoffer	Moeder staat misbruik toe	Moeder participeert
Eigen vader (n = 14)	43%	43%	29%	7%
Vaderfiguur (n = 10)	30%	30%	20%	20%
Broer/neef (n = 5)	0%	60%	0%	0%
Oom/huisvriend (n = 26)	4%	8%	4%	0%

Bron: dossierbestand zware zaken

Het loyaliteitsdilemma van de moeder bij seksueel kindermisbruik in de gezinscontext komt vooral tot uiting in het relatief grote aantal gevallen waarbij de moeder het slachtoffer (mede) verantwoordelijk stelt voor het gebeuren, of het slachtoffer verwijten maakt over het naar buiten brengen van het seksuele misbruik. Deze neiging tot verwijt aan het slachtoffer is, zoals blijkt uit het onderzoeksmateriaal, vooral groot wanneer het seksuele misbruik wordt gepleegd door broers of neven. Wellicht speelt bij deze sterkere neiging tot gedeelde schuldtoeschrijving het geringere leeftijdsverschil tussen daders en slachtoffers een rol.

Bij een van de gevallen blijkt de moeder signalen van misbruik door de broers van het slachtoffer vergaand te negeren. Nadat de dochter aangifte heeft gedaan bij de politie krijgt zij verwijten te incasseren over het demasqué van dit voor de buitenwereld 'keurige' gezin.

Uit de casusbeschrijving:

Moeder treedt op als hoedster van de eenheid in het gezin. Ze is verontwaardigd over de aantijgingen van F. 'Zoiets zou in het gezin nooit kunnen plaats vinden. Dan zou er krachtig tegen worden opgetreden. Het kan niet waar zijn.' Bij de RC verklaart het slachtoffer (dan 16 jr.) dat ze het er erg moeilijk mee heeft dat door haar toedoen het gezin nu opgebroken is. Haar vriend en de hulpverlening steunen haar in de aangifte. Ze heeft in een aantal pleeggezinnen gezeten en verlangt terug naar huis. De ouders zouden het liefst willen dat ze haar aangifte introk. Ze denken dat de zaak dan beëindigd zal worden.

De bescherming van de integriteit en de respectabiliteit van de familie ten koste van het slachtoffer wordt ook geïllustreerd door het volgende voorbeeld:

In een hechte familiekring worden twee zusjes gedurende enkele jaren herhaaldelijk seksueel misbruikt door een zwager van de slachtoffers. De vrouw van de dader verklaart voor de politie dat het niet waar kan zijn 'omdat haar man anders door de familie zou worden verstoten'. Ook de moeder van de slachtoffers wil het niet geloven. De dader verklaart zelf dat de meisjes hem hebben aangegeven om hem er de schuld van te kunnen geven dat ze geen maagd meer waren.

In totaal 5 (8%) van de 67 gevallen heeft Justitie de moeder vervolgd, ofwel vanwege het medeplegen van het delict (drie gevallen) ofwel vanwege flagrante nalatigheid bij de bescherming van het kind tegen seksueel misbruik.²² In 22% van de gevallen blijkt expliciet uit het dossier ernstige psychische labiliteit van de moeder van het slachtoffer. In 10% wordt melding gemaakt van een verstandelijke handicap van de moeder. Het gebruikmaken van de sociale en psychische kwetsbaarheid van de moeder van het slachtoffer is vaak typerend, vooral voor daders uit de categorie 'ooms en huisvrienden'. We komen hier in paragraaf 9.3.1 op terug.

Uit tabel 21 blijkt dat bij misbruik van het kind door de vader(figuur) de moeder in ongeveer een derde van de gevallen al kortere of langere tijd voor de aangifte van het delict op de hoogte was van het delictgedrag van haar partner. In deze gevallen heeft de moeder tegenover de politie 'bekend' dat zij (bij benadering) wist wat er tussen het kind en haar partner voorviel. In een aantal gevallen wil of durft de moeder daar niets tegen te ondernemen, of ze confronteert haar partner er wel mee, zonder daar verder consequenties aan te verbinden. Van beide varianten geven we een aan de dossiers ontleend voorbeeld:

'Ik had wel eens eerder opgemerkt dat mijn man 's nachts uit bed ging en dan bij mijn dochter ging liggen. Toen ik 's morgens eens vroeg wat er aan de hand was zei hij dat hij bij Leentje was gaan liggen omdat die bang was van het onweer.' En uit een ander dossier: 'Ik had al eerder het idee dat mijn man rare dingen met Petra deed. Ik had wel eens gezien dat zij in bad tegen mijn man z'n stijve piemel aan zat. Dan zei ik wel tegen mijn man dat het niet goed was dat hij zo met onze dochter in bad zat. Dat vond hij ook, maar dan gebeurde het toch weer. Ik weet eigenlijk niet waarom ik het zo lang heb laten voortduren.'

8.3 Samenvatting van de onderzoeksresultaten

Bij de gevallen van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie blijkt ruim 50% langdurig van aard te zijn, met een delictperiode van langer dan één jaar. Met name gevallen van 'incest' hebben meestal een zeer langdurig verloop van meerdere jaren. De langdurigheid van de delictperiode blijkt ook samen te hangen met de aard van de gepleegde seksuele handelingen. Vaak is in dit opzicht sprake van een escalatieproces. In bijna twee derde van de gevallen behoorde seksuele penetratie tot de gepleegde handelingen. Fysiek geweld bij pedoseksuele delinquentie blijft meestal beperkt tot de fysieke dwang die 'noodzakelijk' is om het slachtoffer te controleren. Uit de SRM blijkt dat in 80% van de gevallen geen fysiek geweld is gebruikt. Uit de strafrechtdossiers van zware zaken – met merendeels daders uit de eigen

22 Artikel 253 Sr.

omgeving van het kind – blijkt in ongeveer een derde van de gevallen de dreiging met of toepassing van enig fysiek geweld. Het kind wordt met fysieke overmacht in bedwang gehouden, of het verzet wordt met een klap gebroken. Manipulatie en misleiding zijn de meest gangbare machtsmiddelen van daders uit de eigen omgeving van het slachtoffer, zo blijkt uit de dossieranalyse van zware zaken. In betrekkelijk veel gevallen van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie zijn er aanwijzingen dat de moeder op de hoogte was van de seksuele handelingen van de vader(figuur) met het slachtoffer. Dit gold voor meer dan een derde van deze gevallen. In ongeveer 20% van de gevallen waarin de vader(figuur) de dader was, zijn er aanwijzingen in de dossiers dat de moeder meer of minder expliciet 'toestemming' gaf tot het seksuele misbruik.

9 Patronen van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie

In de 67 bestudeerde dossiers van zaken van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie zijn enkele consistente patronen van pedoseksueel misbruik te onderscheiden. We kunnen dan spreken van veelvoorkomende configuraties van kenmerken (de aard van de relatie van dader en slachtoffer, de betrekkingen van de dader met de ouder(s) van het slachtoffer, de gehanteerde methoden van contactlegging en het verkrijgen van 'medewerking', de aard en intensiteit van het seksuele misbruik) die een min of meer logische samenhang vertonen. Dergelijke patronen zijn in het bijzonder van belang vanwege de samenhang met psychische en/of fysieke risico's voor het slachtoffer, en de mogelijkheden voor al dan niet strafrechtelijke interventie. Ten slotte schetsen we aan het eind van dit hoofdstuk een beeld van een zeer weinig voorkomende, maar meest verontrustende vorm van pedoseksuele delinquentie, pedoseksuele delicten waarbij het slachtoffer wordt gedood.

We geven eerst een overzicht van patronen van seksueel kindermisbruik zoals die in het onderzoeksmateriaal met betrekking tot zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie kunnen worden onderscheiden. Tussen haakjes is het aantal als zodanig getypeerde gevallen vermeld. Deze indeling is louter beschrijvend van aard en kan niet als een poging tot (ad-hoc)typologie worden opgevat. Zo is er geen sprake van elkaar uitsluitende categorieën. Het persoonlijkheidstype van de 'dominante "macho" dader' komt bijvoorbeeld voor als vaderfiguur, en bij daders die als 'indringers' of 'netwerkers' worden beschreven. Zoals we nog zullen zien, hanteert een extrafamiliale dader echter doorgaans een andere strategie dan de dader die deel uitmaakt van het gezin. Zo bedient hij zich eerder van slinkse manipulatie dan van intimidatie.

Patronen van ernstige pedoseksuele delinquentie

1. Patronen van pedoseksuele delinquentie binnen de context van familie en gezin
 - a de dominante (antisociale) vaderfiguur (n = 16)
 - b de psychisch labiele, zwakke en afhankelijke vaderfiguur (n = 5)
 - c de exploiterende 'indringer' (n = 8)
 - d het moreel deviante familiale en extrafamiliale netwerk (n = 3)
2. Patronen van homoseksuele pedoseksuele delinquentie buiten de context van familie en gezin
 - a vrienden en vriendjes in het jongensparadijs (n = 3)
 - b het (semi-)commerciële netwerk (n = 3)
3. Overige patronen van pedoseksuele delinquentie buiten de context van familie en gezin
 - a de manipulerende netwerker (n = 7)
 - b de (gemankeerde) meisjesversierder (n = 5)
 - c de opportunistische jager (n = 6)

In totaal konden op basis van de beschikbare dossiergegevens 56 van de 67 gevallen van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie worden getypeerd op basis van bovengenoemde delictpatronen.²³

9.1 Patronen van pedoseksuele delinquentie binnen de context van familie en gezin

In meer dan de helft van de gevallen in de steekproef van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie bevindt de dader zich in de dagelijkse, primaire omgeving van het slachtoffer. De dader behoort tot de directe gezins- of familiekring van het slachtoffer. In verreweg de meeste gevallen binnen deze categorie is hij een vaderfiguur (al dan niet de natuurlijke vader) die de rol van partner van de moeder en verzorger/opvoeder van het slachtoffer vervult. In enkele andere gevallen is hij een broer of een andere (dagelijkse) huisgenoot van het slachtoffer. Kenmerkend voor alle gevallen binnen deze categorie is dat de dader gebruik kan maken van de permanente fysieke aanwezigheid van het slachtoffer. Anders dan bijvoorbeeld de 'slimme netwerker' hoeft hij geen plannen te maken of acties te ondernemen om in de nabijheid van het slachtoffer te verblijven. Wel dient hij verschillende andere problemen op te lossen: het realiseren en onderhouden van de 'bereidheid' van het slachtoffer tot medewerking aan seksuele handelingen en het geheimhouden daarvan; het voorkómen van argwaan van de moeder van het slachtoffer, of het verwerven van haar (stilzwijgende) instemming. Binnen deze altijd aanwezige dynamiek van seksueel kindermisbruik in de primaire familiekring kunnen enkele configuraties worden onderscheiden.

9.1.1 *De dominante (antisociale) vaderfiguur*

Verreweg de meeste bij seksueel kindermisbruik betrokken vaderfiguren bleken in het gezin een duidelijk dominante rol te spelen. Deze dader werpt zich op als de centrale machtsfiguur, die met intimidatie en soms met (de dreiging van) geweld zowel het (de) slachtoffer(s) van het seksuele geweld als zijn partner (de moeder) zijn wil oplegt.

In enkele zaken zien we het type huistiran als dader, de gevoelloze, anti-sociale vaderfiguur, die naar willekeur heerst over alle gezinsleden. In meerdere of mindere mate spelen hierbij kennelijke seksuele drijfveren en de neiging tot dominantie en gewelddadigheid een rol. We geven enkele typerende voorbeelden:

De vrouw van dader K. verklaart dat hij zeer dominant was. Ze had niets in te brengen. Hij was ook tiranniek ten aanzien van de kinderen. Hij duldde geen afgesloten deuren in huis en liep gewoon de badkamer binnen als de oudere dochter in bad zat. Een van de dochters wordt van haar 5e tot haar 14e jaar door

23 Concrete feiten en omstandigheden zijn veranderd waar deze aanleiding zouden kunnen geven tot herkenning van de bestudeerde zaken.

haar vader misbruikt. In een schriftelijke verklaring voor de politie beschrijft ze haar ervaring als volgt: 'Ik ben in mijn kamer en lig in mijn bed te slapen. Dan word ik wakker van de deur die opengaat. Hij komt binnen met een rare blik in zijn ogen en lacht een beetje spottend. Hij komt dichterbij en trekt mijn dekens en laken weg, doet zijn broek naar beneden en doet die van mij uit. Zijn p.. wordt stijf en hij doet 'm er in. Ik wil dat hij er mee ophoudt. Ik probeer me los te trekken, maar ik kom niet los. Ik gil, maar niemand reageert. Hij gaat door en trekt zich nergens wat van aan. Als hij klaar is doet hij zijn broek weer omhoog en loopt de kamer scheldend uit. Ik wil schreeuwen, maar doe het niet. Ik wil huilen, maar kan het niet.'

Een gewelddadige varkenshouder voert jarenlang een schrikbewind over zijn vrouw, zijn dochter en een meisje dat bij zijn bedrijf in dienst is. De vrouwen op zijn erf worden herhaaldelijk verkracht en mishandeld. De dader dwingt zijn werkneemster ook tot prostitutie. 'Die wijven moeten niet zo zeiken, ze hebben het allemaal zelf gewild', zo verdedigt hij zich voor de rechtbank.

K. heeft een uitgebreid justitieel verleden met geweldsdelicten, vermogensdelicten en enkele pedoseksuele delicten. Hij is eerder veroordeeld tot voorwaardelijke tbs. De huidige zaak heeft betrekking op seksueel misbruik van een 8-jarig logeetje (een jongetje) en ontucht met het 14-jarige vriendinnetje van zijn 16-jarige zoon. De vader drong er bij zijn zoon op aan om seks met zijn vriendin te hebben. K. keek toe en masturbeerde. Daarna pleegde hij ontucht met het meisje. In de rapportage wordt K. beschreven als een intimiderend en sterk seksueel gepreoccupeerde persoon. De gezinsleden moeten op de wens van K. regelmatig naakt in huis rondlopen. Bij de politie houden moeder en zoon vol dat K. onschuldig is.

Typend voor het incestueuze delictpatroon met dominante dader is dat de moeder veelal op de hoogte is van het seksuele misbruik door haar partner, maar stilzwijgend of expliciet partij kiest tegen haar dochter en voor haar partner. In een zaak waarbij de dader tot drieënhalf jaar gevangenisstraf werd veroordeeld, verklaart de moeder dat ze wel eens met z'n drieën in bed lagen, maar dat er dan verder niets gebeurde. Ze denkt dat het slachtoffer alles heeft verzonnen. Het slachtoffer zelf verklaart als volgt: 'Ik kan mij een voorval herinneren dat hij weer eens bezig was met mij, met zijn sex. Plotseling kwam mijn moeder binnen. Toen zij zag wat mijn vader met mij aan het doen was werd ze vreselijk boos op mij. Ik heb toen een flink pak slaag gekregen.'

Vooraf in gevallen waarin de dominante vaderfiguur niet de natuurlijke vader is en binnen het gezin is gekomen als het slachtoffer al wat ouder is, treedt de dader soms op als de macho die zijn 'vanzelfsprekende' seksuele rechten doet gelden op 'de vrouwen' binnen het gezin. Een van de daders in deze categorie verklaart dat hij zijn 12-jarige stiefdochter alleen maar 'een kusje heeft willen geven op haar vagina' omdat ze zich pijn had gedaan bij

het gymmen. Een andere dader zegt dat hij wilde controleren of zijn stiefdochter nog maagd was. In een ander dossier claimde de dader dat zijn 13-jarige stiefdochter verliefd op hem was en dat zijn vriendin hem alleen uit jaloezie heeft aangegeven.

9.1.2 De psychisch labiele, zwakke en afhankelijke vaderfiguur

Het delictpatroon met de psychisch labiele, zwakke en afhankelijke vaderfiguur ziet er duidelijk anders uit. In deze gevallen zijn de slachtoffers doorgaans jongere kinderen, van bijvoorbeeld rond de vijf jaar. De dader is eerder de natuurlijke vader dan de stiefvader en anders dan bij de dominante dader is hij meer uit op geheimhouden tegenover zijn partner van het seksuele misbruik. Vooral typerend voor dit delictpatroon is echter dat de dader seksueel sterk geremd is en niet of nauwelijks een seksuele relatie met zijn partner onderhoudt. Het incestueuze misbruik van het jonge kind is infantiel van aard en lijkt als veilig alternatief voor een seksuele relatie met de partner te dienen.

Enkele elementen uit een casusbeschrijving geven een goed beeld van dit delictpatroon:

M. geeft toe dat hij wel eens met de 4-jarige A. in bad ging en dat ze daarbij wel eens zijn pik aanraakte en dat hij haar wel eens over de biljetjes en tussen haar benen streek. Verder was er echter niets aan de hand. Wel had hij problemen met drank. In een latere verklaring ontkent M. de beschuldiging. Hij zou zijn vrouw hebben beloofd te zullen verklaren dat hij misschien iets met het misbruik te maken had dat ze bij de kinderarts hadden geconstateerd. 'Ik heb onder zekere dwang van mijn vrouw het een en ander erkend.' Enkele uren later geeft hij in een nieuwe verklaring in grote lijnen het seksuele misbruik van zijn dochtertje toe. In de psychiatrische rapportage wordt hij beschreven als zwak, egocentrisch, angstig, afhankelijk, labiel, lusteloos, passief en verstandelijk beperkt. Hij heeft vrijwel geen sociale contacten. Hij had vrijwel geen seksuele ervaring voor de relatie met zijn vrouw. In de relatie met zijn vrouw neemt hij geen enkel initiatief tot seksuele toenadering. Dat moet van haar uitgaan.

9.1.3 De exploiterende 'indringer'

Seksueel misbruik binnen de gezinscontext wordt in een aantal gevallen gepleegd door daders die zich onder valse voorwendsels toegang tot het gezin verschaffen. Anders dan zoals bij de patronen 1a en 1b beschreven, is deze dader geen vaderfiguur voor het slachtoffer en heeft hij ook niet de rol van (seksuele) partner van de moeder van het slachtoffer. In dit delictpatroon speelt de dader eerder de rol van de regelmatig in het gezin verkerende (al dan niet echte) oom of huisvriend. Als werkelijk familielid heeft hij soms een 'vanzelfsprekend recht' om min of meer regelmatig in het gezin van het slachtoffer te verkeren.

In de figuur van 'oom' en huisvriend biedt hij het gezin veelal hulp en steun in de vorm van geld, goederen of diensten. Deze laatste strategie is vooral effectief omdat bij dit delictpatroon vaak een labiele en sterk problematische gezinssituatie bestaat. Het gaat om een alleenstaande moeder en/of er is sprake van sociaal isolement, armoede of relationele spanning in het gezin van het slachtoffer.

Vrijwel al deze gevallen worden gekenmerkt door een grote mate van onachtzaamheid van de moeder (de ouders) van het slachtoffer. Soms lijkt het er zelfs op dat ouders het seksuele misbruik van hun kind (oogluikend) toestaan vanwege de voordelen die het contact met de dader meebrengt. We geven enkele aan de dossiers ontleende voorbeelden.

In een netwerk van homoseksuele plegers van seksueel misbruik van jongens tussen de 11 en 14 jaar figuren twee vrouwen. Beiden worden beschreven als labiel, kwetsbaar en verkerend in moeilijke sociale en financiële omstandigheden. Zelf zijn ze als kind of later in relaties ook slachtoffer geweest van seksueel geweld. Twee mannen hebben zich opgeworpen als behulpzame huisvrienden van de moeders. Ze trakteren op eten van de snackbar of van de Chinees en bieden zich aan als oppas zodat moeder 's avonds ook eens weg kan. Een van de moeders, die uit het dossier naar voren komt als een licht verstandelijk gehandicapte vrouw met een prostitutieverleden, stemt erin toe dat de huisvriend soms bleef slapen en dan 's nachts bij haar zoons van 11 en 13 verbleef. Uiteindelijk geeft ze bij de politie toe dat ze wel begreep dat er dan het een en ander voorviel, maar veel kwaad zag ze daar niet in omdat 'hij altijd zei dat hij nooit iets tegen de zin van de kinderen zou doen. Ze moeten het zelf leuk vinden.' Overigens blijkt dat de moeder (al te gemakkelijk) door de huisvrienden wordt misleid. De daders beschrijven de seks eufemistisch als 'knuffelen' en 'koesteren', zeker bij het jongste kind. Uit de verklaringen van de slachtoffers blijkt dat ze in feite tegen hun zin moesten pijpen en aftrekken. Deze moeder wordt door de politie ten slotte niet meer als getuige verhoord, maar als verdachte van een strafbaar feit. Het OM besluit uiteindelijk om de zaak tegen de moeder te seponeren.

In een andere zaak wordt een 10-jarige dochter gedurende bijna twee jaar regelmatig misbruikt door een oudere huisvriend.

De moeder van het slachtoffer verklaart dat zij en haar man altijd blij waren met de vriendschap van S. Hij kwam vaak bij ze langs en meestal nam hij dan lekkere dingen te eten en te drinken mee. Of ze konden nog eens de deur uit, bij S. op bezoek. Volgens moeder waren er veel spanningen in hun gezin. Vader zat al jaren in de WAO, hij was altijd maar thuis en dan botsten ze tegen elkaar op. Het slachtoffer is (licht) verstandelijk gehandicapt. In de buurt werden rare verhalen verteld, dat S. 'vieze dingen' met meisjes uithaalde. Ze hadden wel gehoord dat S. regelmatig op zijn balkon stond en kinderen (meisjes) bij hem uitnodigde voor een ijsje. Maar ze zagen er toch geen kwaad in. S. had hen een keer bij hem

thuis uitgenodigd om hun te vertellen dat ze zich niet ongerust hoefden te maken. S. zei dat hij nooit iets met kinderen zou doen, dat hij dan nog liever naar de hoeren zou gaan. De ouders geloofden hem. Later verklaren ze dat ze het wel raar vonden dat een meisje steeds bij S. op schoot zat toen ze bij hem op verjaarsvisite waren.

9.1.4 Het moreel deviante familiale en extrafamiliale netwerk

De meest extreme gevallen van seksueel kindermisbruik treffen we aan waar kinderen niet alleen (door verschillende actoren) binnen de familiekring worden gebruikt, maar waar deze kinderen ook aan derden, meer perifere familieleden en/of vrienden en kennissen, beschikbaar worden gesteld. In drie gevallen was sprake van een dergelijk familiair gebaseerd netwerk van kindermisbruik waarin meerdere daders en slachtoffers een rol spelen. In één geval ging het om systematische exploitatie waarbij de slachtoffers tegen betaling van geld of goed aan personen buiten de familiekring worden 'aangeboden'. In beide andere gevallen bleef de daderkring beperkt tot verschillende personen uit verschillende generaties binnen een uitgebreide familiecontext.

Typend voor dit patroon van seksueel kindermisbruik is dat het lijkt te zijn gebaseerd op een *expliciet* deviant stelsel van morele waarden. Naar buiten toe worden, vaak verbazend minimale, pogingen gedaan om het strafbare gedrag aan het zicht te onttrekken. Binnen het netwerk bestaat echter een zekere overeenstemming over het 'normaal' en acceptabel zijn van seksueel gedrag dat elders in de samenleving voor zeer verwerpelijk wordt gehouden. Een dergelijk *openlijk* deviant moreel waardensysteem is wellicht alleen denkbaar bij families die (vaak al in meerdere generaties) in velerlei opzicht extreem problematisch zijn. Armoede, onwetendheid, werkloosheid, sociaal isolement, alcoholmisbruik, geweld binnen relaties, verstandelijke handicaps en psychische labiliteit vormen de gebruikelijke problematische bestanddelen van het extreem marginale milieu waarin dit patroon van collectief en 'openlijk' seksueel kindermisbruik wordt aangetroffen. Het 'open' en exploiterende karakter van dit patroon van seksueel kindermisbruik is ook eerder beschreven als een verschijnsel dat zich vooral voordoet binnen een geïsoleerde en extreem problematische marge van de maatschappij (Frenken en Van Stolk, 1987). '(...) – het samengaan van incest en pedoseksualiteit in een open netwerk, het onvermogen te liegen en te loochenen, het karakter van onverhulde, directe ruil van de relaties – lijkt ons specifiek te zijn voor in armoede verwaarloosde mensen, voor maatschappelijk onbeminden.' De retoriek van schuldtoeschrijving is inmiddels wellicht veranderd.

In totaal werden in de steekproef van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie drie gevallen aangetroffen waarbij één of meer slachtoffers door meerdere daders die niet uitsluitend uit de primaire gezinskring kwamen, werd(en) misbruikt. In twee gevallen bleef de daderkring beperkt tot de

uitgebreide familie: vader misbruikt zijn dochtertje vanaf haar zesde jaar. Twee ooms van het meisje zijn hiervan op de hoogte en vanaf haar elfde wordt het meisje ook door de ooms misbruikt.

In het derde geval is werkelijk sprake van een uitgebreid familiaal en extra-familiaal incest- en pedoseksueel netwerk met in totaal vijf kinderen (zowel jongens als meisjes) als slachtoffers en een brede kring van daders: vader, broers, ooms en kennissen. De extrafamiliale daders betalen voor het misbruik van de kinderen. Moeder is de dominante figuur in het netwerk die de kinderen tegen betaling in geld of goederen aan deze kennissen beschikbaar stelt. Een van de kennissen die jarenlang de jongste dochter van het gezin misbruikte, verklaart dat hij er geen kwaad in had gezien 'omdat het mocht van haar ouders'.

9.2 Patronen van homoseksuele pedoseksuele delinquentie buiten de context van familie en gezin

Bij in totaal zeven zaken was sprake van mannelijke daders met een specifieke homoseksuele voorkeur voor jeugdige seksuele partners. Deze voorkeur is veelal toegespitst op de jongere puberteitsjaren, globaal in de leeftijdscategorie van 12 tot en met 16 jaar. Typerend is het sterk gesocialiseerde karakter van deze vorm van pedoseksuele delinquentie. Soms gaat het om een vorm van informele samenwerking tussen gelijkgestemde vrienden die er een kring van vriendjes op nahouden. Een dergelijk informeel netwerk wordt gekenmerkt door planning en samenwerking tussen de daders. Zij wisselen onderling contacten, locaties en faciliteiten uit. Er kan ook sprake zijn van een zekere rolverdeling tussen daders, waarbij bijvoorbeeld de een contacten met (potentiële) slachtoffers legt en de ander zorgt voor geschikte faciliteiten.

In het onderzoeksmateriaal zien we ook homoseksuele betrekkingen met jongens in de 'knapenleeftijd' in een (semi-)commercieel verband. De organisatie bestaat hier uit een netwerk van jonge jongens die door een exploitant van een *escort service* worden gerekruteerd. Hierover later in deze paragraaf meer. In slechts één zaak ging het om een solistische dader bij wie wel een ander typerend kenmerk van deze vorm van pedoseksuele delinquentie voorkwam, 'het jongensparadijs' als door de daders gecreëerde gelegenheidsstructuur.

Als laatste onderscheidende kenmerk noemen we het gegeven van de fysieke geslachtsrijpheid in de 'knapenleeftijd'. Jongens in deze leeftijdscategorie zijn doorgaans in staat tot erecties en zaadlozingen. Deze prille geslachtelijke rijpheid vormt in feite een belangrijk element van de seksuele aantrekkingskracht voor dit type daders (Sandfort, 1981). Bovendien biedt dit seksuele kenmerk van de slachtoffers aantrekkelijke mogelijkheden voor de daders om het pedoseksuele misbruik te excuseren of te rechtvaardigen.

De vaak ontegenzeggelijke seksuele reacties van de jongens bieden de daders een argument om het misbruik te construeren als normale en in principe acceptabele homoseksuele uitingsvorm.

De homoseksuele 'knapenminnaars' in dit onderzoek waren dan ook weinig geneigd om zich te distantiëren van hun maatschappelijk niet-aanvaarde seksuele oriëntatie.²⁴ De daders leggen sterk de nadruk op de veronderstelde vrijwilligheid en wederkerigheid van de seksuele betrekkingen met de jongens. Enkele daders in dit patroon van pedoseksuele delinquentie toonden een strijdbare ideologische rechtvaardiging van hun seksuele omgang met jonge jongens, waarbij ze zich beriepen op noties van seksuele bevrijding zoals die in de jaren zeventig meer gangbaar waren.²⁵ Deze persoonlijkheidskenmerken van veel daders van homoseksueel misbruik van jongens impliceren een geringe bereidheid van daders om hun gedrag te veranderen. Een van de daders uit dit netwerk, die al enkele keren eerder voor gelijksoortige delicten is veroordeeld, verklaart dat hij begrijpt dat hij door zijn seksuele gedrag in de problemen komt, maar dat hij zich 'ziek noch schuldig voelt en moet berusten in zijn geaardheid'. Het sterke ik-eigene van de homoseksuele voorkeur voor jongens in de vroege puberteit vormt ongetwijfeld een verklaring van de eerder vermelde frequente recidive.

9.2.1 Vrienden en vriendjes in het jongensparadijs

Het planmatige en georganiseerde karakter van dit type pedoseksuele delinquentie komt ook tot uiting in de realisering van een vaak complexe gelegenheidsstructuur. Centraal staat hierbij de creatie van een aantrekkelijke pretparkachtige omgeving voor de slachtoffers, het permissieve 'jongensparadijs'. Dit wordt geïllustreerd door het volgende fragment uit een casusbeschrijving van 'kindervrienden':

'Enkele daders bleken elkaar al langer te kennen als vrijwilligers van "kinderland", een vereniging die in de zomervakantie sport- en spelactiviteiten voor schoolkinderen organiseert. Eén van de verdachten verklaart tegen de politie dat hij niet meer bij die vereniging werkt 'omdat er geruchten werden verspreid dat ik een kinderverkrachter ben'.

In de oorspronkelijke zaak tegen W. gaat het om in totaal acht slachtoffers en

24 Bij strafbare homo- of heteroseksualiteit bestaat uiteraard ook werkelijk een vloeiende overgang tussen 'seksueel misbruik' en 'relationele seksualiteit'. Zoals uitgedrukt door de bepalingen die met de wettelijke leeftijdsgrens van 12 jaar samenhangen, is niet zozeer de seksuele uiting als zodanig bepalend voor de strafbaarheid, maar de elementen van dwang en misleiding. In de gepresenteerde casusbeschrijving komen deze elementen duidelijk naar voren. De daders beroepen zich nochtans op het 'normale' en acceptabele van hun seksuele gedrag.

25 Twee daders uit het beschreven netwerk refereerden aan hun lidmaatschap van 'Martijn' (een 'pedofielen-werkgroep' van de NVSH in de jaren zeventig). Een andere dader beriep zich op zijn reclasseringscontact in die jaren, waarin hem zou zijn voorgehouden dat niet zijn seksuele gedrag, maar de intolerantie van de maatschappij het grootste probleem was.

drie medeverdachten. De jongens leggen bij de politie overeenkomstige verklaringen af. W. had in zijn huis een waar jongensparadijs ingericht. Overal konden spelletjes worden gespeeld, er waren verschillende tv's, video's en spelcomputers. Cola en chips waren er altijd in overvloed en naar believen beschikbaar. De oudere jongens waren wel geïnteresseerd in de seksfilms die in huis werden vertoond. Een 10-jarige verklaarde bij de politie dat hij eigenlijk liever een Ninja-film zag, die W. ook voorradig had.

Het seksuele misbruik van de jongens door W. en één of meerdere van zijn vrienden vond plaats binnen deze (geperverteerde en antipedagogische) jeugdsoosachtige setting. Overigens geschiedde de sex niet alleen tussen de volwassenen en de jongens, maar ook wel tussen de jongens onderling:

9.2.2 Het (semi-)commerciële netwerk

Homoseksuele betrekkingen met jongens in de context van het commerciële netwerk vertonen een aantal overeenkomsten met het bovengeschetste informele netwerk. Ook in dit geval wordt een aantrekkelijke omgeving gecreëerd, die de vrijwillige beschikbaarheid van de slachtoffers moet garanderen. De jongens krijgen hiervoor naast seks en vertier ook geld aangeboden als ze hun diensten ook zakelijk aan derden willen bieden. Het volgende fragment uit een casusbeschrijving illustreert de gang van zaken:

Het netwerkje van deeltijd-jongensprostituees wordt in stand gehouden doordat vriendjes van E. weer hun eigen vriendjes meebrengen. Zo beschrijft één van de jongens dat hij door zo'n vriendje werd meegenomen naar E.'s huis, waar ze konden computeren, hasj roken en waar ook een Duits meisje zou zijn met wie ze mochten neuken. Volgens het dossier betreft het een 17-jarig vriendinnetje van een Groningse coffeeshopuitbater. Zij zegt dat ze zich vrijwillig voor seks beschikbaar stelde.

Bij E. thuis was niet alleen gratis hasj en gratis seks beschikbaar, het nieuwe vriendje kreeg ook nog eens twee geeltjes (f 50) van E. Vervolgens had E. hem verteld dat hij f 75 kon verdienen 'door een advocaat een beetje te trekken'. Ze gingen samen bij die klant langs, maar de jongen wilde niet met die klant, waarna ze zonder problemen weer weggingen. De jongen zegt later dat hij er allemaal niks aan vond, maar dat hij wel graag het geld wilde verdienen. Er was nooit sprake geweest van bedreigingen of mishandeling. Volgens deze getuige werden de jongens ook nooit gedwongen om dingen met klanten te doen die ze niet wilden.

Er zijn echter ook verschillen met het meer informele netwerk van de 'kindervrienden'. Over het algemeen zijn de jongens in dit commerciële netwerk ouder dan bij de 'kindervrienden' het geval was. Ze worden minder onder valse voorwendsels gerekruteerd, er wordt meer geappelleerd aan hun eigen seksuele en financiële belangstelling. Er is geen sprake van een inbedding van een gemeenschappelijke woonbuurt van daders en slachtof-

fers. E. woont in een appartement aan de rand van de grote stad. De jongens komen 'overal' vandaan. Anders dan de 'kindervrienden' kent E. geen van de ouders van de slachtoffers.

Grote verschillen bestaan vooral met betrekking tot het type daders dat bij deze casus is betrokken. Veel meer dan de daders in het informele netwerk hebben de klanten van E. een respectabele status en een goede positie in de maatschappij te beschermen. Uit de casusbeschrijving:

Huiszoeken worden verricht bij verdachte contacten uit de kring van E. Daarbij o.a. een 52-jarige leraar. Deze verklaart tegen betaling seks te hebben gehad met verschillende jongens, die tegen hem hadden gezegd 16 jaar te zijn. Ook verder bevinden zich mannen van respectabele status en reputatie in de klantenkring van E., onder meer een advocaat, een fabrieksdirecteur en een leidinggevende medewerker van een bank. Enkele van deze cliënten verblijven enkele dagen in bewaring. De bankmedewerker wordt op verzoek van diens advocaat eerder uit bewaring ontslagen omdat hij naar een belangrijke conferentie in Amerika moet.

Door de meer individuele en zakelijke context van de seksuele betrekkingen lopen deze daders in principe minder kans dat hun maatschappelijk afgekeurde gedrag uitkomt. Bovendien lijkt de kans groter dat justitie eerder consideratie zal hebben met de klanten in deze verzakelijkte vorm van 'pedoseksuele delinquentie'. De organisator van de jongens-escortservicé wordt zwaar bestraft. De klanten daarentegen lijken met de schrik vrij te komen.

9.3 Overige patronen van pedoseksuele delinquentie buiten de context van familie en gezin

Ten slotte bespreken we kort nog enkele uiteenlopende patronen van pedoseksueel misbruik die zich buiten de context van familie en gezin afspelen.

9.3.1 De manipulerende netwerker

Dit delictpatroon vertoont overeenkomsten met de bovenbeschreven patronen van de 'exploiterende indringer' en 'de kindervrienden'. Net als 'de kindervrienden' creëert de dader een aantrekkelijke omgeving voor de slachtoffers. Ook deze dader bedient zich veelal van valse voorwendsels om in de nabijheid van kinderen te verkeren, of om toestemming van de ouders te verwerven om het contact met het kind te onderhouden. Anders dan de 'exploiterende indringer' blijft deze dader verder buiten het gezin van het kind.

In tegenstelling tot 'de kindervrienden' die ook veel werk maken van het creëren en onderhouden van een gelegenheidsstructuur, opereert deze

dader solistisch. De 'manipulerende netwerker' maakt veelal gebruik van gelegenheidsstructuren in het secundaire milieu van het slachtoffer, zoals bijvoorbeeld de school, het jeugdwerk of de georganiseerde vrijetijdsbesteding. De dader creëert zijn gelegenheid door te participeren binnen dergelijke sociale contexten. Hiermee hangt wellicht ook samen dat minder dan bij andere pedoseksuele delictpatronen daders en slachtoffers zijn geconcentreerd in de sociaal-economisch lagere milieus. We geven enkele typerende voorbeelden:

T. is een populair lid van een naturistenvereniging. Hij heeft een caravan op het kampeerterrein van deze vereniging. De leden van de vereniging bezoeken elkaar ook thuis. Verschillende meisjes kregen van hun ouders toestemming om in de caravan van T. te slapen. T. geeft een paar kinderen (meisjes) les in het maken van videofilms. Later blijkt dat daarbij naakt en porno werd geproduceerd.

S. is trainer van een voetbalclub. Een paar keer per jaar gaat hij met enkele jongens uit kamperen. Bij die gelegenheden pleegt hij ontucht met zijn pupillen.

B. is begeleider in een tehuis voor gehandicapte kinderen. Zijn collega's komen erachter dat hij wel eens bij sommige meisjes gaat liggen als hij hen naar bed brengt. Hij zegt dat het kan voorkomen dat een medewerker bij het kind in bed een boekje voorleest. 'Kinderen moeten de zelfde warmte kunnen hebben als thuis.' Later blijkt hij ook met enkele meisjes onder de douche te gaan en seksuele handelingen met hen te plegen.

9.3.2 De (gemankeerde) meisjesversierder

Bij een aantal in de steekproef van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie opgenomen zaken blijkt een duidelijke discrepantie tussen het juridische en het gedragskundige begrip 'pedoseksueel'. Volgens het juridische begrip gelden de leeftijdsgrenzen van 12 en 16 jaar. In de sociale en psychologische werkelijkheid zijn sommige overtreders van deze strafbepaling juist *niet* geïnteresseerd in seksueel onvolgroeide *kinderen*, maar in seksueel volgroeide (eventueel jonge) *vrouwen*. In gedragskundig, moreel en juridisch opzicht is hiermee soms de vraag naar de grenzen van 'normaliteit' en 'acceptabiliteit' van de seksuele gedragingen in het geding. Dit geldt met name voor een aantal gevallen in de categorie van de homoseksuele 'knapenminnaars' en voor een relatief kleiner aantal justitieel geselecteerde gevallen waarbij volwassen mannen seksuele relaties hebben met seksueel volgroeide meisjes in de leeftijdscategorie van 13 tot 15 jaar.

In het onderzoeksmateriaal bevinden zich vijf gevallen waarbij het evident lijkt dat de dader (jonge) vrouwen benadert en geen kinderen. In al deze gevallen lijkt het delictpatroon eerder op 'gewone' aanrandingen of

verkrachtingen en speelt het pedo-element veel minder een rol. Bij één zaak gaat het om een dader die in rapporten als ernstig contact- en ontwikkelingsgestoord wordt aangemerkt: emotioneel geremd, seksueel onzeker, onzeker tegenover vrouwen, onbevredigende (seksuele) huwelijksrelatie. Is getrouwd met verstandelijk gehandicapte vrouw. Durft alleen met vrouwen die hij qua leeftijd en intelligentie verre de baas is. 'Hij is enorm seksueel gefrustreerd.'

Deze dader neemt 's avonds circa 15-jarige meisjes met wie hij op paardrijles zit, mee naar huis. Hij probeert ze te bedwelmen met een slaapmiddel, zoekt seksuele toenadering, maar dringt niet verder aan als de slachtoffers protesteren.

Bij een andere zaak blijft het zeer onduidelijk in hoeverre (afgezien van de formele strafbaarheid van seksuele handelingen met personen jonger dan 16 jaar) sprake is geweest van 'normale seksuele betrekkingen' of van strafbare dwang. De dader wordt beschreven als een 28-jarige stoere versierder van vele meisjes die successief gedurende kortere tijd bij hem op zijn woonboot verblijven. Daaronder zijn ook drie 14/15-jarigen die blijkbaar vrijwillig een seksuele relatie met de dader zijn aangegaan en met wie later problemen ontstonden over al dan niet wederzijds gewenste seksuele handelingen.

9.3.3 De opportunistische jager

Bij dit delictpatroon gaat het vooral om min of meer duidelijk psychisch gestoorde en maatschappelijk gemarginaliseerde solisten. Hun pedoseksuele delinquentie heeft veelal een impulsief en opportunistisch karakter. Dit opportunisme staat in contrast met het planmatige karakter van seksueel kindermisbruik dat we bij veel andere delictpatronen zijn tegengekomen. Dit type dader ontbreekt het veelal aan de sociale vaardigheden en de zelfdiscipline die noodzakelijk zijn voor de planning en organisatie van meer 'regelmatige' pedoseksuele betrekkingen. Het opportunistische karakter van deze pedoseksuele gedragingen vloeit waarschijnlijk ook voort uit de sociale en psychische pathologie van deze daders. Sociale incompetentie laat weinig ruimte voor een andere werkwijze dan die van de 'solitaire jager', die eenmalig hem onbekende slachtoffers benadert. Mogelijk ligt het gevaar van ernstige geweldpleging bij dit type daders meer voor de hand dan bij typen daders die sociaal handiger zijn. We geven een typerend voorbeeld van dit delictpatroon:

Het 10-jarige slachtoffer wordt door dader K. aangesproken als hij in een park staat te vissen. K. zegt tegen het slachtoffer dat hij mee moest gaan de bosjes in en dat K. dan aan de piemel van het slachtoffer zou sabbelen. Dat dat lekker was. K. dwingt het slachtoffer mee de bosjes in en pleegt vluchtige ontuchtige handelingen.

K. is een 43-jarige ex-terbeschikkinggestelde. Hij heeft een aantal eerdere

pedoseksuele delicten gepleegd met jonge kinderen, zowel jongens als meisjes. In een aantal gevallen heeft hij hierbij ook geweld toegepast. In de rapportage wordt K. getypeerd als een sociaal en emotioneel gestoorde, enigszins verstandelijk gehandicapte man. Hij zit in de WAO. Hij heeft een aantal slecht verlopende relaties gehad. Nu woont hij samen met een verstandelijk gehandicapte vrouw. Seks met kinderen fungeert als ontsappingsmechanisme bij veel stress en onlust. De kans op recidive wordt groot geacht. K. verklaart dat hij nu geen enkele seksuele belangstelling voor kinderen meer heeft. Het was een incident, zegt hij, als gevolg van spanningen (met zijn vrouw). Het volgende delict, aanranding van een jongetje, vindt circa 6 maanden later plaats.

In het delictpatroon van de 'gestoorde solist' kunnen ook enkele gevallen worden geplaatst van jeugdige *first offenders* die kennelijk verward zijn en bizarre pedoseksuele delicten plegen. We geven twee voorbeelden:

De werkloze 20-jarige komt uit een zeer problematische familie. Hij en zijn broer werden ernstig mishandeld door zijn vader. Eerst ontkent hij het delict stellig, alhoewel hij praktisch op heterdaad betrapt is. Later bekent hij dat hij kleine jongetjes ('zigeunerjongetjes') onder bedreiging heeft gedwongen seks met elkaar te doen. Pijpen, kontlikken etc. De slachtoffers waren 5 tot 10 jaar oud.

De 18-jarige P. heeft twee jongens van 5 en 8 jaar 'ontvoerd' en een tijd lang vastgehouden. Hij heeft lichte ontucht gepleegd met de slachtoffers. H. verklaart dat hij helemaal geen seks wilde. Hij wilde alleen maar aan hun kont voelen. Een paar uur later heeft hij de jongens uit zijn auto gezet aan de rand van het dorp waar ze woonden.

Bij de 'dominante vaderfiguur' werden enkele gevallen beschreven van daders met duidelijk overheersende 'antisociale' kenmerken, mannen met een intimiderende gedragsstijl, die verder geen duidelijke tekenen vertonen van psychische labiliteit. Opvallend genoeg kwamen dergelijke zaken niet voor bij de incidentele delicten gepleegd door een 'onbekende dader'. Alle 'opportunistische jagers' in deze steekproef van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie vertonen (naast de eventuele antisociale trekken) evidente kenmerken van psychische en sociale labiliteit. Een mogelijke verklaring voor de kennelijke psychische labiliteit van dit type dader is tweeledig. Enerzijds ligt het voor de hand dat de vooral 'antisociale jager' op 'slimmere' wijze dan de 'psychisch gestoorde jager' zijn pedoseksuele delicten pleegt. Deze 'hit and run'-delicten worden daardoor wellicht relatief minder vaak opgehelderd. Anderzijds is het denkbaar dat veel incidentele delicten gepleegd door aan het slachtoffer onbekende daders een vluchtiger en 'minder ernstig' karakter hebben, waardoor dergelijke delicten buiten een steekproef van zwaar bestrafte zaken zullen blijven. De gegevens van de paragrafen 8.2.1 en 8.2.2 wijzen mogelijk in deze richting.

9.4 Pedoseksuele delicten met dodelijke afloop

In de beschikbare bestanden met kwalitatieve informatie over de toedracht van het delict kwamen vrijwel geen zaken voor waarbij sprake was van fysiek letsel van het slachtoffer. Zeer ernstig fysiek letsel of doding in de context van het pedoseksuele delict was in het geheel niet aan de orde. De conclusie is dat (ernstig) fysiek gevaar voor slachtoffers van pedoseksuele delinquentie uiterst zeldzaam is. Om toch iets te kunnen zeggen over kenmerken van pedoseksuele delinquentie met zeer ernstige (i.c. dodelijke) afloop zijn dossiers bestudeerd van enkele in de publiciteit bekend geworden zaken en van enkele binnen de tbs bekende pedoseksuele delicten met ernstig of dodelijk letsel voor de slachtoffers.

In totaal werden acht dossiers bestudeerd waarbij ofwel tbs met verpleging, ofwel zeer langdurige gevangenisstraf werd opgelegd. In twee zaken ging het om veelvuldige recidivisten die (jonge) kinderen 'ontvoerden' en misbruikten, maar die de slachtoffers verder geen fysiek letsel toebrachten. In één zaak was sprake van tot enig letsel leidende geweldpleging na het seksuele misbruik. Bij de vijf overige zaken werden de slachtoffers in de context van het pedoseksuele delict gedood. In deze paragraaf beperken wij ons tot deze vijf zaken.

9.4.1 Onderscheidende kenmerken van pedoseksuele delinquentie met fatale afloop

Bij de vijf zaken waren in totaal zeven gedode slachtoffers betrokken. Eén dader misbruikte en doodde drie kinderen. Zoals gezegd bestaat de overgrote meerderheid (ca. 90%) van de slachtoffers van pedoseksuele delinquentie uit kinderen en jeugdigen die voorafgaand aan het delict al meer of minder intieme bekenden waren van de dader. Bij de pedoseksuele delicten met dodelijke afloop ligt dat heel anders. Zes van de zeven slachtoffers werden misbruikt en gedood door een dader die ze nog nooit eerder gezien hadden. De kans dat het kind of de jeugdige slachtoffer wordt van een onbekende dader is klein. De kans op (ernstig) fysiek letsel bij misbruik door 'onbekende' daders is echter naar verhouding groter.

Twee van de vijf daders met dodelijk slachtoffer waren in paniek handelende *first offenders*. Van deze daders werden in de dossiers geen sterk van het 'normale' afwijkende persoons- of sociale kenmerken geschetst. Uit het relaas van deze daders en van personen uit hun omgeving lijkt het alsof deze daders in een voor henzelf en voor hun omgeving onbegrijpelijke fatale pedoseksuele delictsequentie terecht kwamen. In de volgende paragraaf gaan we hier iets nader op in.

Bij de overige drie gevallen zien we een volstrekt ander beeld. Deze daders onderscheiden zich niet alleen door het feit van hun bijzonder ernstige pedoseksuele delinquentie. In vergelijking tot het 'modale' beeld van pedoseksuele delinquenten zoals tot dusver naar voren is gekomen, is de

achtergrond van deze daders die dodelijke slachtoffers maken, doorgaans nog veel problematischer. Deze daders hebben duidelijk een zwaardere justitiële voorgeschiedenis en een ernstiger antisociale en seksuele persoonlijkheidspathologie dan de 'doorsnee' pedoseksuele delinquenten. Minder onderscheidend lijken de op zichzelf ernstige relationele problemen en maatschappelijke marginaliteit van deze daders. We schetsen zeer in het kort het beeld van twee van deze daders.

De 48-jarige K. zit op het moment van het delict, de seksuele doding van een 6-jarig vriendinnetje van zijn stiefzootje, volledig aan de grond. Zijn derde vrouw is op de dag van het delict, na veel klachten over mishandeling door K., met haar zootje weggelopen. K. is al jaren werkloos, drinkt zwaar, laat zijn eten van de snackbar komen en kijkt pornofilms. Hij heeft een uitgebreid justitieel verleden waarbij naast vermogensdelicten ook geweldsdelicten en seksuele geweldsdelicten voorkomen. Hij werd eerder verdacht van aanranding en verkrachting van enkele 12- tot 16-jarigen. Hij heeft zeker drie keer eerder een gevangenisstraf ondergaan. Naar aanleiding van een eerder delict wordt in de rapportage het volgende persoonlijkheidsbeeld geschetst: 'Relationeel sterk gehandicapt, sterk narcistisch, vervuld van zelfmedelijden, ontbrekende sociale vaardigheden, veel psychische spanningen en drankzuchtig. Geremde agressie en sterke verlatingsangst. Een antisociale (borderline) persoonlijkheid.' Achteraf gezien zeer merkwaardig wordt geen verplichte behandeling geadviseerd, gezien het 'beperkte verband tussen delict en stoornis'.

De 50-jarige vertegenwoordiger B. heeft in een periode van ruim twee jaar drie kinderen (twee jongens en een meisje) gedood. Hij heeft ze door misleiding meegevoerd, herhaaldelijk seksueel misbruik gepleegd in de kortere of langere tijd dat hij ze vasthield, en ze ten slotte, om de kans van het uitkomen van zijn pedoseksuele delicten te verkleinen, vermoord. B. heeft een lange geschiedenis van pedoseksuele delicten, die begint op ongeveer zijn 17e jaar. Vanwege dergelijke delicten is hem eerder tbs met verpleging opgelegd. De behandelaars zijn uitgesproken negatief over de voortgang van de behandeling '(...) zijn stoornis is in de tbs eigenlijk alleen maar ernstiger geworden.' De tbs wordt door de rechter beëindigd nadat B. zich gedurende ruim een jaar aan de behandeling heeft onttrokken en er in die tijd geen nieuwe delicten zijn gebleken. De ernst en gewelddadigheid van B.'s pedoseksuele delinquentie zijn gestaag geëscaleerd. Hij begon met exhibitionisme en vluchtige betastingen, later pleegde hij ernstiger seksueel misbruik met kinderen, waarbij hij geweld toepaste om zijn doel te bereiken. Ten slotte waren er de ontvoeringen met het moordende geweld dat niet meer gericht was op het afdwingen van seksuele handelingen met de kinderen.

We hebben hier over een zeer klein aantal daders informatie gegeven en dienen dus zeer terughoudend te zijn met generalisaties. Enige zaken springen echter in het oog, zaken die nader onderzoek verdienen. Zo valt op dat bij deze gevallen sprake was van een vroeg beginnende en uitgebreide justi-

tiële carrière. Er wordt melding gemaakt van een zeer problematische socialisatiegeschiedenis: afkomstig uit problematische gezinnen, een slechte relatie met de ouders, ernstige gedragsproblemen etc. Volgens de psychiatrische rapportage worden de daders gekenmerkt door een pathologische seksuele ontwikkeling waarbij sterke seksuele preoccupatie voorkomt in combinatie met ernstige antisociale persoonlijkheidsgestoordheid. Twee van deze drie daders worden beschreven als maatschappelijk verregaand marginaal. Ze staan volledig buiten het arbeidsbestel, hebben vrijwel uitsluitend conflictueuze sociale betrekkingen en gebruiken overmatig alcohol.

9.4.2 De toedracht van de doding

Bij de doding van het slachtoffer van pedoseksuele delinquentie in de vijf bestudeerde zaken lijken drie elementen een belangrijke rol te spelen: de dynamiek van de interactie tussen dader en slachtoffer tijdens het seksuele misbruik, de autonome paniek van de dader over zijn controleverlies en de angst van de dader voor de gevolgen van zijn gedrag.

In twee van de vijf zaken lijkt de doding direct in het verlengde te liggen van de paniek van het slachtoffer. Met andere woorden, de doding had waarschijnlijk niet plaatsgevonden als het slachtoffer niet was gaan gillen en in staat was geweest om beheerst te reageren. Zowel in de psychiatrische rapportage als in het relaas van de dader wordt de doding beschreven als een door het gillen van het slachtoffer *getriggerde* paniecreactie van de dader. De dader realiseert zich niet meer echt wat hij doet, er treedt een kortsluitingreactie (depersonalisatie) op waarbij voor de dader niets meer geldt dan het doen stoppen van het gillen van het slachtoffer. Het resultaat van zijn gedrag, de doding, dringt pas later tot hem door. Typerend voor beide zaken en wellicht voor de aard van deze doding is het geringe tijdsverloop tussen de aanvang van het delict en de fatale afloop. In beide gevallen had de aanvang van het delict ook een sterk impulsief karakter: de dader ziet het slachtoffer, overmeestert haar impulsief en zonder enige voorbereiding, pleegt het seksuele misbruik en doodt haar zoals beschreven. Dit alles voltrekt zich binnen een tijdsbestek van ongeveer een half uur. Wellicht typerend is ook dat beide daders in deze zaken niet eerder pedoseksuele delicten hebben gepleegd en ook overigens geen delinquente voorgeschiedenis hebben. Voor de daders en voor de omgeving van de daders is het delict onvoorspelbaar en onbegrijpelijk. De donderslag bij heldere hemel.

Uit de toedracht en de voorgeschiedenis van de dader in de drie overige zaken blijkt de dodelijke afloop niet of in veel mindere mate in het verlengde van de reacties van het slachtoffer te liggen. In deze zaken is de dader tijdens de voltrekking van het delict zich bewust dat zijn handelen tot ernstig letsel (c.q. de dood) van het slachtoffer zal leiden. Overigens wil dit niet zeggen dat de dader ook in staat is om wilsccontrole over zijn tot de

dood van het slachtoffer leidende gedrag uit te oefenen. In dit opzicht bestaat wellicht een samenhang met verschillende 'motieven' voor het dodelijke geweld.

Twee elkaar niet uitsluitende elementen kunnen hierbij worden onderscheiden, een op zichzelf rationele angst voor de gevolgen van uitkomen van het delict en een impulsieve reactie op hevige negatieve emoties na het plegen van het delict.²⁶

Bij het eerstgenoemde element is sprake van een mate van rationele calculatie. De pleger van tot doding leidend seksueel kindermisbruik handelt vanuit een op zichzelf rationele angst voor het worden aangewezen als pleger van een ernstig en moreel sterk verworpen delict. Met name vreest hij de negatieve relationele, sociale en justitiële consequenties. De dader neemt meer of minder calculerend de beslissing dat het slachtoffer moet verdwijnen. Hij heeft de expliciete bedoeling om daarmee het risico te verminderen dat hij als dader zal worden aangewezen en zal worden bestraft. In dit geval is de doding van het slachtoffer bij de aanvang van het delicttraject al min of meer ingecalculieerd. De reacties van het slachtoffer op het seksuele misbruik lijken hier vrijwel irrelevant voor de fatale afloop. In één van de bestudeerde cases had de meervoudige seksuele kindermoordenaar de attributen voor het boeien en de wurging van de kinderen al bij aanvang van het delict paraat. De kinderen werden meegevoerd en vastgehouden, in zijn woning ofwel in zijn auto. Weer laten gaan van de kinderen zou juist met deze wijze van handelen een groot risico van arrestatie met zich hebben gebracht. De doding van de slachtoffers is instrumenteel voor het verminderen van dit risico.

Het tweede element is primair emotioneel van aard en lijkt vooral te bestaan uit sterke en acute onlustgevoelens over het controleverlies ('schaamte') dat tot het pedoseksuele misbruik heeft geleid. De dader 'weet' tijdens zijn handelen dat hij bezig is met doding van het slachtoffer, zijn drijfveren zijn echter sterk irrationeel. De doding van het slachtoffer lijkt een paradoxale (magische) poging waarmee de dader zijn controleverlies ongedaan wil maken, alsof het delict niet is gebeurd als het slachtoffer 'weg' is.

De 45-jarige dader T. heeft al sinds zijn 18e herhaaldelijk pedoseksuele delicten gepleegd. Hij is eerder veroordeeld tot tbs met verpleging. De behandelaars zijn negatief over het verloop van de behandeling. Desalniettemin besluit de rechter tegen het advies van de behandelaars tot beëindiging van de tbs. Na zijn ontslag uit de tbs trouwt T. met een vrouw die al een dochter uit een eerder huwelijk had. Deze vrouw werd door haar eerste man ernstig mishandeld. Spoedig blijkt dat T.

26 Een derde element – het beleven van lust aan de doding zelf – is bekend, maar blijft hier verder onbesproken. Alleen in de casus van de meervoudige kindermoordenaar werd dit motief voor doding besproken. Uit verklaringen van de dader, noch uit de rapportage is duidelijk geworden in hoeverre dit motief werkelijk een rol heeft gespeeld.

herhaaldelijk zijn stiefdochter seksueel misbruikt. T. heeft na korte tijd geen seksuele belangstelling meer voor zijn vrouw. In de tijd voorafgaand aan het fatale delict is T. door conflicten zijn vrijwilligerswerk kwijtgeraakt. Hij zit thuis en verveelt zich. Hij gaat op de fiets bij een kennis langs, om hem te helpen met een klusje. De kennis is niet thuis. Op weg terug naar huis ziet hij op een stille weg een 11-jarig meisje. Hij dwingt haar bij hem achter op de fiets te stappen. Aan de rand van een vaart, tussen de bosjes, verkracht hij haar. Daarna slaat de paniek toe over wat hij heeft gedaan. Ze moet 'weg'. Later zegt hij 'de stoppen sloegen door'. Hij probeert het slachtoffer te wurgen. Uiteindelijk doodt hij het slachtoffer door haar in de vaart onder te duwen.

10 Conclusies en aanbevelingen

Dit onderzoek had tot doel inzicht te geven in het vóórkomen en de aard van pedoseksuele delinquentie voorzover bekend geworden bij politie en justitie. In welke mate komen welke typen van pedoseksuele delinquentie voor? Wat zijn de kenmerken van de bij justitie bekend geworden daders en slachtoffers? En, ten slotte, wat is de toedracht van pedoseksuele delicten en welke patronen zijn daarin te onderkennen? Daarnaast is nagegaan hoe het justitiële systeem omgaat met de ter kennis gekomen pedoseksuele delicten en de plegers van dergelijke delicten.

10.1 Reikwijdte van het onderzoek

De vergaring van informatie is beperkt tot gegevens binnen het justitiële systeem. Gebruik is gemaakt van het HKS-bestand, het OBJD-bestand, het OM-databestand, de WODC-Strafrechtmonitor SRM, en een selectie van 67 strafdossiers van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquenten. De selectie van de voor onderzoek in aanmerking komende gevallen is primair gebaseerd op de strafwetartikelen. Alleen zaken waarbij de artikelen 244, 245, 247 of 249 van het Wetboek van Strafrecht van toepassing waren, kwamen voor selectie ten behoeve van dit onderzoek in aanmerking. Bij deze strafwetartikelen is sprake van een ten aanzien van kinderen of jeugdigen gepleegd seksueel geweldsdelict in de strikte zin van het woord, dat wil zeggen een delict waarbij de verdachte daadwerkelijk fysiek contact met het slachtoffer heeft gehad. Deze wijze van selecteren van het onderzoeksmateriaal impliceert een zekere *onderschatting* van 'werkelijk' gepleegde pedoseksuele delicten. Het komt namelijk ook voor dat seksuele geweldsdelicten ten aanzien van jeugdigen justitieel zijn geregistreerd onder de artikelen 242 ('verkrachting') of 246 ('aanranding') van het Wetboek van Strafrecht. In de praktijk is het niet goed mogelijk om deze gevallen in de geregistreerde justitiële registratiesystemen op te sporen. Tweeëntwintig procent van de door justitie behandelde pedoseksuele delicten is *niet* gekwalificeerd als een van de bovengenoemde *pedoseksuele* misdrijven. Ten slotte moest voor de selectie van misdrijven nog een beslissing worden genomen met betrekking tot het leeftijdsverschil tussen dader en slachtoffer. In formeel juridische zin kan een seksuele relatie tussen een 18-jarige jongen en een 15-jarig meisje als 'pedoseksueel delict' worden gekwalificeerd. Inhoudelijk zal dit doorgaans weinig zinvol zijn. Om deze reden is het in de psychologische/psychiatrische literatuur gangbaar om het begrip *pedoseksueel* alleen te hanteren bij een minimaal leeftijdsverschil van vijf jaar tussen dader en slachtoffer. Ook in dit onderzoek is voorzover mogelijk aangesloten bij dit criterium (dit was niet mogelijk voor HKS, OBJD en OM-data). Alleen wanneer het slachtoffer jonger is dan 12 jaar is hierop een uitzondering gemaakt. In deze gevallen konden ook zaken in het onderzoeksmateriaal worden opgenomen bij een leeftijdsverschil kleiner dan vijf jaar. In de praktijk zijn deze zaken echter niet of nauwelijks in het onderzoeksmateriaal vertegenwoordigd.

10.2 Conclusies

10.2.1 *Het vóórkomen van pedoseksuele delinquentie*

Opvallend is de gestage daling van het aantal geregistreerde verdachten van pedoseksuele delicten. In 1996 werden bijna 1800 verdachten van pedoseksuele delicten bij de politie geregistreerd, dit aantal nam af tot bijna 1400 in het jaar 2002. De verdeling over diverse wetsartikelen is in de periode 1996-2002 als volgt: 30% betrof artikel 247 Sr, 14% betrof artikel 245 (met uitsluiting van art. 244 en 249), 33% betrof artikel 249 (met uitsluiting van art. 244), en 22% betrof artikel 244.

10.2.2 *Vervolging en berechting*

Sinds 1994 worden jaarlijks bijna duizend verdachten van pedoseksuele delinquentie door het Openbaar Ministerie gedagvaard. Pedoseksuele delinquentie wordt door de officier van justitie relatief vaker voor de rechter gebracht dan enig ander type delict. In een derde van deze gevallen gaat het om pedoseksuele 'ontucht' (art. 247 Sr). Meer dan de helft van de door de OvJ vervolgte zaken betreft zwaardere pedoseksuele delicten, zoals seksuele penetratie van kinderen jonger dan 12 jaar (art. 244 Sr) en 'misbruik gezag en incest' (art. 249 Sr). Penetratie van jeugdigen tussen 12 en 16 jaar (art. 245 Sr) wordt relatief weinig (13% van de gevallen) ten laste gelegd. Dit wordt waarschijnlijk deels veroorzaakt doordat penetratiedelicten met jongeren tussen 12 en 16 jaar eerder onder artikel 242 ('verkrachting'), dat een zwaardere strafdreiging kent, zullen vallen. Overtreding van artikel 244 Sr wordt veel zwaarder bestraft dan overtreding van de andere betrokken wetsartikelen. Ruim de helft van de (mede) voor artikel 244 Sr gedagvaarde personen wordt bestraft met een vrijheidsstraf. Voor de overige genoemde artikelen geldt dit voor minder dan de helft van de gevallen.

Dat de rechtbank bij pedoseksuele delinquentie vooral de nadruk legt op de waarschuwende en preventiegerichte functie van de sanctie, blijkt ook uit de gegevens van de Justitiële Documentatie (OBJD). Personen die in de jaren 1999 of 2000 bekend zijn geworden met enig pedoseksueel delict, krijgen in vergelijkbare mate als bij andere typen delinquentie onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd voor ooit gepleegde pedoseksuele delinquentie. Daarnaast worden echter voor (pedo)seksuele delicten meer voorwaardelijke vrijheidsstraffen (namelijk in 34% van de gevallen) opgelegd dan voor niet-seksuele geweldscriminaliteit (in 27% van de gevallen) of vermogenscriminaliteit (in 18% van de gevallen).

10.2.3 *Criminaliteitspatronen van plegers van pedoseksuele delicten*

Van belang is de vraag naar de drijfveren achter delinquentie: wat beweegt daders tot het plegen van pedoseksuele delicten? Op theoretische gronden

kan een onderscheid worden gemaakt tussen een algemene geneigdheid tot het plegen van delinquent gedrag (de 'criminele habitus') enerzijds en een deviante seksuele motivatie anderzijds. Bij dit laatste kan nog worden onderscheiden tussen agressiecomponent en meer of minder specifieke pedoseksuele belangstelling. Recidivekansen, de preventie van recidive en de geschiktheid van (justitiële) reacties zullen in theorie ook sterk samenhangen met deze motivationele en leefstijlachtergronden van pedoseksuele delinquentie.

In het beschikbare onderzoeksmateriaal is nagegaan in hoeverre pedoseksuele delinquentie past in een meer divers patroon van delinquentie. Uit de HKS-(politie)gegevens blijkt dat bijna twee derde van de verdachten op het moment van bekend worden van het pedoseksuele delict *first offender* is. Onder degenen die wel eerder criminaliteit pleegden (een derde deel dus), komt bij 67% andersoortige criminaliteit voor. Anders dan wellicht mocht worden verwacht, worden geen aanwijzingen gevonden dat bijvoorbeeld 'incestplegers' zich sterker beperken tot pedoseksuele delicten dan plegers van andere typen pedoseksuele delinquentie. Er blijken geen grote verschillen te zijn in recidivepatroon tussen de plegers van de verschillende typen pedoseksuele delicten.

Met behulp van de OBJD-gegevens is het criminaliteitspatroon geanalyseerd van de 1839 personen die in de jaren 1999 en 2000 bij het Openbaar Ministerie bekend zijn geworden ter zake van een pedoseksueel delict. Van deze personen konden 4267 zaken op grond van de in de Justitiële Documentatie genoemde wetsartikelen worden getypeerd als pedoseksueel delict (50%), seksueel geweldsdelict (4%), niet-seksueel geweldsdelict (9%) of 'overige delicten' (37%). De gegevens bevestigen het beeld dat ook op basis van het HKS-materiaal kon worden geschetst. Ook hier blijkt een gevarieerd criminaliteitspatroon in de groep van plegers van pedoseksuele delicten. In geval van recidive zijn plegers van pedoseksuele delicten in doorsnee ook geneigd tot andersoortige delinquentie. De helft van alle door de 1839 'pedoseksuele delinquenten' gepleegde delicten bestaat uit andersoortige delicten. Hierbij komen vooral commune vermogensdelicten (vormen van diefstal) en verkeersdelicten voor. Op zichzelf vormen deze gegevens een aanwijzing dat pedoseksuele delinquentie een element is binnen een meer algemene criminele leefstijl.

Met behulp van de OBJD-gegevens is ook nagegaan in hoeverre er aanwijzingen zijn van een specifiek criminaliteitspatroon bij plegers van een specifiek type pedoseksuele delinquentie, in het bijzonder bij de daders van artikel 249 Sr ('misbruik gezag en incest'). In de literatuur wordt wel verondersteld dat juist bij dit type pedoseksuele delinquentie relatief veel specialisatie bestaat. Op grond van de OBJD-gegevens blijkt dit maar zeer ten dele te worden bevestigd. Van de 1839 in de OBJD ter zake van een in 1999 of 2000 pedoseksueel delict ingeschreven personen waren er 478 (26%) (mede) verdacht vanwege artikel 249 Sr. Gerekend over alle bekende delic-

ten is er geen verschil in gemiddeld aantal gepleegde delicten tussen deze plegers van 'misbruik gezag en incest' en andere pedoseksuele delinquenten. Wel blijken de eersten gemiddeld iets minder (pedo)seksuele en geweldsdelicten te plegen. Van de artikel 249-plegers waren gemiddeld 1,30 van dergelijke delicten bekend, terwijl van de overige plegers van pedoseksuele delicten gemiddeld 1,51 van dergelijke delicten bekend waren. Dit resultaat suggereert dat de artikel 249-plegers zich niet onderscheiden in algemene criminele habitus, maar wel minder zijn geneigd tot extrafamiliaal (seksueel) geweld.

Een belangrijke conclusie op basis van het onderzoeksmateriaal is dat pedoseksuele delinquentie veelal deel uitmaakt van een meer algemeen delinquent gedragspatroon.

Deze conclusie geldt zeker voor plegers van 'ernstige', zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie. Binnen deze groep heeft meer dan 60% eerder ook andersoortige criminaliteit gepleegd. Bovendien blijkt ruim een kwart van deze groep in de betreffende korte periode na het bestudeerde pedoseksuele delict te recidiveren met een andersoortig delict. Zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie blijkt veelal te worden gepleegd door sterk tot veelsoortige criminaliteit geneigde personen.

10.2.4 Sociale en persoonskenmerken van de dader

De beschrijving van de kenmerken van daders en slachtoffers van pedoseksuele delinquentie is gebaseerd op kwalitatieve dossierinformatie.

De politie- en justitieregistraties zijn op dit vlak erg beperkt.

Nog sterker dan bij andersoortige delicten zijn plegers van pedoseksuele delicten vrijwel uitsluitend mannen. Gemiddeld zijn plegers van pedoseksuele delinquentie ouder dan plegers van andersoortige delinquentie. Dit is waarschijnlijk vooral het gevolg van het relatief grote aantal 'incestachtige' gevallen bij eerstgenoemd type delinquentie.

Op basis van de beschikbare (beperkte) dossiergegevens is geen eenduidige uitspraak te doen over de vraag of seksueel misbruik van kinderen meer voorkomt bij mensen met een sociaal-economisch zwakkere positie. Er is immers ook onderzoek dat tot een meer genuanceerde conclusie zou kunnen leiden. Bijvoorbeeld onderzoeksbevindingen over slachtofferschap van huiselijk (ook seksueel) geweld dat zich in alle lagen van de bevolking voordoet. De hypothese dat sociaal-economische status relevant is ter verklaring van pedoseksuele delinquentie, verdient beslist nader onderzoek. De vraag welke factoren samenhangen met pedoseksueel gedrag, of welke causale mechanismen pedoseksueel gedrag kunnen verklaren, en daarbinnen de vraag in hoeverre iemands sociaal-economische positie daarbij relevant is, vereist andersoortig en uitgebreider onderzoek dan in het kader van dit rapport mogelijk was.

10.2.5 Dader-slachtofferrelaties

Slachtoffers van pedoseksuele delicten zijn in meerderheid van zeer jeugdige leeftijd (jonger dan 12 jaar). Van betekenis is de bevinding dat bijna 80% van de daders afkomstig is uit de dagelijkse omgeving van het slachtoffer. Slechts in 10% van de gevallen zijn dader en slachtoffer onbekenden van elkaar. In ruim een derde van de gevallen is een ouder (veelal de vader of de vaderfiguur) de dader.

10.2.6 De toedracht van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie

Bij de gevallen van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie blijkt ruim 50% langdurig van aard te zijn, met een delictperiode van langer dan één jaar. Met name gevallen van incest hebben meestal een zeer langdurig verloop van meerdere jaren. De langdurigheid van de delictperiode blijkt ook samen te hangen met de aard van de gepleegde seksuele handelingen. Vaak is in dit opzicht sprake van een escalatieproces. In bijna twee derde van de gevallen behoorde seksuele penetratie tot de gepleegde handelingen. Fysiek geweld bij pedoseksuele delinquentie blijft meestal beperkt tot de fysieke dwang die 'noodzakelijk' is om het slachtoffer te controleren. Uit de SRM blijkt dat in 20% van de gevallen fysiek geweld is gebruikt of ermee is gedreigd, bij de zware zaken was dat circa 30%. Manipulatie en misleiding zijn de meest gangbare machtsmiddelen van daders uit de eigen omgeving van het slachtoffer, zo blijkt uit de dossieranalyse van zware zaken. Bij veelvoorkomende langdurige pedoseksuele delicten binnen de gezinscontext is vrijwel altijd sprake van gecompliceerde interactieprocessen tussen de gezinsleden. De rol van de moeder, de bescherming van gezinsintegriteit, de (seksuele) relatie tussen de ouders en de relaties tussen de kinderen in het gezin spelen hierbij een rol. In strafrechtelijke zin is in het bijzonder de betrokkenheid van de moeder van het slachtoffer van veel belang. In betrekkelijk veel gevallen van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie zijn er aanwijzingen dat de moeder op de hoogte was van de seksuele handelingen van de vader(figuur) met het slachtoffer. Dit gold voor meer dan een derde van deze gevallen. In ongeveer 20% van de gevallen waarin de vader(figuur) de dader was, zijn er aanwijzingen in de dossiers dat de moeder meer of minder expliciet 'toestemming' gaf tot het seksuele misbruik.

10.2.7 Configuraties van kenmerken

In de 67 bestudeerde gevallen van ernstige pedoseksuele delinquentie konden globaal drie patronen worden onderscheiden: seksueel misbruik binnen het gezin, pedoseksuele delinquentie buiten de gezinscontext en gevallen met een homoseksueel karakter. Binnen laatstgenoemd patroon is veelal sprake van oudere en vaak seksueel min of meer 'bereidwillige' slacht-

offers. Alleen binnen dit kader van pedoseksuele delicten van mannen met jongens zijn duidelijke gevallen van prostitutie gevonden.

Bij pedoseksuele delinquentie binnen de gezinscontext kan een onderscheid worden gemaakt op basis van de persoonlijkheidskenmerken van de dader. In veel gevallen ging het om dominante en intimiderende mannen die als partner en vader de gang van zaken in het gezin naar hun hand zetten. In minder gevallen was juist sprake van een labiele, zwakke en afhankelijke vaderfiguur die eerder heimelijke seksuele relaties met over het algemeen jongere dochters binnen het gezin aangaat.

Vooraf in het geval van alleenstaande moeders was sprake van een 'indringer' die soms met de vooropgezette bedoeling van seksueel misbruik zich een plaats binnen het gezin verschafte. In veel van deze gevallen maakt deze dader gebruik van problematische omstandigheden van de moeder.

Hij treedt op als weldoener voor de moeder en het gezin.

Een soortgelijke strategie zien we ook bij de 'netwerkers', daders die een vertrouwensrelatie met de ouders en het slachtoffer opbouwen, maar die de pedoseksuele delicten binnen het eigen domein (buiten het gezin van het slachtoffer) plegen. Over het algemeen betreft het sociaal vaardige personen die in staat zijn zowel de ouders als de slachtoffers gedurende langere tijd te manipuleren.

Gestoordheid en juist een evidente afwezigheid van sociale vaardigheden werden vaak aangetroffen bij plegers van pedoseksuele delicten die zich onverhoeds en incidenteel vergrijpen aan voor hen geheel onbekende kinderen. Dit zijn de relatief weinig voorkomende gevallen van 'uit de bosjes' opduikende aanranders. Hoewel weinig voorkomend, is het risico van (ernstig) fysiek geweld juist in deze gevallen relatief groot.

Ten slotte troffen we bij de dossiers een aantal gevallen aan waarbij oudere meisjes het slachtoffer waren. De daders hebben een evidente voorkeur voor geslachtsrijpe partners. Dit patroon van delinquentie vertoont de elementen van dwang en misverstand die ook bij problematische seksuele interacties tussen volwassenen een rol spelen.

10.2.8 Fatale pedoseksuele delinquentie

In een zeldzaam voorkomend aantal gevallen is sprake van ernstig levensgevaar voor of de daadwerkelijke doding van het slachtoffer. Het betrof in alle gevallen slachtoffers die voorafgaand aan het delict geheel onbekend waren aan de dader. De meeste daders in dit soort gevallen waren allang eerder bij Justitie bekend als (gestoorde) plegers van (pedo)seksuele geweldsdelicten. In twee van de vijf hier onderzochte zaken lijkt de doding direct in het verlengde te liggen van de paniek van het slachtoffer. Zowel in de psychiatrische rapportage als in het relaas van de daders wordt de doding beschreven als een door het gillen van het slachtoffer *getriggerde* paniecreactie van de dader. In één enkel geval was sprake van een dader bij wie de doding van de slachtoffers uit berekening voortkwam.

10.3 Risico's en mogelijkheden voor (justitiële) interventie

De mate van gevaar voor het slachtoffer bij recidive van pedoseksuele delinquentie is uiteraard een cruciaal gegeven in verband met preventie. Een onderscheid dient te worden gemaakt tussen soorten van gevaar die bij pedoseksuele delinquentie aan de orde zijn. In de publieke opinie en bij justitiële beleidsverantwoordelijken ontstaat periodiek, vrijwel altijd onder invloed van ernstige incidenten, enige paniek over de 'veiligheid van onze kinderen'. Er wordt dan gedoeld op het gevaar van ernstig of fataal fysiek letsel van kinderen die het slachtoffer worden van seksuele geweldplegers. Uit zowel de literatuur als de empirische onderzoeksbevinding is consistent naar voren gekomen dat er slechts een zeer geringe kans bestaat op het grote gevaar dat kinderen of jeugdigen (ernstig) fysiek letsel wordt aangedaan als zij slachtoffer worden van pedoseksuele delinquentie.

Fysiek gevaar bestaat in het bijzonder in de context van seksuele interactie met voor het slachtoffer onbekende daders. Uit de literatuur blijkt dat het fysieke gevaar relatief groot is bij daders bij wie een deviante seksuele voorkeur samengaat met psychopathoïde persoonlijkheidskenmerken (De Ruiter en Hildebrand, 1999; Robinson, 1989; Rice en Harris, 1997; Blackburn, 1993; Hemphill, 1998). We mogen aannemen dat deze combinatie van persoonlijkheidskenmerken slechts in een zeer klein aantal gevallen zal voorkomen. Het is vooral deze groep seksueel deviante persoonlijkheidsgestoorden die een belangrijk deel uitmaakt van het op zichzelf geringe percentage plegers van pedoseksuele delicten dat tbs opgelegd krijgt. Het onderscheid tussen de verklaring van ernstig gevaar vanuit de persoonlijkheid van de dader en vanuit de dynamiek van de delictepisodische is van veel belang voor de preventie van gevaar. Het ligt voor de hand dat primair aan de persoonlijkheid van de dader verbonden gevaar anders en waarschijnlijk ook beter kan worden geadresseerd dan het momentane gevaar dat uit de delictepisodische zelf voortvloeit. In het eerste geval ligt secundaire justitiële preventie voor de hand die gericht wordt op als zeer gevaarlijk aangemerkte plegers van pedoseksuele delicten. Opname in een tbs-kliniek is hiervoor bijvoorbeeld een geëigend middel. In het tweede geval is het veel moeilijker om tot enige voorspelbaarheid en preventie te komen.

Uit de literatuur, maar ook uit de hier gerapporteerde empirische onderzoeksbevindingen, blijkt dat de combinatie van pedoseksuele interesse en de neiging tot fysieke gewelddadigheid een langdurend persoonlijkheidskenmerk is. Wanneer dergelijke personen eenmaal binnen het justitiële systeem bekend geworden zijn, rust een sterke verantwoordelijkheid op Justitie om specifieke op preventie gerichte maatregelen te treffen ten aanzien van deze personen. Met andere woorden, er is hier alle aanleiding voor een dadergerichte aanpak in plaats van de incidentgerichte aanpak die in het strafrecht meer gebruikelijk is. In de volgende paragraaf komen we hierop nog terug.

Naast fysiek letsel is juist bij pedoseksuele delicten het gevaar van psychisch letsel aan de orde. Met name het langdurige seksuele misbruik van kinderen binnen een relationele context is waarschijnlijk psychisch zeer beschadigend (Cameron, 2000). Misbruik van kinderen binnen het gezin of de familie, of door huisvrienden, onderwijzers of pastors betekent altijd een ernstige pervertering van de afhankelijkheidsrelaties die kinderen normalerwijze met (verzorgende) volwassenen hebben. De emotionele veiligheid van kinderen wordt fundamenteel ondergraven, mede door de geheimhoudingsplicht die het kind, al dan niet onder bedreigingen, door de misbruikende volwassene krijgt opgelegd. Ook bij de afwezigheid van enig fysiek geweld is het slachtofferschap van kinderen in seksuele relaties met volwassenen vrijwel altijd onmiskenbaar.

Wellicht is Justitie in de laatste decennia een grotere rol gaan spelen bij de reactie op seksueel geweld binnen het primaire en secundaire milieu.

De mogelijkheden van Justitie zullen echter altijd worden beperkt door de bereidheid om Justitie toe te laten binnen het milieu waarin zich het seksuele kindermisbruik afspeelt. Zoals gezegd zullen binnen dergelijke sociale contexten vrijwel altijd de 'eigen' informele interventiemethoden en -strategieën van belang zijn. Justitie kan in dit proces een medespeler zijn, maar is lang niet altijd de belangrijkste medespeler.

De preventie van pedoseksuele delinquentie die is ingebed binnen het primaire milieu (gezin en familie) en het secundaire milieu (school, vereniging, buurt etc.), is daarom een gedeelde verantwoordelijkheid voor zowel de individuele betrokken burgers binnen deze contexten als de maatschappelijke instituties die een taak hebben bij de bescherming van kinderen en jeugdigen. Instellingen voor (geestelijke) gezondheidszorg, sociale hulpverlening, onderwijs en vrijetijdsbesteding dienen eventueel gezamenlijk en gecoördineerd actie te ondernemen bij evidente signalen van (seksueel) geweld ten aanzien van kinderen. Politie en Justitie hebben als gemachtigden voor de aanwending van dwangmiddelen hierbij, al dan niet als 'stok achter de deur', een unieke en vaak ook onmisbare rol te vervullen. In tegenstelling tot bovengenoemde *dadergerichte* aanpak van de bekende 'gevaarlijke plegers van pedoseksuele delicten' zal bij de grote meerderheid van gevallen van pedoseksuele delinquentie eerder een *systeemgerichte* preventieve aanpak voor de hand liggen.

10.4 Aanbevelingen voor een gedifferentieerde aanpak

Bij het kleine aantal zeer ernstige en gewelddadige pedoseksuele delicten waarbij groot fysiek gevaar voor het slachtoffer bestaat, kon worden vastgesteld dat de daders vrijwel altijd recidivisten waren. In deze gevallen was sprake van daders die kunnen worden getypeerd als labiele en duidelijk psychisch gestoorde personen die een in sociaal opzicht zeer marginaal

bestaan leiden. In combinatie met een deviante seksuele interesse levert dit een duidelijk, maar zeer onberekenbaar en onvoorspelbaar gevaar op. In het geval van antisociale persoonlijkheidsgestoorden met een deviante seksuele voorkeur is het gevaar voor ernstig fysiek letsel wellicht groter en beter voorspelbaar.

Elke combinatie van kennelijk deviante seksuele interesse met psychische of persoonlijkheidsstoornis dient aanleiding te zijn tot een zorgvuldige dadergerichte benadering door politie en justitie. Bij een juiste herkenning van gevaar in een zo vroeg mogelijk stadium zou preventie van in ernst escaleerende delicten wellicht mogelijk zijn. De meest gevaarlijke, veelvoudige 'seksuele kindermoordenaar' in dit onderzoek was al ettelijke malen betrokken bij veel minder ernstige incidenten van pedoseksuele ontucht voordat hij in de tbs belandde. Vroegtijdige dossiervorming en vroegtijdige toezicht- en begeleidingsarrangementen zouden hier noodzakelijk zijn. Naast de genoemde persoonskenmerken vormt het feit dat de dader delicten pleegt ten aanzien van hem onbekende slachtoffers, een zeer belangrijke indicatie voor een dergelijke dadergerichte aanpak.

De grote meerderheid van pedoseksuele delicten wordt begaan door daders die in de directe en dagelijkse omgeving van het slachtoffer verkeren. De aard van de pedoseksuele delinquentie en de mogelijkheden voor justitiële interventie worden in sterke mate bepaald door deze inbedding binnen de sociale context van bijvoorbeeld gezin, school of buurt. Bij dit type pedoseksuele delinquentie zijn voor alle betrokken partijen (waaronder justitie, andere interveniërende instellingen en de eigen sociale omgeving van het slachtoffer) onduidelijkheden, ambivalenties en dilemma's onvermijdelijk. Politie en justitie dienen enerzijds hun eigen verantwoordelijkheid te beseffen voor de bescherming van het slachtoffer en zich anderzijds bewust te zijn van de beperkingen en complicaties bij kennisname van en optreden tegen pedoseksuele delicten binnen een besloten sociale context. Het komt erop neer dat politie en justitie in alle gevallen en in vrijwel elk stadium afhankelijk zijn van de particuliere omgeving van het slachtoffer en van de maatschappelijke instellingen (onderwijs, gezondheidszorg, welzijn etc.) die bij het slachtoffer en haar of zijn sociale omgeving zijn betrokken. Zo zal in veel gevallen ook ernstig seksueel kindermisbruik voor de politie en justitie onzichtbaar blijven als bijvoorbeeld de schoolgezondheidszorg de signalen daarvan niet opvangt en verwerkt. Anderzijds dienen ook politie en justitie te waken voor het verloren gaan van signalen van pedoseksuele delinquentie die op dat moment onvoldoende aanleiding geven voor politieel of justitieel optreden. Bij het ernstigste geval van veelvoudig familiaal kindermisbruik met meerdere slachtoffers dat in dit onderzoek is bestudeerd, werd al jaren voordat uiteindelijk de bom barstte, melding gedaan van seksueel kindermisbruik. Ondanks een vroegtijdige kennisname zijn er (voorzover uit het dossier duidelijk geworden) geen instellingen gemobiliseerd die mogelijk de slachtoffers hadden kunnen beschermen.

In veel gevallen zal het juist bij pedoseksuele delinquentie noodzakelijk zijn dat politie/justitie, maatschappelijke instellingen en betrokken individuele burgers in onderling vertrouwen en met een goede afstemming van taken en verantwoordelijkheden samenwerken ter bescherming van het slachtoffer. Er bestaan al richtlijnen voor de politieke aanpak van seksueel kindermisbruik in een afhankelijkheidscontext (Openbaar Ministerie, 1999). Het zou goed zijn om ook voor de vaak noodzakelijke samenwerking met niet-strafrechtelijke instellingen dergelijke protocollen te ontwikkelen. Effectief ketenmanagement naar aanleiding van signalen is derhalve noodzakelijk. Waar in het recente verleden op andere velden van maatschappelijke zorg gebrekkig ketenmanagement een belangrijke oorzaak is geweest van problemen (denk aan het gezinsdrama met dodelijke afloop in Roermond), is door instanties als de Inspectie Jeugdhulpverlening en jeugdbescherming, de Inspectie van de Gezondheidszorg, de Onderwijsinspectie en de Inspectie Openbare Orde en Veiligheid thans een aanpak in uitwerking die juist ketenregie hoge prioriteit geeft (Inspectie, 2003). Het verdient aanbeveling te bezien in hoeverre een dergelijke aanpak ook voor 'early warnings' rondom (vermoedens van) pedoseksueel misbruik relevant kan worden gemaakt.

Summary

Paedosexual Delinquency

A study into prevalence, circumstances and criminal justice interventions

Background research questions and research methods.

The protection of vulnerable people from infringement of their physical and psychological integrity is a theme that has earned a great deal of attention in recent decades. In particular, this applies to (sexual) violence against children and juveniles. Prevention, and the sanctioning thereof, is the responsibility of many different social institutions, including those in the field of justice. Judicial institutions have an important task, particularly with regard to driving back recidivism among people who have previously become known for committing paedosexual offences.

This report answers the following questions:

- What is the extent and nature of paedosexual delinquency according to police figures?
- Which criminal justice interventions have taken place with regard to these offenders?
- What do the criminal careers (recidivism patterns) of these offenders look like?
- What are the relevant social and personal characteristics and the relationship patterns of the perpetrators and the victims of paedosexual delinquency?
- What facts about paedosexual offences can be identified in terms of the duration of the offence period, the nature of the sexual abuse, the methods used by the perpetrator to exert power over his/her victim, and the role of the victim's mother in the process of sexual abuse?
- Can any patterns of sexual abuse be distinguished?

Empirical data come from the following information sources: the police files of known suspects in the HKS (Records System); the registration of offences and the criminal court settlement thereof in the registration system of the Public Prosecution Department (OM data); the judicial careers of paedosexual offenders, based on the Judicial Documentation System (OBJD: Research and Policy Database Criminal Records); a random sample of files of paedosexual offences brought before the Public Prosecution Department (SRM: Criminal Justice Monitor of the WODC Research and Documentation Centre) and a random sample of criminal files of 'serious' (heavily punished) paedosexual offences. The latter source of information was used to analyse the circumstantial and personal characteristics of heavily punished paedosexual offenders.

The selection of the cases eligible for the study is based primarily on penal code articles. Only cases to which Articles 244, 245, 247 or 249 of the Penal

Code applied were eligible for selection with regard to this study. These penal code articles concern violent sexual offences committed against children or juveniles in the strictest sense of the word, meaning offences in which the suspect actually had physical contact with the victim. This method of selecting study material implies a certain underestimate of the 'actual' paedosexual offences committed. This is because it is also possible for violent sexual offences committed against juveniles to be registered judicially under Titles 242 ('rape') or 246 ('indecent assault') of the Penal Code. In practice it is difficult to locate these cases in the judicial registration systems. 22% of the paedosexual offences handled by the judicial authorities are not qualified as one of the abovementioned paedosexual crimes.

Finally, in the selection of criminal offences another decision had to be taken with regard to the age difference between the perpetrator and the victim. In a formal legal sense, a sexual relationship between an 18-year-old boy and a 15-year-old girl can be qualified as a 'paedosexual offence'. Substantively this will not usually be very useful. Therefore in the psychological/psychiatric literature it is customary to only use the term paedosexual when the age difference between the perpetrator and the victim is at least five years. Therefore, this criterion has also been applied to this study insofar as possible (this was not possible for HKS, OBJD and OM data). The exception to this rule is when the victim is younger than 12 years of age. In these circumstances, cases with an age difference of less than five years could also be included in the study material. However, in practice such cases are hardly represented in the study material, or not at all.

The development of the judicial policy with regard to paedosexual offences

A number of different – sometimes contradictory – values play a role in criminal legislation with regard to sexual relationships. Since the start of the 'sexual revolution' in the mid-1960s, individual freedom of sexual expression has been valued increasingly. More traditional, restrictive morality values became less important. For instance, the criminal ban on pornography was (virtually) lifted, and a discriminatory age restriction with regard to homosexual relationships was discontinued. Judicial institutions demonstrated an increasing reticence to interfere in sexual relationships. During this period, the importance of protecting juveniles from sexual relations with adults was also put into perspective in social discussions.

Since the mid 1980s, there has been a shift in the social and criminal justice approach to sexual relationships. More so than in the preceding period, the emphasis was on the need to protect vulnerable people from becoming victims of sexual violence. In the context of these changing ideas about sexual freedom and protection against sexual violence, more restrictive legal

provisions were implemented (once again). Part of this new direction towards protection (of children and juveniles) against sexual violence was a police and judicial policy to take action against problematic sexual relationships in the privacy of family life in a more determined and less reserved manner. As a result, the criminal justice system gained more involvement and therefore more responsibility in the protection of children and juveniles against sexual abuse within this private domain.

Literature summary: types, characteristics, risks of paedosexual offences

Paedosexual delinquency can be described in terms of the nature and the circumstances of the phenomenon, according to the personal characteristics of the perpetrator and on the basis of the characteristics of the social context and consequences for the victim of such delinquency. All these aspects usually form a coherent pattern that determines which social and judicial interventions are relevant and possible.

Sexual motivation and the tendency towards violent behaviour are major determinants of paedosexual delinquency. Studies have shown that far from all paedosexual offences are committed by people with a specific paedosexual preference. Psychometric research has been used to develop a characterisation of paedosexual delinquency determined by the degree of paedosexual preference and the amount of contact which the perpetrator of paedosexual delinquency maintains with the child. The perpetrator's social competence is another important factor in explaining which strategies paedosexual offenders use to come into contact with their victims and then keep their victims accessible.

Clinical research has resulted in a different typology of perpetrators of paedosexual delinquency, with a distinction made between 'the paedophilic type' (e.g. homosexuals attracted to boys), 'the situational type' (e.g. people who commit incest) and the 'the antisocial type' (e.g. people who hide in the woods to assault people).

Research has shown that there is usually little risk of physical injury in long-term sexual relationships between adults and children. There is a greater risk of physical injury in incidental offences committed by strangers for whom strong motives of aggression play a role. Clinical studies of perpetrators of sexual violence make a distinction between 'antisocial' and 'vengeful' perpetrators. The former are characterised by a violent and manipulative style of social behaviour, which is often the result of an inconsistent, violent and insensitive upbringing. Severe narcissistic wounding and long-term suppressed aggression play a role for the 'vengeful' perpetrators. With regard to these typological characteristics it is important to make a distinction between instrumental aggression which is used to achieve the sexual availability of the victim, and expressive aggression which is part of the perpetrator's sense of lust.

Prevalence of paedosexual delinquency

The number of paedosexual offences officially registered in the criminal justice system is an unknown proportion of the number of cases of sexual child abuse that actually occur.

Whether or not paedosexual delinquency is judicially known is linked to the relational context of the offence. Offences that take place within the private circle of the perpetrators and victims are less likely to be reported to the police than offences that take place in the public or semi-public domain and between strangers. However, there are good reasons to assume that the willingness of (relatives of) victims to report offences, as well as the preparedness of the police and the judicial authorities to become involved with what takes place 'behind closed doors', have increased substantially in the last few decades.

The steady decrease in the number of paedosexual offences registered by the police is notable. In 1996, almost 1800 suspects of paedosexual offences were registered by the police, with this number declining to almost 1400 in the year 2002. The distribution according to the different sections of the law for the period 1996-2002 is as follows: 30% concerned Section 247 of the Penal Code, 14% concerned Section 245 (exclusive of Sections 244 and 249), 33% concerned Section 249 (exclusive of Sections 244), and 22% concerned Section 244.

Judicial reactions to paedosexual delinquency

Since 1994, the Public Prosecution Department has summoned almost 1000 suspects of paedosexual delinquency a year. In relative terms, the public prosecutor brings paedosexual delinquency before the court more often than any other type of offence. One-third of these cases concern paedosexual 'abuse' (Section 247 of the Penal Code). More than half of the cases brought by the public prosecutor concern more serious paedosexual offences such as sexual penetration of children under the age of 12 (Section 244 of the Penal Code) and 'abuse of authority and incest' (Section 249 of the Penal Code). There are relatively few charges (13% of the cases) of penetration of juveniles aged between 12 and 16 under Section 245 of the Penal Code (part of the reason for this is probably because penetration offences with juveniles between 12 and 16 years of age are more likely to come under Section 242 ('rape'), which is subject to a higher punishment). Violations of Section 244 of the Penal Code are punished more severely than violations of the other sections in question. More than half of the people summoned (partly) for Section 244 of the Penal Code receive a custodial sentence. For the other sections mentioned, less than half receive a custodial sentence.

The fact that the courts mainly emphasise the cautionary and prevention-

oriented function of punishment with regard to paedosexual delinquency is also evidenced by figures from the Judicial Documentation System (OBJD). People who became known for any paedosexual offence in the years 1999 or 2000 are just as likely as people who have committed other kinds of offences to receive a non-suspended prison sentence for any paedosexual offence committed. However, more suspended custodial sentences are imposed for (paedo)sexual offences (in 34% of the cases) than for non-sexual violent crime (in 27% of the cases) or property crime (18% of the cases).

Recidivism

The sexual motive, violence and the tendency to commit crime are the major determinants of paedosexual delinquency. Depending on the nature and circumstances of the offence and the person of the offender, paedosexual delinquency is an expression of a criminal habit and/or deviant sexual preference to a greater or lesser extent. The question then is to what extent perpetrators of different types of paedosexual offence are also known perpetrators of other forms of crime. Furthermore from a practical point of view the level of specific recidivism (the repeated perpetration of paedosexual offences) is extremely important.

The available study material was reviewed to determine the extent to which paedosexual delinquency fits into a more diverse pattern of delinquency. The HKS (police) data shows that almost two-thirds of suspects are first-time offenders when the paedosexual offence becomes known. Of the people who have committed crimes in the past (one-third of suspects), 67% have committed other kinds of crimes. Contrary to what might be expected, there is no evidence to suggest that e.g. people who commit incest are more strictly limited to paedosexual offences than other types of paedosexual delinquency. There are no major differences in the recidivism patterns of the different types of paedosexual offences.

OBJD data was used to analyse the crime pattern of the 1839 people who became known to the Public Prosecution Department in the years 1999 and 2000 for paedosexual offences. Of the offences committed by these people, on the basis of the Judicial Documentation System 4267 cases were characterised as paedosexual offences (50%), violent sexual offences (4%), non-sexual violent offences (9%) or 'other offences' (37%). The data confirm the impression obtained on the basis of the HKS material. This also shows a varied crime pattern in the group of perpetrators of paedosexual offences. In the case of recidivism, the average paedosexual offender is also inclined to commit other types of offences. Half of all offences committed by the 1839 'paedosexual offenders' consist of other types of offences, with general property offences (forms of theft) and traffic offences being the most common. In themselves these data indicate that paedosexual delinquency is an element within a more general criminal lifestyle.

The OBJD data were also used to determine the extent to which there are indications of a specific crime pattern among perpetrators of a specific type of paedosexual offence, particularly among perpetrators of the offences described in Section 249 ('abuse of authority and incest'). Literature does hypothesise that this type of paedosexual delinquency in particular involves a relatively high degree of specialisation. This is only partly confirmed on the basis of the OBJD data. Of the 1839 people registered in the OBJD for paedosexual offences committed in 1999 or 2000, 478 (26%) were (partly) suspected on the grounds of Section 249 of the Penal Code. When calculated over all known offences, there is no difference between these perpetrators of 'abuse of authority and incest' and other paedosexual offenders in terms of the average number of offences committed. However, the former group do appear to commit slightly less (paedo)sexual and violent offences. Among the perpetrators under Section 249, an average of 1.30 of such offences were known, while an average of 1.51 of such offences were known among the other perpetrators of paedosexual offences. This result suggests that the perpetrators under Section 249 do not differ in terms of general criminal habits, although they do have a greater tendency towards extrafamilial (sexual) violence.

An important conclusion based on the study material is that paedosexual delinquency is often part of a more general pattern of delinquent behaviour. This conclusion certainly applies to perpetrators of 'serious', heavily punished paedosexual delinquency. Within this group, more than 60% have committed other types of crime in the past. Furthermore, more than a quarter of this group offends again with another type of offence in the relatively short period after the paedosexual offence studied. Heavily punished paedosexual delinquency is often committed by people who also have a strong tendency towards multiple types of crime.

Social and personal characteristics and relationship patterns of the perpetrators and victims

The analysis of the characteristics of perpetrators and victims of paedosexual delinquency is based on qualitative criminal file information. Police and judicial records are very limited in this area.

Even more so than other types of offences, paedosexual offences are virtually always committed by men. On average, perpetrators of paedosexual offences are older than perpetrators of other kinds of delinquency. This is probably mainly due to the relatively high number of 'incest-like' cases among the first type of delinquency.

On the basis of the (limited) file data available, no unambiguous answer can be provided to the question of whether sexual abuse of children is more prevalent among people in a weaker socio-economic position. After all,

there is also research that could lead to a more balanced conclusion, such as study findings on victimisation of domestic (also sexual) violence occurring in all sections of the community. The hypothesis that socio-economic status is relevant in explaining paedosexual delinquency definitely requires further study. The question of which factors are connected to paedosexual behaviour or which causal mechanisms can explain paedosexual behaviour, as well as how relevant someone's socio-economic position is in that, requires different and more extensive research than what was possible in the context of this report.

The majority of victims of paedosexual offences are very young (less than 12 years old). Significantly, nearly 80% of the perpetrators are a part of the victims' daily environment. Only 10% of the cases involve offences committed by complete strangers. In more than one-third of the cases the perpetrator is a parent (often the father or the father figure).

Circumstances leading up to (heavily punished) paedosexual delinquency

According to the scientific literature, the central themes in the circumstances leading to paedosexual offences are the accessibility of the victim and the vulnerability of the offender. In each paedosexual interaction the perpetrator must develop a 'solution strategy' for the following types of 'problems':

- achieving the physical accessibility of the child
- achieving the 'preparedness' of the child to perform certain sexual acts
- preventing the child from disclosing the paedosexual behaviour
- protection against moral condemnation and punishment by the perpetrator's immediate surroundings and society.

Deception, physical coercion and violence are the obvious options with regard to incidental paedosexual offences by strangers. Methods such as manipulation, bribing and blackmail are more likely to be used by perpetrators whom the victims know from their daily environment. These patterns of circumstances can lead to the victims suffering various degrees of physical and/or psychological injury.

According to our data, more than 50% of the heavily punished cases of paedosexual delinquency were of a long-term nature, with an offence period of more than one year. Cases of incest in particular can take place over the course of several years. The length of the offence period is also related to the nature of the sexual acts committed. This often involves an escalation process. Sexual penetration was among the acts committed in almost two-thirds of the cases.

With regard to paedosexual delinquency, physical violence is usually limited to the physical coercion 'needed' to control the victim. According to the

SRM, physical violence was used or threatened in 20% of the cases, and in around 30% of the more serious cases. Analysis of the files on more serious cases shows that manipulation and deception are the most common methods used by perpetrators from the victim's own environment. Frequent long-term paedosexual offences in the family context nearly always involve complicated interaction processes between the family members. The role of the mother, protection of family integrity, the (sexual) relationship between the parents and the relationships between the children in the family all play a role in this. From a criminal justice point of view, the involvement of the victim's mother is particularly important. In a relatively high number of heavily punished cases of paedosexual delinquency there is evidence to suggest that the mother was aware of the sexual acts the father or father figure committed with the victim. This applied to more than one-third of these cases. In around 20% of the cases in which the father or father figure was the perpetrator, the files indicate that the mother more or less explicitly 'consented' to the sexual abuse.

Patterns of paedosexual abuse

A number of consistent patterns of paedosexual abuse can be observed in the criminal files of heavily punished paedosexual offenders. This concerns common configurations of characteristics (the nature of the relationship between the victim and the perpetrator, the perpetrator's relationship with the victim's parent or parents, the methods used to establish contact and achieve 'cooperation', the nature and intensity of the sexual abuse) that are connected. The three patterns were:

sexual abuse within the family, paedosexual delinquency outside the family context, and cases of a homosexual nature. The latter pattern usually involves older and often more or less 'willing' victims. Clear cases of prostitution were found only in this context of paedosexual offences perpetrated by men against boys.

With regard to paedosexual delinquency in the family context a distinction can be made on the basis of the perpetrator's personality characteristics. Many cases involved dominant and intimidating men who – as the husband/partner and father – make things in the family go their own way. A smaller number of cases involved an unstable, weak and dependent father figure who was more likely to have secret sexual relations usually with younger daughters in the family.

Particularly in the case of single mothers, there were 'intruders' who sometimes gained a place in the family with the predetermined intention of sexually abusing a child. In many of these cases the perpetrator takes advantage of the mother's problematic circumstances. He acts as if he is there to help the mother and her family.

We see a similar strategy with the 'networkers', perpetrators who build up a

trusting relationship with the parents and the victim, but commit the paedosexual offences on their own territory (outside the victim's family). In general these are people with good social skills who are able to manipulate both the parents and the victims for a long period of time.

Many paedosexual offenders who commit incidental and surprise assaults on children they do not know at all were found to be disturbed in some way, in particular demonstrating an obvious lack of social skills. These are the relatively uncommon cases of assaulters 'jumping out of the woods'. Although these cases are not common, they involve a relatively high risk of (serious) physical violence.

Finally, the files contained a number of cases in which the victims were older girls. The perpetrators of these offences clearly have a preference for sexually mature partners. This pattern of delinquency shows the elements of coercion and misunderstanding that also play a role in problematic sexual relationships between adults.

Fatal paedosexual delinquency

A small number of cases involve serious mortal danger to or the actual killing of the victim. Each of these cases concerned victims who the perpetrators did not know at all beforehand. Most of the offenders in these kinds of cases were already known to the judicial authorities as (disturbed) perpetrators of violent (paedo)sexual offences. In two of the five cases studied here, the death appeared to result from the victim's panic. In both the psychiatric reports and the perpetrators' accounts the killing is described as a panic reaction by the perpetrator triggered by the victim's screams. Only one case involved a perpetrator who intentionally set out to kill the victims.

The potential role of the judicial authorities

Naturally, the risk of danger for the victim in the event of repeated paedosexual offences is crucial with regard to prevention. A distinction should be made between different types of danger related to paedosexual delinquency. A certain amount of panic about the 'safety of our children' occurs periodically in public opinion and in judicial policy responsibilities, nearly always prompted by serious incidents. This alludes to the danger of serious or fatal physical injury to children who become the victims of violent sexual offenders. Both the literature and empirical research data consistently show that there is only a very small chance of a serious risk of children or adolescents suffering (serious) physical injury if they become the victims of paedosexual delinquency.

Only a small fraction of paedosexual delinquency is committed by people who do not know their victims. Most paedosexual offences are committed by perpetrators who are part of the victim's family circle or daily environment. A relatively high number of cases involve a complicated family situation in which the child becomes the victim of the father figure. Serious psychological damage to the victim as a result of paedosexual offences is likely, particularly for frequent long-term episodes occurring within the family context.

As most paedosexual delinquency occurs within the very private family context, the position of the judicial authorities with regard to prevention and repression is extremely complicated. The judicial authorities' options are limited by the unwillingness to allow the authorities into the environment in which sexual child abuse takes place. The 'own' informal intervention methods and strategies are virtually always important in such social contexts. Although the judicial authorities can play a role in this process, they often cannot play the most important role.

The prevention of paedosexual delinquency embedded in the primary environment (family) and the secondary environment (school, club, neighbourhood, etc.) is a shared responsibility for the individual citizens involved in these contexts as well as for the social institutions who have a duty to protect children and juveniles. Institutions for (mental) health care, social services, education and leisure activities should preferably take joint and coordinated action in the event of clear signs of (sexual) violence towards children. Being authorised to use coercive measures, as well as being the 'big stick', the police and the judicial authorities have an indispensable role to play.

Contrary to an offender-oriented approach towards known 'dangerous paedosexual offenders', a system-oriented preventive approach is more appropriate for the vast majority of cases of paedosexual delinquency. Therefore effective chain management on the basis of signals is essential. As poor chain management was a major cause of recent problems in other fields of social care, institutions like the Youth Services and Youth Protection Inspectorate, the Education Inspectorate and the Public Order and Safety Inspectorate are currently developing an approach that specifically gives high priority chain management. Therefore it would be advisable to consider the extent to which such an approach could also be made relevant to early warnings with regard to (suspected) paedosexual abuse.

Literatuur

Aanwijzing opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties

Den Haag, Openbaar Ministerie Beleidsregels, 1999

Adviescommissie zedelijkheidswetgeving

Eindrapport

Den Haag, Staatsuitgeverij, 1980

Bauserman, R., B. Rind

Psychological correlates of male child and adolescent sexual experiences with adults: a review of the nonclinical literature

Archives of Sexual Behavior, 26/2, 1977, pp. 105-141

Beek, D. van

De delictscenarioprocedure bij seksueel agressieve delinquenten

Deventer, Gouda Quint, 1999

Bijl, R.V., A. Ravelli, G. van Zessen

Prevalence of psychiatric disorder in the general population: results of the Netherlands Mental Health Survey and Incidence Study (NEMESIS)

Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, 33, 1998, pp. 587-595

Blackburn, R.

The psychology of criminal conduct: theory, research and practice

Chichester/New York, Wiley and Sons, 1993

Brants, C.H., F. Koenraadt

Criminaliteit als media-hype: een terugblik op de publieke beeldvorming rond kindermoord

Delikt en Delinkwent, 28/6, 1998, pp. 542-564

Brants, S.

Een pedo in beeld: eigenrichting in Amsterdam-Oost

Tijdschrift voor Criminologie, 42/4, 2000, pp. 352-360

Brongersma, E.

Over pedofielen en 'kinderlokkers'

Intermediair, 2, 1975

Brongersma, E.

Seksualiteit en wetgeving

In: J. Frenken, J. Doomen (red.), *Strafbare seksualiteit: opvattingen en aanpak van politie, justitie en hulpverlening*

Deventer/Zwolle, Van Loghum Slaterus/W.E.J. Tjeenk Willink, 1984

Brongersma, E.

Loving boys

New York, Global Academic Publishers, 1986

Cameron, C.

Resolving childhood trauma: a long term study of abuse survivors

London, Sage, 2000

Cheit, R.E., E.B. Goldschmidt

Child molesters in the criminal justice system: a comprehensive case flow analysis of the Rhode Island Docket (1985-1993)

Criminal and Civil Confinement, 23/2 (summer), 1997, pp. 267-301

Draijer, N.

Seksueel misbruik door verwanten: een landelijk onderzoek naar de omvang, de aard, de gezinsachtergronden, de emotionele betekenis en de psychische en psychosomatische gevolgen

Den Haag, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 1988

Draijer, N., W. Langeland

Meldingsbereidheid bij zedendelicten met kinderen

Justitiële Verkenningen, 15/6, 1989, pp. 34-56

Frenken, J.

Plegers van seksueel misbruik van kinderen: verscheidenheid, achtergronden en behandeling

Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid, 1997, pp. 1094-1108

Frenken, J.

Ontuchtplegers: delictkenmerken, etiologie en behandeling

In: T.I. Oei, M.S. Groenhuijsen (red.), *Forensische psychiatrie anno 2000*

Deventer, Gouda Quint, 2000, pp. 239-259

Frenken J., B. van Stolk

Incestslachtoffers en hulpverleners

MGV: maandblad geestelijke volksgezondheid, 42/11, 1987, pp. 1203-1220

Goderie, M.J.H.

De zedelijkheidswetgeving: onderzoek naar effecten

Modus, 4/5, 1995, pp. 11-14

Hanson, R.K., S. Heather

Social networks of sexual offenders

Psychology Crime and Law, 2/4, 1996, pp. 249-258

Hanson, R.K., H. Scott, R.A. Steffy

A comparison of child molesters and nonsexual criminals: risk predictors and long term recidivism

Journal of Research in C&D, 32/3, 1995, pp. 325-337

Hanson, R.K., R.A. Steffy, R. Gauthier

Long term follow-up of child molesters: risk predictors and treatment outcome, report to the Corrections Branch (User Report No. 1992-02)

Ottawa, Corrections Branch, Ministry of the Solicitor General of Canada,

1992

Hemphill, J.F., R. Templeman, S. Wong, R.D. Hare

Psychopathy and crime: recidivism and criminal careers

In: D.J. Cooke, A.E. Forth, R.D. Hare (eds.), *Psychopathy: theory, research and implications for society*

Dordrecht, Kluwer, 1998, pp. 104-115

Hood, R., S. Shute, M. Feilzer, A. Wilcox

Sex offenders emerging from long-term imprisonment: a study of their long-term reconviction rates and of parole board members' judgements of their risk

British Journal of Criminology, 42/2, 2002, pp. 371-394

Howells, K.

Adult sexual interest in children: considerations relevant to theories of aetiology

In: M. Cook, K. Howells: *Adult sexual interest in children*
London/New York/Tokio, Academic Press, 1981

Howitt, D.

Paedophiles and sexual offenses against children

Chichester, John Wiley and sons, 1995

Hullu, J. de, J.L. van der Neut

Zedelijkheidswetgeving in beweging

Nijmegen, Ars Aequi Libri, 1985

Itzin, C.

Incest, paedophilia, pornography and prostitution: making familial males more visible as the abusers

Child Abuse Review, 10/1, 2001, pp. 35-48

Jacobs, M., A. Essers

De misdaad van de straat: op zoek naar achtergronden van veelplegers

Tijdschrift voor Criminologie, 45/2, 2003, pp. 140-152

Kendall-Tackett, K.A., L. Meyer Williams, D. Finkelhor

Impact of sexual abuse on children: a review and synthesis of recent empirical studies

Psychological Bulletin, 113/1, 1993, pp. 164-180

Knight, R.A., R.A. Prentky

Classifying sexual offenders: the development and corroboration of taxonomic models

In: W.L. Marshall, D.R. Laws, H.E. Barbaree (eds.), *Handbook of sexual assault: issues, theories and treatment of offender*

New York, Plenum Press, 1990

Kool, R.S.B.

De strafwaardigheid van seksueel misbruik

Deventer, Gouda Quint, 1999

Leberg, E.

Understanding child molesters

Seven Oaks, Sage Publications, 1997

Leuw, Ed.

De behandeling van verkrachtingszaken voor de rechtbank

Tijdschrift voor Criminologie, 27/3, 1985, p. 129

Leuw, Ed.

Registratie en monitoring van pedoseksuele delinquenten

Den Haag, WODC, 2000

Martens, P.L.

Sexual offenses against children: some results from a Swedish study

Studies on Crime and Crime Prevention, 1/1, 1992, pp. 167-175

Marx, S.

Victim recantation in child sexual abuse cases: the prosecutor's role in prevention

Child Welfare, 75/3, 1996, pp. 219-234

Mey, B. van der, R.L. Neff

Incest as child abuse; research and applications

New York, Praeger, 1986

Mulder, C.E.

Een teleurstellend rapport

Delikt en Delinkwent, 3, 1979

Het Nationaal Actieplan 'Aanpak seksueel misbruik van kinderen' (NAPS)

Den Haag, Ministerie van Justitie, Directie Preventie, Jeugd en

Sanctiebeleid, 2001

Parker, H., B. Gallagher, B. Hughes

The policing of child abuse in England and Wales

Policing and Society, 6/1, 1996, pp. 1-13

Pitters, W.D.

Relapse prevention with sexual aggressors

In: W.L. Marshall, D.R. Laws, H.E. Barbaree (eds.), *Handbook of sexual assault: issues, theories and treatment of offender*

New York, Plenum Press, 1990

Pollock, N.L., J.M. Hashmall

The excuses of child molesters

Behavioral Sciences and the Law, 9/1, 1991, pp. 53-59

Rice, M.E., G.T. Harris

Cross-validation and extension of the violence risk appraisal guide for child molesters and rapists

Law and Human Behavior, 21/2, 1997, pp. 231-241

Rieser, M.

Recantation in child sexual abuse cases

Child Welfare, 70/6, 1991, pp. 611-621

Rind, B., P. Tromovitch, R. Bauserman

A meta-analytic examination of assumed properties of child sexual abuse using college samples

Psychological Bulletin, 124/1, 1998, pp. 22-53

Robinson, D.

Research on sex offenders: what do we know?

Forum on Corrections Research, 1/1, 1989, pp. 12-20

Robinson, S.E.

From victim to offender: female offenders of child sexual abuse

European Journal on Criminal Policy and Research, 6/1, 1998, pp. 59-73

Ruiter, C. de, M. Hildebrand

Behandelingsstrategieën bij forensische psychiatrische patiënten

Houten, Bohn Stafleu Van Loghum, 1999

Sandfort, Th.G.M.

The sexual aspect of paedophile relations
Amsterdam, Spartacus, 1981

Sandfort, Th.G.M.

Sexuele ervaringen van kinderen: betekenis en effect voor later
Deventer, Van Loghum Slaterus, 1989

Serin, R.C.

Violent recidivisme in criminal psychopaths
Law and Human Behavior, 20/2, 1996, pp. 207-217

Shaw, J.A.

Sexually aggressive behavior
In: J.A. Shaw (ed.), *Sexual aggression*
Washington, American Psychiatric Press, 1998, pp. 3-41

Sholevar, G.P., L.D. Schwoeri

Sexual aggression within the family
In: J.A. Shaw (ed.), *Sexual aggression*
Washington, American Psychiatric Press, 1998, pp. 75-107

Simon, L.M.J.

The myth of sex offender specialization: an empirical analysis
New England Journal on Criminal and Civil Confinement, 23/2, 1997,
pp. 387-403

Smallbone, S.W., R.K. Wortley

Child sexual abuse: offender characteristics and modus operandi
Australian Institute of Criminology, 2001
Trends & issues in crime and criminal justice series, nr. 193

Snyder, H.N.

Sexual assault of young children as reported to law enforcement: victim, incident and offender characteristics
Washington D.C., Department of Justice, 2000

Soothill, K., B. Francis, B. Sanderson, E. Ackerley

Sex offenders: specialists, generalists or both? A 32 year criminological study
British Journal of Criminology, 40/1, 2000, pp. 56-67

Spitzer, R.L.

DSM-IV casebook: a learning companion to the diagnostic and statistical manual of mental disorders
Washington D.C., American Psychiatric Press, 1994

Stolk, B. van, J. Frenken

Als kind met de kinderen: een netwerk van incestueuze en pedoseksuele verhoudingen
Maandblad Geestelijke Volksgezondheid, 7/8 1986, pp. 691-724

Tierny, K.J., D.L. Corwin

Exploring intrafamilial child sexual abuse, a systems approach
In: D. Finkelhor, R.J. Gelles, G.T. Hotaling, M.A. Straus (eds.), *The dark side of families, current family violence research*
Beverly Hills, Sage Publications, 1983

Vermaas, P.

Database zedenzaken nog maar matig gevuld
Algemeen Politieblad, 152/3, 2003

Vogel, V. de, C. de Ruiter, D. van Beek, G. Mead

De waarde van gestructureerde risicotaxatie: een retrospectief onderzoek
bij behandelde seksuele delinquenten
Maandblad voor Geestelijke Volksgezondheid, 58/1, 2003, pp. 9-29

West, D.

Sexual molesters
In: N. Walker (ed.), *Dangerous people*
London, Blackstone Press, 1996

Met dank aan

Hierbij willen wij allen bedanken die een bijdrage hebben geleverd aan dit, Ed Leuws laatste, onderzoek voor het WODC. De WODC-collega's Martine Blom, Ad Essers, Peter Paul Groen, Nannette van der Heiden-Attema, Ger Huijbregts en Ronald Meijer voor de beschikbaarstelling en bewerking van de gehanteerde databronnen.

Ook de leden van de begeleidingscommissie bij dit onderzoek zijn wij buitengewoon erkentelijk: prof. dr. H.J.R. van Marle (voorzitter, Ministerie van Justitie/Erasmus Universiteit), mr. drs. P. van den Eshof (Dienst Nationale Recherche Informatie), prof. dr. J. Frenken (Nederlands Instituut voor Sociaal Seksuologisch Onderzoek), mr. R.J.E. de Jonge (Raad voor de Kinderbescherming), drs. O.R. de Lange (Ministerie van Justitie), mr. Y.A. van der Meer (Parket Den Haag), drs. J.R. Mulder (Centrum voor Ambulante Forensische Psychiatrie 'De Waag') en drs. J. Reidnied (Ministerie van Justitie).

E.L., R.B., A.D.

De WODC-rapporten

Om zo veel mogelijk belanghebbenden te informeren over de onderzoeksresultaten van het WODC wordt een beperkte oplage van de rapporten kosteloos verspreid onder functionarissen, werkgroepen en instellingen binnen en buiten het ministerie van Justitie. Dit gebeurt aan de hand van een verzendlijst die afhankelijk van het onderwerp van het rapport opgesteld wordt. De rapporten in de reeks Onderzoek en beleid (O&B) worden uitgegeven door Boom Juridische uitgevers en zijn voor belangstellenden die niet voor een kosteloos rapport in aanmerking komen, te bestellen bij Boom distributiecentrum, postbus 400, 7940 AK Meppel, tel.: 0522-23 75 55, via e-mail: bdc@bdc.boom.nl.

Een complete lijst van de WODC-rapporten is te vinden op de WODC-site (www.wodc.nl). Daar zijn ook de uitgebreide samenvattingen te vinden van alle vanaf 1997 verschenen WODC-rapporten. Volledige teksten van de rapporten (vanaf 1999) zullen met terugwerkende kracht op de WODC-site beschikbaar komen. Hieronder volgen de titelbeschrijvingen van de in 2002, 2003 en 2004 verschenen rapporten.

Kamphorst, P.A., G.J. Terlouw

Van vast naar mobiel; een evaluatie van het experiment met elektronisch huisarrest voor minderjarigen als modaliteit voor de voorlopige hechtenis
2002, O&B 195

Moolenaar, D.E.G., F.P. van Tulder, G.L.A.M. Huijbregts, W. van der Heide

Prognose van de sanctiecapaciteit tot en met 2006
2002, O&B 196

Bokhorst, R.J., C.H. de Kogel, C.F.M. van der Meij

Evaluatie van de Wet BOB; fase 1: de eerste praktijkervaringen met de Wet bijzondere opsporingsbevoegdheden
2002, O&B 197

Kleemans, E.R., M.E.I. Brienens, H.G. van de Bunt m.m.v.

R.F. Kouwenberg, G. Paulides, J. Barendsen

Georganiseerde criminaliteit in Nederland; tweede rapportage op basis van de WODC-monitor
2002, O&B 198

Voert, M. ter, J. Kuppens

Schijn van partijdigheid rechters
2002, O&B 199

Daalder, A.L.

Het bordeelverbod opgeheven; prostitutie in 2000-2001
2002, O&B 200

Klijn, A.

Naamrecht
2002, O&B 201

Kruissink, M., C. Verwers

Jeugdreclassering in de praktijk
2002, O&B 202

- Eshuis, R.J.J.**
Van rechtbank naar kanton; evaluatie van de competentiegrensverhoging voor civiele handelszaken in 1999
 2002, O&B 203
- Meijer, R.F., M. Grapendaal, M.M.J. van Ooyen, B.S.J. Wartna, M. Brouwers, A.A.M. Essers**
Geregistreeerde drugcriminaliteit in cijfers; achtergrondstudie bij het Justitieonderdeel van de Nationale Drugmonitor: Jaarbericht 2002
 2003, O&B 204
- Tak, P.J.J.**
The Dutch criminal justice system; organization and operation – second revised edition
 2003, O&B 205
- Kromhout, M., M. van San**
Schimmige werelden; nieuwe etnische groepen en jeugdcriminaliteit
 2003, O&B 206
- Kogel, C.H. de, C. Verwers**
De longstay afdeling van Veldzicht; een evaluatie
 2003, O&B 207
- Moolenaar, D.E.G., G.L.A.M. Huijbregts**
Sanctiecapaciteit 2007; een beleidsneutrale prognose
 2003, O&B 208
- Eshuis, R.J.J.**
Claims bij de rechtbank
 2003, O&B 209
- Combrink-Kuiters, L., E. Niemeyer, M. ter Voert m.m.v. N. Dijkhoff, M. van Gammeren-Zoetewij, J. Kuppens**
Ruimte voor Mediation
 2003, O&B 210
- Heide, W. van der, A.Th.J. Eggen (red.)**
Criminaliteit en rechtshandhaving 2001; Ontwikkelingen en samenhangen
 2003, O&B 211
- European Sourcebook**
European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2003
 2003, O&B 212
- Smit, P.R., F.P. van Tulder, R.F. Meijer, P.P.J. Groen**
Het ophelderingspercentage nader beschouwd
 2003, O&B 213
- Dijksterhuis, B.M., M.J.G. Jacobs, W.M. de Jongste**
De competentiegrens van enkelvoudige kamers in strafzaken
 2003, O&B 214
- Bunt, H.G. van de, C.R.A. van der Schroot**
Prevention of Organised Crime
 2003, O&B 215

Wartna, B., N. Tollenaar

Bekenden van Justitie

2004, O&B 216

Moolenaar, D.E.G., P.P.J. Groen, A.G. Mein, B.S.J. Wartna, M. Blom

Wegenverkeerswet 1994

2004, O&B 217

Faber, W., A.A.A. van Nunen

Uit onverdachte bron

2004, O&B 218

Velthoven, B.C.J. van, M.J. ter Voert m.m.v. M. van Gammeren-Zoetewij

*Geschildbeslechtingdelta 2003; Over verloop en afloop van (potentieel)
juridische problemen van burgers*

2004, O&B 219

Leuw E., R.V. Bijlt, A. Daalder

*Pedoseksuele delinquentie; Een onderzoek naar prevalentie, toedracht en
strafrechtelijke interventies*

2004, O&B 220